

23

UMĚNÍ
DAROVAT

FILANTROPIE
& SPOLUPRÁCE

23

„Léčit bolesti naší společnosti se naučíme, když sami budeme umět být šetrní k těm, se kterými na první dotek nechceme mít nic společného,“ píše ve své eseji pro Umění darovat Petr Pithart.

Dobrá zpráva je, že v posledních letech pokusů o odstraňování nedůvěry a hledání společných cest přibývá.

Krise posledních let ukázaly, že bez spolupráce různorodých lidí a organizací řešení komplexních problémů najít nelze. Zároveň tyto krize otevřely cestu nečekaným spolupracím institucí, organizací a lidí, kteří by se za jiných okolností nepotkali.

V letošním speciálu Umění darovat, který již tradičně vznikl ve spolupráci Nadace Via a Nadačního fondu Via Clarita, jsme se proto rozhodli vyzdvihnout příklady těch, kteří hledají společná řešení. Právě filantropové totiž mohou být těmi, kteří zahladí první příkop a odstartují spolupráci, jež může vyřešit výzvy, které se ještě nedávno zdály neřešitelné.

Inspirativní čtení přeji

Dagmar Goldmannová

Ředitelka Nadačního fondu Via Clarita

Zdeněk Mihalco

Ředitel Nadace Via

Vydavatel:

VIA CLARITA
DÁVÁME BOHATSTVÍ SMYSL

Hlavní partner:

Partneři:

Nadace O

4	Filantropická anketa
6	Rok 2022 ve filantropii Nadace Via a Nadační fond Via Clarita
12	Mecenášství může být jako droga Luboš Kreč
18	Filantropie spojuje Dagmar Goldmannová, Michaela Kreuterová
22	Může soukromý dárců změnit systém? Martina Břeňová
24	Je to otázka vášně Nora Grundová
28	České srdce Jiří Pokorný
30	Místo, kde žijeme Nadace Via
32	Darování je práce Simona Bagarová
38	Co říká evoluční biologie o vzniku altruismu Jaroslav Flegr
40	Filantropie je investice Dagmar Goldmannová, Zdeněk Mihalco
46	Uberte manažerům, přidejte sestrám Simona Bagarová
48	Slovenský unikát: Jak firmy financují boj proti korupci Lucia Víglášová
52	Milostivé léto Pavla Aschermannová
54	Děti do ústavů nepatří Simona Bagarová
56	Nevěříme v úspěch osamělých hrdinů Jitka Polanská
58	Proč hájit filantropii? Djurda Trajković
62	Uprchlíckou krizi jsme zvládli se ctí Zuzana Válková
70	Dotek výjimečnosti Petr Volf
76	Spolupracovat s kým? A na čem? Petr Pithart
78	Čím je větší tma, tím větší může být světlo Simona Bagarová

Šéfredaktorka: Simona Bagarová
 Redakce: Nadace Via,
 Nadační fond Via Clarita
 Editor: Ondřej Nezbeda
 Korektorka: Jaroslava Vaňková
 Grafický design: Anna Issa Šotolová
 Autor portrétů: Salim Issa
 Autor fotografií světlušek: Radim Schreiber
 Autorka kreseb: Barbora Křivská

Spolupracovali: Pavla Aschermannová,
 Robert Basch, Stanislav Biler, Lucia Brinzanik,
 Martina Břeňová, Jaroslav Flegr,
 Nora Grundová, Luboš Kreč,
 Ondřej Lipár, Petr Pithart, Jiří Pokorný,
 Jitka Polanská, Zuzana Válková,
 Lucie Víglášová, Petr Volf, Ondřej
 Zapletal, Djurdja Trajković

Vydala Nadace Via
 Dejvická 306/9
 160 00 Praha 6 – Dejvice
 www.nadacevia.cz
 a Nadační fond Via Clarita
 Salvátorská 931/8
 Praha 1 – Staré Město
 www.viaclarita.cz

Vytiskl INDIGOPRINT s.r.o.

Březen 2023

Barbora Chuecos

zakladatelka organizace
Autismus jako dar

1 — Ivana je jednou z dobrovolnic našeho syna (na autistickém spektru) a zůstala s námi mnohem déle než minimálně nastavený půlrok, čímž se mezi námi všemi vytvořilo velmi silné přátelské pouto. Mojí největší lekcí z naší spolupráce je nesoudit. Nesoudit, kdo může a nemůže být dobrovolníkem. Ivanu jsem totiž od spolupráce vyloženě odrazovala, protože jsem si myslela, že takhle vytížená podnikatelka, která má svoji vlastní firmu, nemá přece na dobrovolnictví prostor. Jak moc jsem se mýlila!

2 — Našemu Ángelovi je 14 let, je hodně úzkostlivý a roky odmítal někde přespat bez nás – rodičů. Ivaně se to podařilo zlomit. Nejdřív brala Ángela opakovaně na návštěvu k nim domů (čímž byl do dobrovolničení vtažen i její manžel), a nakonec u nich Ángel strávil jeden víkend i s přespáním. Pro nás to byl učiněný zázrak. Ivanka také pomohla na svět našemu dokumentu „Semínka dobrodějů“, který pojednává právě o dobrovolnictví, a pomáhá tuto ideu šířit dál.

Ivana Sankot

CEO Aqua Angels EUROPE, s.r.o.

1 — Jako dobrovolnice Ángelka s ním trávím čas, kdy je prioritou reagovat na jeho potřeby, dávat mu, co potřebuje, a nehledě na jeho reakce ho přijímat bezpodmínečně takového, jaký je. Dodává mu to pocit bezpečí a důvěry. Tento přístup mi dal tak silné zrcadlo, že nebylo možné ho ignorovat. Sama se sebou jsem tak hezky totiž nikdy nezacházela. Nehleděla na své potřeby, byla k sobě velmi přísná, náročná a bezohledná. Byl to start mojí proměny, která mě vede k vnitřnímu naplnění a upřímné spokojenosti a radosti sama ze sebe, což byly pro mě vždy nedosažitelné mety.

2 — Bára a Ernesto mě jako dobrovolnici poslali na školení do USA pro rodiče a dobrovolníky dětí na spektru. Nezažila jsem za celý život lepší a intenzivnější trénink, kterým se neustále prolínala pozitivní motivace, práce s vlastními emocemi a strachy a intenzivní zpětná vazba. To, co jsem se tam naučila, jsem převedla do osobní i byznys praxe. Používám to ve firmě při coachingu zaměstnanců, při práci a posouvání sebe sama i v přístupu k dvouletému synovi. To, co zažívám při dobrovolnictví, je pro mou firmu velkým zdrojem inspirace.

Josef Pleskot

architekt, AP atelier

1 — Miroslav Brýdl je člověkem vzdělaným, rozhodným a akčním se schopností vést, mít vize a uskutečňovat je. Je člověkem bytostně politickým a společenským. V době, kdy jsem s ním jako architekt spolupracoval, byl starostou města, pro které se plně nasazoval. Přiváděl do něho ty nejlepší odborníky ze všech oblastí. Rozvoji města a architektuře přikládal obrovský význam. Architekturu miloval, uměl pro ni formulovat zadání a očekával jejich bezvadná naplnění. S jeho představami bylo možné soutěžit a vydolovávat ze sebe ta nejlepší řešení. Byl každým coulem inspirativní! Odevzdávat průměrná řešení nebylo možné. Jako zástupce města byl náročným klientem. Kdo se ale nechal unést jeho věrohodností a charizmatem, přineslo mu to radost z práce. Já jsem byl jedním z těch, kdo s respektem podlehl jeho umanutosti.

2 — Myslím, že je to proměna zámeckého návrší, kde vznikl nádherný prostor, který byl později pojmenován Náměstí Václava Havla.

1 — V čem je pro vás
vzájemná spolupráce důležitá?
2 — Co považujete za dosavadní
největší společný úspěch?

Miroslav Brýdl

bývalý starosta města Litomyšl

1 — S Josefem Pleskotem jsme se poznali v roce 1992, když zvítězil v architektonické soutěži na domy čp. 71 a 72 na náměstí v Litomyšli. Realizaci tohoto projektu ale zamítli památkáři. Josef Pleskot tehdy řekl: „To víš, historie má své vrtochy.“ Začali jsme spolu rozmlouvat a zjistil jsem, že máme podobné nahlížení na život, kulturu i politiku. Josef Pleskot nepohlíží na architekturu jako jenom na stavění (dobrých baráků), ale i na objasňování širších souvislostí a objevování genia loci daného místa. Byl to začátek přátelství i spolupráce. A další Josefovy uskutečněné realizace v Litomyšli svým významem překračovaly rámec vnímání obyvatel našeho města. Přicházely pochvaly a tím se postupně stávala současná architektura, a to i díky Josefu Pleskotovi, neodmyslitelnou součástí rozvoje Litomyšle. Při této spolupráci jsem se dozvěděl a naučil, že se nemám bát překročit svůj stín při spolupráci s lidmi, které považuji za chytrější a vzdělanější, než jsem já sám.

2 — To, že i po počátečním nezdaru pokračovala naše spolupráce dál. Nenechali jsme se odradit. Těší mě, že moji důvěru ve spolupráci s Josefem Pleskotem a dalšími architekty převzali i starostové, kteří přišli po mně. A úspěchem je pro mě také to, že se Litomyšl stala dalším městům vzorem, jak postupovat při jejich rozvoji.

Lenka Eckertová

ředitelka Nadace RSJ

1 — Organizace Dítě badatel vzešla z první a jediné veřejné grantové výzvy Nadace RSJ. Naše snaha se přetavila do dobrého výsledku: během svých prvních let dokázala organizace uvést do praxe tzv. Badatelskou akademii, která je důležitou inspirací pro vzdělávací prostředí. Jde o model, který umožňuje vhodně podpořit hloubavé, nadané žáky. Ti zároveň obohacují svou kmenovou školní třídu, do které se vracejí se zajímavým programem pro své spolužáky.

2 — Dítě badatel nám v Nadaci RSJ dělá velkou radost. Stojí za ním lidé, kteří přistupují ke své práci s pokorou a zároveň s nemalými ambicemi. Úspěšně šíříme osvětu a potřebné informace k tématu nadaných dětí. Přinášíme důležité podněty z praxe pro veřejnou debatu. Navíc se nám daří rozvíjet projekt v regionu, který je obvykle považován za „slabší“, co se týká vzdělávání.

Dana Hádková

ředitelka organizace Dítě badatel

1 — Díky Nadaci RSJ se můžeme soustředit víc na myšlenku projektu než na jeho komerční úspěch, prověřovat přínosy, uvědomovat si neúspěchy a řešit případné nechtěné dopady naší práce. Důvěra lidí z nadace, jasně nastavené podmínky a velkorysost nás udržují v tom, abychom se především soustředili na skutečné potřeby dětí, rodičů, učitelů a společnosti. Díky naší spolupráci se učím hlídat, aby to, co vymyslím, šlo zrealizovat a dlouhodobě udržet. Tedy mít vizi, ale být realistická.

2 — Uvedli jsme společně do života jedinečný projekt, který začíná vykrývat díru v českém školství v práci s nadanými dětmi. Získal akreditaci ministerstva školství a po třech letech ho rodiče, pedagogové a psychologové berou vážně a s důvěrou jako následováníhodnou inspiraci pro další kraje. A to nejen v přístupu k nadaným dětem podle odborné definice, ale jako hledání nadání a darů u každého. To, že se za projekt postavili jak finančně, tak konzultačně a ideově moudří a movití lidé, ukazuje sílu!

Rok ve filantropii

2022

Válka na Ukrajině, rostoucí podpora řešení změn klimatu, ale také další rozmach online dárcovství. Vybrali jsme devět událostí a zajímavých trendů, které v posledním roce hýbaly světem filantropie.

Rekordní vlna solidarity

Pokud bychom spočítali dohromady dobročinné sbírky na humanitární a další pomoc a také sbírky na zbraně, přispěli Češi od začátku války do konce roku 2022 na projekty související s válkou více než 4 miliardy korun, také v mezinárodním srovnání patří výše pomoci mezi nejvyšší. Přes dvacet tisíc Čechů poskytlo domácnost pro ubytování uprchlíků. Jde o rekordní vlnu solidarity v české společnosti. Ještě nikdy se lidé v Česku filantropicky nezapojili do řešení krize v takové míře a tak velkým objemem finančních darů.

Zbraně na Ukrajinu

Válka na Ukrajině přinesla do českého prostoru dosud nevídaný prvek: online crowdfunding na zbraně pro Ukrajinu. Do těchto sbírek se zapojily stovky tisíc Čechů. Na účet ukrajinské ambasády poslalo takřka čtvrt milionu dárců celkem asi 1,5 miliardy korun. Iniciativa Dárek pro Putina získala do konce roku 2022 na zbraně více než 357 milionů korun, přispělo do ní více než 93 tisíc dárců. Úvahu o tom, zda je crowdfunding na zbraně filantropií, najdete v loňském speciálu Umění darovat. Právně je takový příspěvek darem a lze si jej odečíst z daní.

Bezos rozdává většinu majetku

„Budování Amazonu nebylo lehké, stojí za tím mnoho těžké práce a spousta velice chytrých spolupracovníků. Filantropie také není jednoduchá, je to velice těžké. Momentálně pracujeme na tom, jak to udělat účinně,“ řekl Jeff Bezos. V rozhovoru pro CNN poprvé veřejně prohlásil, že se svou partnerkou Lauren Sánchezovou hodlají rozdat většinu svého jmění na filantropické projekty. Bezos doplnil, že se chtějí soustředit na boj s klimatickou změnou a podporu lidí, kteří mohou „sjednotit lidstvo v hlubokém sociálním a politickém rozkolu“.

Inspirace z východu

Nová generace filantropů o sobě dává čím dál více vědět v indo-pacifickém regionu. Za zmínku stojí například aktivity zakladatele Rakuten Group Hirošiho Mikitaniho. Ten ihned po startu ruské invaze věnoval miliardu jenů (asi 180 milionů korun) na pomoc Ukrajině, umožnil v této zemi bezplatné používání své komunikační platformy Viber a stal se propagátorem pomoci Ukrajině v Japonsku. V regionu vzbudil ohlas také závazek zakladatelky firmy Canva, pětatřicetileté Australanky Melanie Perkins, která se připojila k iniciativě Giving Pledge a hodlá většinu majetku během svého života věnovat na dobročinnost.

Zisk oděvní značky řeší klimatickou krizi

Yvon Chouinard, majitel a zakladatel americké oděvní značky Patagonia, se rozhodl vzdát své firmy s hodnotou tři miliardy dolarů. Veškeré zisky poputují na podporu témat souvisejících s řešením změny klimatu. „Odteď věnujeme veškeré své zisky do naplnění našeho poslání – záchrany planety Země, našeho domova,“ oznámila americká společnost. Patagonia zůstane i nadále soukromou ziskovou firmou, ale 98 procent akcií společnosti bude věnováno nově vytvořené neziskové organizaci Holdfast Collective, která využije tyto prostředky na záchranu životního prostředí, ochranu přírody a biodiverzity. Zbývá dvě procenta akcií budou převedena na Patagonia Purpose Trust, který má za cíl chránit hodnoty společnosti zahrnující mimo jiné sociálně odpovědné podnikání.

Vrcholovým sportem k filantropii

Fotbalisté Maroka, kteří historicky nejlepším výsledkem afrického fotbalového týmu v dějinách mistrovství světa prošli mezi čtyři nejlepší, věnovali veškeré odměny za tento úspěch na dobročinné účely. Celkově šlo díky nim na dobročinnost asi 24 milionů dolarů. Filantropie má v africkém sportu tradici. Mezi nejznámější patří bývalý slavný liberijský fotbalista a současný prezident této země George Weah, který se stal mimo jiné také ambasadorem UNICEF. Také v Česku se objevují první nadační fondy založené sportovci. Například Ester Ledecká založila nadační fond věnující se podpoře sportovních legend, Nadační fond manželů Kadeřábkových pomáhá dětem a lidem ve složitých situacích a Nadace Jakuba Voráčka se věnuje podpoře nemocných s roztroušenou sklerózou. Projekt 6 hodin, zaměřený na posílení fyzické aktivity dětí, má i firma Livesport.

Firmy, zaměstnanci a filantropie

V Česku roste počet firem, které zapojují do filantropie své zaměstnance. Organizují zaměstnanecké sbírky například pro kolegy v nesnázích nebo pro rodiny zemřelých kolegů, ale také při krizových situacích, které se týkají přírodních katastrof nebo války na Ukrajině. Stále populárnější jsou také online vánoční sbírky vybraným nevládním organizacím. Jiným příkladem zapojení zaměstnanců do filantropie je firma W.A.G. payment solutions (Eurowag), která používá unikátní aplikaci, díky které má každý zaměstnanec možnost podílet se na rozdělení části firemního zisku na charitativní účely, a to dle svého výběru. Loni se do tohoto projektu zapojilo 750 zaměstnanců (téměř 84 procent pracovníků firmy), kteří podpořili 227 projektů ve 14 zemích, a to celkovou částkou 150 tisíc eur.

Online dárcovství na vzestupu

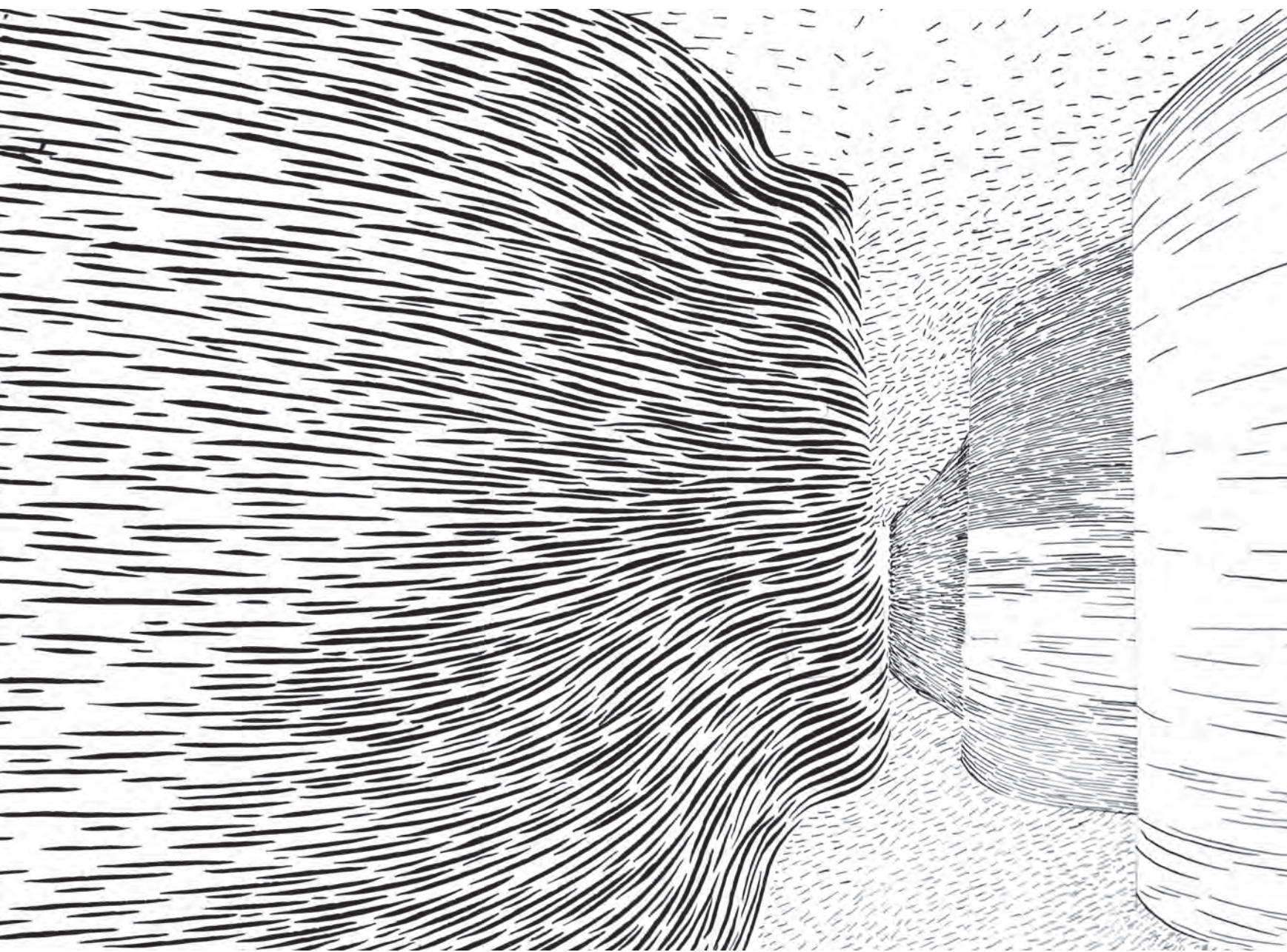
Objem online darů v roce 2022 dále rostl. Dle dat platformy online dárcovství výrazně roste, i pokud bychom nezapočítali dary z krizových situací jako tornádo na Moravě a válka na Ukrajině. Za růstem počtu dárců stojí také profesionalizace fundraisingu nevládních organizací. Přes platformu Darujme.cz, kterou využívají nevládní organizace, lidé v roce 2022 darovali rekordních 765 milionů korun. Přes portál Donio, kde lidé přispívají přímo na příběhy potřebných, dárci v roce 2022 přispěli 272 milionů, přes stránky Znesnáze.cz pak 78 milionů korun.

Dárcovství jako součást české identity

„Dokázali jsme, že umíme držet při sobě, že máme srdce na pravém místě, že umíme podat pomocnou ruku, když se ten druhý ocitne v nesnázích. Vzpomeňte si třeba na obrovské povodně před více než dvaceti lety nebo na ničivé tornádo předloni na Moravě. Obrovská solidarita a ochota pomáhat na vlastní úkor je něco, co zásadním způsobem utváří charakter našeho státu a co je jeho velikou hodnotou,“ uvedl ve svém novoročním projevu český premiér Petr Fiala. Připomněl také obrovskou míru solidarity s ukrajinskými uprchlíky. Dárcovství podle dat z daňových přiznání trvale roste asi desetiprocentním tempem. Lidé a firmy ročně darují dle odhadů celkem již asi 15 miliard korun, v žebříčku World Giving Index pak Česko od roku 2017 zaznamenalo vůbec největší posun ze všech sledovaných zemí světa.

**TAK JE TEN SVĚT POŘÁD HEZČÍ A HEZČÍ.
NE, ŽE BY BYL, ALE JÁ HO TAK VIDÍM.**

/ Bohumil Hrabal

A dark forest at night with a path and glowing green fireflies. The text is centered in the upper half of the image.

ZJISTIL JSEM, ŽE BYDLET V TICHU JE OMLAZUJÍCÍ.
POTKAL JSEM DVA PSY, ŽIVIL JSEM JE, JEDNOU MĚ ZACHRÁNILI.
MLUVIL JSEM S CEDRY, OMLOUVAL SE SIVENŮM, MYSLEL NA SVÉ BLÍZKÉ.
POTLAČIL JSEM TOUHU PO BUDOUCNOSTI.
OBDIVOVAL JSEM STÁŘÍ STROMŮ, OCHOČIL SI SÝKORKY,
POCHOPII MARNOST VŠEHO, CO NENÍ POKLONOU KRÁSE.
JEDNA ŽENA MI ŘEKLA SBOHEM, ALE SEDLI SI NA MĚ MOTÝLI.
SAMOTĚ SE NIC NEVYROVNÁ. K DOKONALÉMU ŠTĚSTÍ MI CHYBÍ NĚKDO,
KOMU BYCH TO MOHL VYSVĚTLIT.

/ Sylvain Tesson, V sibiřských lesích

MECENÁŠSTVÍ MŮŽE BÝT JAKO **DROGA**

V internetovém byznysu jsou z nich už dávno známá jména. Jan Barta a Dušan Šenkypel vybudovali a úspěšně prodali portál ePojištění.cz a dnes jsou partnery investiční skupiny Pale Fire Capital, pod kterou spadají služby jako Aukro či Rouvy a drží i významný podíl v americké firmě Groupon. Oba jsou ale čím dál aktivnější i na filantropickém poli, jen za loňský rok na mecenášství vydali přes sto milionů korun. Jejich záběr je hodně široký: od ekologie a školství přes boj s korupcí až po sponzoring politických stran. Nebo nového prezidenta.

Máme za sebou prezidentské volby, v nichž jste výrazně – i finančně – podporovali Petra Pavla. Předloni jste zase mnoha miliony sponzorovali nynější strany vládní koalice. Dokonce jste je ponoukli, aby se proti Andreji Babišovi spojily. Máte z toho opojný pocit?

Jan: Výsledky obou voleb jsme oslavili. Nevím, jestli je to přímo opojný pocit, ale říkáme si, že se posouváme správným směrem. Pořád jsme ovšem na začátku mnoha výzev, které jsme si vytyčili. Po prezidentských volbách mám splněno možná deset procent a čeká nás 90 procent práce ve školství, v regionech, v kvalitě státní správy.

Dušan: Cítím euforii. U parlamentních voleb sehrálo velkou roli štěstí a fakt, že řada stran se těsně nedostala do sněmovny. Dali jsme tehdy určitý impuls, ale ten nebyl zdaleka to hlavní. U prezidentské volby mám lepší pocit, přece jen jsme to sledovali víc zblízka a je to výsledek dobře poskládaného týmu a dobře odvedené práce. Naplňuje mě to nadějí, že když se politika dělá zodpovědně a dobře, kvalitní názory mají šanci převážet totálně populistickou propagandu Andreje Babiše a hnutí ANO.

Můžou filantropové nějak pomoci sjednotit společnost, která speciálně po těchto volbách může mít dost jizev?

Jan: Mám takovou teorii, že společnost funguje jako kyvadlo, které se vychýlí, ale pak má zase tendenci se vracet k rovnováze. A zhruba před dvěma roky jsem říkal, že populismus a jeho podpora v české společnosti dosahují vrcholu. Podle mě to platí, těmito volbami se nic nezměnilo, resp. nezhoršilo se to. Poptávka po snadných, křiklavých řešeních je zhruba stejná a bude se postupně mírně snižovat. Lidi totiž zjišťují a ještě zjišťovat budou, že standardní vláda není takový průšvih, navíc sami viděli, že ta populistická byla chaos, což v součtu otupí některé hrany. Myslím, že kyvadlo se začíná vracet ke středu. Tohle je ale téma, které se dá filantropicky hůř uchopit, protože musí vyrůst zespoda, klíčem je sociální soudržnost, aktivita lidí, určitá občanská angažovanost.

S tím může pomoci kvalita vzdělání a odolnost proti dezinformacím, ne?

Dušan: Přesně, souhlasím. Ještě bych dodal, že já za vrchol populismu považuju až tu právě skončenou prezidentskou kampaň. Ale jinak jsem optimista, viděli jsme extrémní propagandu, ale Petr Pavel bude společností opravdu spojovat, on bude úplně jiný typ lídra než Andrej Babiš nebo Miloš Zeman. Sjednocení a otupení hran může fakt hodně pomoci.

Zase není radno podceňovat Andreje Babiše, z politiky se rozhodně nechystá...

Jan: Já už nějakou dobu zvedám téma, že je chyba říkat, že podnikatelé nepatří do politiky. Řada z nich to kvůli Babišovi vnímá tak, že to je špína, že se tím nechťejí nijak umazat, ale to je velká chyba. Kdo má pod palcem největší zdroje? Přece vláda a stát, nikoli neziskovky. Někdy mám strach, aby se tu všichni nevrhli na charitu, možná ještě na prezidentskou kampaň, ale s tím, co opravdu potřebuje změnit, nic nedělali, protože mají strach, že je politika ošklivá. Když budeme pomáhat politické strany zlepšovat, očistovat, vytvářet na ně tlak, jednou se nám to v dobrém vrátí. Měli bychom přemýšlet, kdo může Babišovi sebrat část elektorátu a jestli by nebylo na místě pomoci s restartem ČSSD.

Co si pod tím představíte?

Jan: Mně by se třeba líbilo, kdyby se s ČSSD spojili zelení. Chápu, že v Česku zatím není poptávka po proevropské liberální levici, ale věřím, že v horizontu několika let to přijde.

Dušan: My o tom hodně diskutujeme i doma a já si také myslím, že taková strana tu chybí a že by mohla odsát část voličů zpátky.

Opravdu věříte, že se ČSSD vrátí? Já jsem dost skeptický.

Jan: Kyvadlo se před časem zhouplo jiným směrem, ale může se vrátit. Krize sociální demokracie je celoevropská záležitost, ale jelikož to je tradiční a zkušená strana se zavedenými mechanismy, může přijít s novými tématy a očistit se. Podívejte se na Velkou Británii, kde labouristé byli ještě nedávno na odpis, ale dnes mají ledaskde nad

vládnoucími konzervativci náskok i 20 procent v průzkumech. Věřím tomu, že ČSSD ještě má potenciál a že její éra přijde, může z ní klidně být patnáctiprocentní strana.

Dřív jste mi říkali, že u mecenášství zažíváte nejintenzivnější radost a spokojenost. Platí to i pro politická vítězství?

Dušan: Já se dokážu radovat v byznysu, v politice i ve filantropii, skutečný vrchol blaha pro mě ale je, když vidím, že někomu opravdu pomůžu. Nebývá to v systematických věcech, které děláme, protože ty jsou svým způsobem odosobněné. Euforii cítím, když pomůžeme mimo, konkrétním lidem, u nichž pak přímo a rychle vidíme, co se díky nám povedlo.

Jan: Je to tak, tohle jsou opravdu vrcholné pocity. Rád zmiňuju příklad kluka z dětského domova, který se s naší pomocí dostal až na London School of Economics. A totální vrchol přišel, když mi zavolal, že už nechce, abych mu posílal peníze na školu, že má tři práce a nějak to zvládne, ale že by rád, abych je místo jemu dal na Ukrajinu. Paradoxně se teď ale snažím tyto pocity blaha minimalizovat, uvědomil jsem si totiž, že pro společnost je užitečnější, když si nesyťím své ego těmito individuálními příběhy, ale podporuju projekty, kde sice přímo nevidím výsledky a nemůžu se nad nimi tak intenzivně radovat, ale mají větší zásah a pomůžou víc lidem.

Je to jako droga?

Jan: Svým způsobem ano. Ale hlavní roli hraje pragmatická úvaha, že je zkrátka užitečnější pomoci více lidem.

Zmínili jste, že vítězství Petra Pavla je jen zlomek toho, čeho ve veřejné sféře chcete dosáhnout. Kam tedy hledíte, co plánujete?

Dušan: Letos se chceme zaměřit na téma efektivity státní správy. Je to velmi široká oblast a určitě neplatí, že když nastoupila nová politická garnitura, že to automaticky znamená úspěch i v tomto směru. Naopak, pokud nebudeme mít státní aparát, který je funkční a pracují v něm lidé odborně i hodnotově na výši, bude jakýkoli společenský posun velmi těžký. Promýšlíme proto, jak třeba vzdělávat lidi, kteří ve státní správě

pracují nebo mají chuť do ní vstoupit. A zjišťujeme také, jak by se daly přebírat funkční zahraniční modely.

Jan: S tím logicky souvisí téma vzdělávání, kde spolupracujeme s organizací Učitel naživo. Jeden směr je výchova učitelů, ale hodně se teď zaměřujeme i na ředitele, kteří na školách vytvářejí klíčové mikroklima. Je toho ale mnohem víc, hodně třeba spolupracujeme s Člověkem v tísní, snažíme se dlouhodobě zlepšit boj s exekucemi a s dluhovými pastmi. Dost nám mimochodem otevřel oči Dan Prokop z PAQ Research.

V čem?

Dušan: Třeba v tom, jak důležitá je předškolní výchova. A že fakt, jestli se dostanete do mateřské školy, ovlivňuje úspěšnost vašeho dalšího života. Kolektiv a kvalita výchovy před nástupem do školy mají zásadní roli, protože pokud se něco zanedbá v prvních čtyřech pěti letech života, v podstatě to dětem vezme šanci na dobré vzdělání. Skončí pak ve speciálních školách a to se s nimi povleče jako ve spirále.

Jan: Dokonce nás to ponouklo a iniciovali jsme spolu s Nadací OSF vznik platformy, která se věnuje právě předškolnímu vzdělávání a možnostem, jak ho zlepšit. Mapujeme, co všechno se v této oblasti děje, kdo tu působí, co by se dalo měnit... Jsou tu desítky organizací, které ale působí roztříštěně, takže je cílem jednak nějaká základní koordinace, jednak se pokusit domluvit na společných prioritách a s nimi pak působit dál na politiku nebo zřizovatele škol.

Vraťme se ještě na chvíli k efektivitě státní správy. Jak ji chcete vylepšit?

Jan: Jeden směr je samotný služební zákon, další směr je, jak do státní správy dostat kvalitnější lidi, s tím souvisí zvyšování prestiže práce pro stát a také zdokonalování a další vzdělávání úředníků, aby třeba náměstci mohli dostat stipendia na některých špičkových zahraničních kurzech. Je tu dokonce jeden hodně pošetilý nápad, o kterém vedu volné debaty...

A to?

Jan: Že by se na nějaké české dobré univerzitě otevřela fakulta,

kteřá by mohla fungovat jako líheň pro špičkové budoucí státní úředníky. Něco jako francouzská École Nationale d'Administration.

Dušan: Víte, my jsme se k těmto tématům dostali přes digitalizaci, která je nám blízká a které jsme se věnovali při prvních vlnách covidové pandemie. Tehdy jsme si uvědomili, že zaměstnanci státní správy často nejsou na takové výši, na jaké by měli být. Už před více než rokem jsme začali rozvíjet a formulovat určitý plán, pomohli jsme také Aspen Institutu připravit studii, co by se mělo změnit, aby se naše státní správa zlepšila. A právě výstupy této analýzy se teď rozpracovávají do jednotlivých tematických proudů.

Není to tak, že čím víc do tématu pronikáte, tím víc vidíte, jak složitý a těžko řešitelný problém státní byrokracie a její kvalita jsou?

Dušan: Bohužel je to tak. Neexistuje snadné řešení, dosazením jednoho člověka se nic nezmění, je potřeba dlouhodobý a komplexní přístup.

A kromě státní správy, její transparentnosti a vzdělávání, co vás ve filantropii baví?

Jan: Dušan v posledních dvou třech letech přinesl ještě téma ekologie. Řekli jsme si, že si nebudeme dávat tak velký cíl, jako je přímo klimatická změna, protože s našimi zdroji toho s ní moc neuděláme. Spíš jsme se zaměřili na něco dílčího, konkrétnějšího, co s ní ale souvisí. A to je kvalita zemědělské půdy a péče o ni. Projekt se jmenuje Živá půda a snaží se změnit to, jak se zemědělci starají o půdu, aby neerodovala, aby lidé mysleli na biodiverzitu.

Dušan: Angažuju se v tom spolu s Liborem Winklerem z finanční skupiny RSJ, původně jde o brněnský projekt Nadace Partnerství.

Jak se vlastně o filantropii v Pale Fire Capital bavíte? Jak takový nápad třeba na podporu Živé půdy vznikne?

Dušan: Zatím to až tak systematický proces není, ale protože aktivít máme hodně, směřujeme k němu. Společně diskutujeme hlavní oblasti, abychom měli shodu na tom, co a jak rozvíjet. A pak je vždy třeba najít správného parťáka na straně

neziskového sektoru. I zde platí stejně jako v byznysu, že čím máte silnějšího a schopnějšího lídra, tím většího dopadu a vlivu dosáhnete. Máme sice v rámci Pale Fire Capital širší podhoubí menších příspěvků, které rozséváme spíš pocitově, ale největší míra podpory plyne k projektům spojeným s lidmi, kterým věříme, že vědí, kam jdou. Kteří pracují systematicky a vycházejí z dat a analýz.

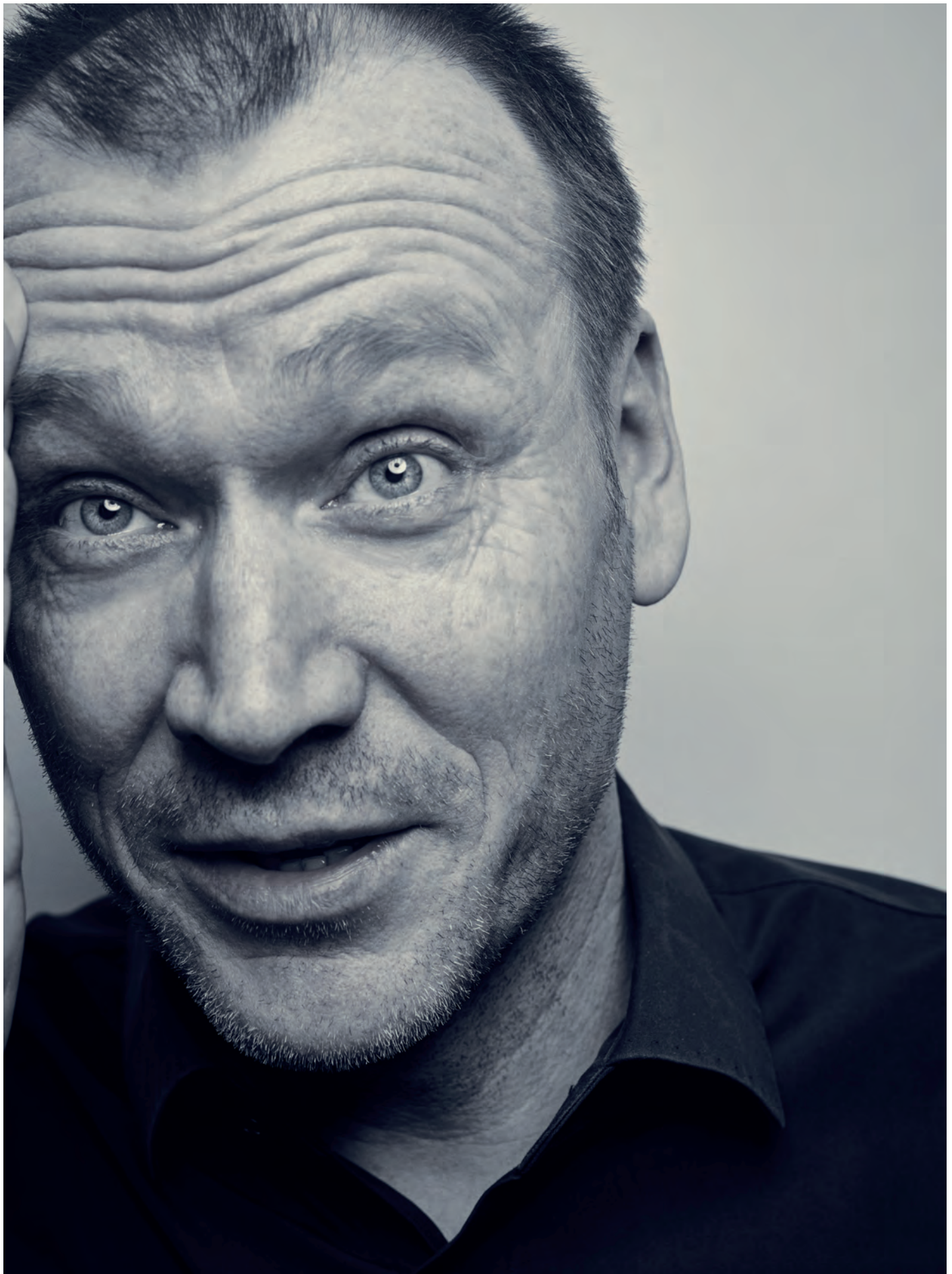
Jan: Uvědomujeme si, že náš přístup musíme systematizovat. Dokonce jsme začali přemýšlet o vytvoření pozice šéfa filantropických aktivit. Obecně už začínáme vybírat méně neziskovek, kterým ale dáváme výrazně víc peněz. A také víc našich osobních kapacit a času. Je rozdíl, když máte spolek, který jede už deset let pořád stejně, a pak organizaci, která dokáže za rok narůst o třetinu, mluvím o dopadu. Když si pak promítnu, co ta která organizace dokáže za deset let, je jasné, koho radši podpoříme. Známe to dobře ze světa financí, je to efekt složeného úroku. A nám jde o to, aby zhodnocení práce a úsilí bylo pro společnost co největší.

To je hodně byznysový přístup. Určitě jsou ale v charitě oblasti, na které se takový pohled nedá aplikovat.

Jan: My jsme přesvědčení, že to jde skoro vždy a všude. Chceme spolupracovat s těmi, kteří mají velké sebevědomí a kladou si velké cíle, nebo s těmi, kteří je třeba nemají, ale jsou schopni to od nás nasát. Když to zjednoduším, nechci mít za partnera neziskovku, která říká, že pomůže pár desítkám dětí z děcáku a zlepší jim život, chci za partnera neziskovku, která si za cíl vytkne, že za deset let nebudou v dětských domovech žádné děti. To ale samo nestačí, zároveň si tu cestu musí umět rozplánovat a rozdělit na jednotlivé kroky, aby bylo předem jasné, co a kdy bude dělat v advokacii, co v lobbingu, co v marketingu, co ve fundraisingu. Takhle budete budovat organizaci.

Dušan: Čím dál víc se mi potvrzuje, že je jedno, zda jste v nezisku, nebo v byznysu. Když se podívám na velké charitativní organizace, které podporujeme, jejich šéfové a management by nepochybně byli stejně úspěšní, i kdyby přešli do komerční sféry.

Obrací se na vás s prosbou o podporu hodně spolků?

Jan: Celkem ano, a jak jsme se stali vybíravějšími, tak se už častěji stává, že říkáme ne. A to dokonce i neziskovkám, kterým jsme v minulosti dali peníze, protože nám bylo sympatické, co dělají. Teď ale musíme naši pozornost a zdroje věnovat vlivnějším hráčům, kteří si umějí vzít na triko větší společenský problém.

Před dvěma roky jste mi říkali, že na dobročinné účely chcete dávat jedno až dvě procenta hodnoty portfolia skupiny Pale Fire Capital. Tehdy to bylo 50 milionů korun ročně. Kolik to bylo loni?

Jan: Za rok 2022 jsme poměrně výrazně přešvihli 100 milionů korun, letos to bude podobné. Náš cíl je toto číslo přiblížit k půl miliardě v příštích pěti letech. Je to jeden z hlavních důvodů, proč pracujeme a proč rozvíjíme byznys.

Dušan: Obecně se snažíme peníze investovat opravdu s rozmyslem a efektivně, což platí i o našem mecenášství. Snad postupně pomůžeme zlepšovat celou neziskovou sféru, je důležité, aby byla schopná ty větší a větší sumy, které k ní poplynou, absorbovat. Víte, peněz, jež rozdáme, by loni i letos mohlo být klidně víc, jenže my je alokujeme teprve ve chvíli, když si jsme jistí, že se využijí efektivně. Peněz nejen od nás bude přibývat, řada podnikatelů z našeho okolí chce dávat hodně na charitu, ale bude třeba, aby neziskový sektor uměl s nově nabytými prostředky zacházet. Když dáte neziskovce příliš moc peněz, můžete ji zkazit.

Opravdu přibývá podnikatelů, kteří chtějí rozdávat peníze na charitu? Přijde mi, že narážím na stále stejná jména: vy dva, Libor Winkler, Martin Vohánka, Ondřej Fryc, Martin Hájek...

Dušan: Přibývá jich, každý rok se objeví jedno či dvě nová jména. Když se podívám po podnikatelích z technologického světa, vidím kolem sebe skoro samé lidi, u kterých nepochybuju, že skončí jako filantropové.

Jan: Máme takový neformální spolek filantropů, potkáváme se dvakrát do roka a zrovna jsme přivítali dva nové členy. Věřím, že tempo se bude dál

zvyšovat a uvidíme čím dál víc lidí, kteří jsou schopni pustit do systému deset a víc milionů korun ročně.

Co to je za skupinu lidí?

Jan: Má to velmi neformální bázi, potkáme se dvakrát ročně, pokaždé to pořádá někdo jiný. Organizátor má vždy za úkol dát setkání určité nosné téma, o němž se pak diskutuje. Vyměňujeme si zkušenosti a názory na různé neziskovky, bavíme se, kdo je jak efektivní, pak i na základě těchto debat řešíme, kam pošleme peníze.

Dušan: Profilují se tam i lídři jednotlivých kategorií, takže pak víme, když je potřeba něco konzultovat, komu má smysl zavolat, kdo dokáže nejlépe synchronizovat pomoc. Právě takhle vznikl třeba projekt s cílem zlepšovat obraz Evropské unie mezi občany Česka. Dospěli jsme před pár lety k názoru, že hrozí czexit, na starost si to vzal Martin Vohánka. A vlastně i Živá půda vznikla na bázi této skupiny, kde jsme se s Liborem Winklerem bavili, že bychom mohli zkusit něco dělat.

Jak konkrétně vlastně vypadá vaše zapojení do Živé půdy?

Dušan: Já, Libor Winkler a vedoucí projektu Zuzana Benešová jsme ze začátku měli pravidelně každý měsíc mítinky, které trvaly hodně přes hodinu, kde jsme se snažili dodávat neziskovkám odvalu a zároveň jsme nabourávali jejich zaseté stereotypy. Půl roku jsme je třeba učili, jak oslovovat lidi, jak nastavit generátor smluv, jak hlídat podmínky. Postupně jsme také upravili strategii a z oslovování drobných majitelů půdy se víc zaměřili na to, že budujeme partnerství se samosprávami, s církvemi, s firmami, prostě s velkými majiteli půdy. Libor má extrémně rád přírodu, takže to byl on, kdo se Živé půdě věnoval nejvíc, já do týmu vnášel důraz a tlak na řešení, když něco nefungovalo.

A co vy, Honzo? Nějaká případová studie na závěr?

Jan: Za sebe bych asi zmínil projekt Jeden svět na školách od Člověka v tísní. Když jsme s nimi začali spolupracovat, zjistili jsme, že mají sice skvělé metodologické materiály na mediální výchovu, moderní historii, lidská práva nebo kyberšikanu, jenže jim nefungovala distribuce. Spoléhali

na skupinu proaktivních učitelů na gymnáziích a lepších školách, která ale nakonec nebyla tak akční. To jsem jim pomáhal přenastavit, protože klíčové bylo, aby se materiály dostaly k co nejvíce lidem a do co nejvíce škol. Dnes mají k dispozici čtyřčlenné call centrum, kde učitelé provedou, jak materiály používat, mají e-mailový systém, který se snaží kontaktovat učitele, když se delší dobu nepřihlásí... Za dva roky si jejich lekce pouští dvakrát víc učitelů a učí se podle nich mnohem víc žáků. Další metou teď je připravit vzorové hodiny, aby takoví ti znužení učitelé, které práce vlastně moc nebaví, nemuseli ideálně ani hnout prstem a žáci přesto absolvovali dobrou vyučovací hodinu.

Jan Barta (1985)

Narodil se v Kalifornii, kam jeho rodiče emigrovali. V devadesátých letech se přestěhovali zpět do jižních Čech, kde vyrůstal. Pochází z rodiny vynálezce obloukové lampy Františka Křížka. Podnikat začal na základní škole, nejdříve prodejem melodií a tapet na mobily, postupně začal obchodovat na burze a podnikal s internetovými doménami. Je partnerem ve skupině Pale Fire Capital. Podporuje řadu neziskových projektů.

Dušan Šenkyp (1975)

Během studií založil první IT firmu, poté vytvářel antivirové nástroje e-mailových platform pro americký trh. Uspěl také se srovnávačem ePojištění.cz. Aktuálně působí jako partner v investiční skupině Pale Fire Capital, která má podíl například ve firmách Aukro či Groupon. K jeho vášním patří lední hokej, je spolujednatel hokejového klubu Energie Karlovy Vary. Dlouhodobě podporuje řadu nevládních organizací.

FILANTROPIE SPOJUJE

Svět v posledních letech prochází velkými krizemi, které jsou zároveň akcelerátorem velkých změn v přístupech k filantropii. Velké problémy ve společnosti ale nikdy nezvládne vyřešit jen jeden aktér, at už je jakkoli schopný, nebo disponuje velkým rozpočtem, vždy je potřeba řešit je ve spolupráci a v součinnosti širších sítí. Objevují se proto nové přístupy k dárcovství, které mají větší potenciál a dopad. Patří mezi ně strategická spolupráce dárců, která je skvělou příležitostí, jak spojit síly a kapitál na více místech po delší dobu, a podpořit tak rozsáhlé změny v nejrůznějších oblastech.

Inspirativní příklady vidíme ve světě i u nás. Čerstvým příkladem je koordinace nadací a nadačních fondů při podpoře adaptace a integrace ukrajinských uprchlíků v oblasti vzdělávání a psychosociální pomoci. Dárci se společně koordinují, sdílejí informace o tom, jakou pomoc a podporu nabízejí, co plánuje neziskový i veřejný sektor, a diskutují o tom, jak pomoc nabízet systematicky. Šetří tak čas i peníze a jejich pomoc je lépe zacílená a efektivnější.

Přesto má ale spolupráce mezi filantropií a nadacemi, neziskovkami, státní správou a byznysem stále velký prostor pro posílení.

SPOLUPRÁCE PROSTŘEDNICTVÍM DÁRCOVSKÝCH FONDŮ

Tzv. „pooled fondy“, tedy peníze od různých dárců věnované na jeden účel, jsou stále častějším způsobem podpory nejen u individuálních dárců, ale i na úrovni mezinárodních organizací nebo států. Tyto fondy vznikly teprve v posledních několika letech a kladou si za cíl shromáždit velké částky na řešení nejpálčivějších problémů ve společnosti.

Například Co-Impact, globální organizace založená v roce 2017, podporuje inkluzivní systémové změny v oblasti zdravotnictví, vzdělávání a ekonomických příležitostí, včetně posilování postavení žen v Africe, Asii a Latinské Americe. Sdružuje více než 50 filantropů, nadací a partnerů ze soukromého sektoru z celého světa a podařilo se jí zajistit financování ve výši 685 milionů USD.

Dalším příkladem mezinárodní spolupráce donorů je iniciativa Partners for a New Economy (P4NE). Tento fond spolupráce nyní sdružuje šest významných nadací (MAVA, Oak, Marisla, KR a Ford Foundations, Omidyar Network) a podporuje hnutí usilující o proměnu ekonomického systému tak, aby přinášela pozitivní environmentální a společenské dopady. Financuje inovativní projekty a vytváří komunity, které přinášejí nové myšlení a přístupy k tradiční ekonomice. Jedním z podpořených projektů je iniciativa Make My Money Matter, která se snaží zvýšit povědomí o investování peněz z penzijních fondů.

Na Slovensku už od roku 2012 na stejném principu funguje pod hlavičkou Nadácie Pontis Fond pre transparentné Slovensko. Ten sdružuje 13 velkých firem jako např. Eset, Accenture, Kaufland, Mercedes nebo O2, které se společně snaží prosazovat systémové změny pomáhající omezit na Slovensku prostor pro korupci, zlepšit podnikatelské prostředí a dodržování zákonů. V roce 2021 fond spustil pilotní ročník Akademie investigativní žurnalistiky a podpořil několik dalších projektů zaměřených na zvýšení transparentnosti a otevření místní správy.

V Česku je takovým příkladem Strategický nadační fond, který funguje už více než šest let a jehož prioritou je nacházet a podporovat projekty, které cílí na křesťanskou transformaci v Česku, na Slovensku i v širším regionu V4. Podpořil už desítky projektů zaměřených na dospívající, rodiny s dětmi, ale i na podporu lídrů a orientaci v digitálním světě. Za SNF stojí skupina podnikatelů z křesťanského prostředí, kteří se na finanční podpoře konkrétních projektů společně domlouvají: Adam a Valdemar Walachovi, Martin Růžička, Petr Frolík a Jan Viktorin. Společně řeší efektivitu projektů a hledají „momentum“, kde peníze strategicky způsobí největší efekt. Pro hladkou spolupráci pak mají nastaveno několik interních pravidel, například co se týče procentuální podpory konkrétních projektů nebo pravidla veta, které může použít kdokoli z nich. To ovšem za celou dobu fungování použili jen jednou. SNF hodně dbá i na spolupráci a síťování na úrovni organizací, které podpořené projekty realizují tak, aby byl

dopad co největší. Podle předsedy správní rady Martina Růžičky jsou racionální a měřitelné postupy i výsledky podpořených projektů při zapojení více dárců zásadní.

SPOLUPRÁCE A SÍŤOVÁNÍ ORGANIZACÍ

Robert Basch, který stál více než 13 let v čele Nadace Open Society Fund, upozorňuje na důležitost podpory síťování a spolupráce neziskových organizací. Pokud totiž chcete dosáhnout výrazné systémové změny, je nutné spolupracovat s ostatními hráči, ať jsou to neziskové organizace věnující se stejnému tématu, veřejná správa, poslanci, nebo byznys. „Často jsme v nadaci usilovali o to, aby organizace, které jsme podporovali, spolupracovaly mezi sebou. Někdy jsme je do toho doslova ‚tlačili‘. Takto vznikla například ČOSIV (Česká odborná společnost pro inkluzivní vzdělávání), která koordinuje spolupráci organizací prosazujících inkluzi ve vzdělávání. Při podpoře iniciativy Rekonstrukce státu, která prosazuje zákony pro otevřený, efektivní a hospodárný stát bez korupce, jsme si uvědomili, že jednotliví grantisté samostatně nic proti velkému korupčnímu molochu nezvládnou. Proto jsme další grantovou podporu de facto podmínili zásadní spoluprací.“

Robert Basch zmiňuje také příklady intenzivní spolupráce na úrovni nadací, například Platformu pro včasnou péči, která se zaměřuje na programy a aktivity na podporu dětí od narození do osmi let i jejich rodin. „Jedná se o spolupráci čtyř nadací, kdy si každá drží vlastní aktivitu a peníze, ale společně a v úzké koordinaci podporují vznik a rozjezd spolupráce na úrovni grantistů. Ještě o něco pevnější a bližší model spolupráce představuje Nadační fond Eduzměna. V tomto případě jsme iniciovali spolupráci čtyř nadací s vizí přivést ke spolupráci v jednom regionu Česka několik organizací, radnic a další hráče. Cílem je realizovat jeden z největších ‚soukromých‘ pilotních programů a otevřít cestu pro transformaci českého vzdělávacího systému.“ Eduzměna je jedním z příkladů více koordinovaného „pooled“ fondu.

Důležitost spolupráce na úrovni nadací a nadačních fondů potvrzuje také Jakub Mareš z Nadace České

spořitelny: „Za poslední rok se tato spolupráce donorů ukázala jako klíčová při řešení integrace ukrajinských uprchlíků v Česku – za skvělé koordinace Nadačního fondu Eduzměna se nám daří být informovaní o našich aktivitách, sladovat se na společných iniciativách nebo komunikovat se zástupci státu. Kromě toho naše setkávání slouží ke společnému sdílení analýz a dat, na základě kterých pak směřujeme naši pomoc.“

VÝZVY A ÚSKALÍ SPOLUPRÁCE

Koordinace spolupráce různých donorů a dalších aktérů samozřejmě znamená i různá úskalí. Když pomineme velké nároky na časovou kapacitu a finanční zdroje, může být mezi donory a dalšími partnery obtížné shodnout se na společném postupu a udržet zaměření na konkrétní dopad. Zároveň jako u jakéhokoli jiného projektu je užitečné zavést nástroje pro monitoring, evaluaci a zapracování zpětné vazby do projektů.

Dobře koordinovaná spolupráce samozřejmě vyžaduje více času, který je potřeba pro domluvu a plánování a nastavení měřitelných kritérií. Zásadním předpokladem pro to, aby spolupráce dobře fungovala, je společná vize. Důležité je prodiskutovat a nastavit průběh spolupráce, role a odpovědnosti jednotlivých aktérů a najít vhodného lídra. Spolupráce rozhodně vyžaduje velké odhodlání, otevřenost, důvěru a neustálou péči o vztahy mezi partnery. Donoři jsou většinou zvyklí na to, že si o financování rozhodují sami, a spolupráce pro ně může být velkou výzvou, protože se v některých chvílích musejí vzdát kontroly a přenechat řízení jiným. Může se dokonce ukázat, že model spolupráce některým zapojeným dárcům vyhovovat nebude.

Pokud se to ale podaří, přinese to ohromnou přidanou hodnotu.

Dosažení systémových změn často závisí na práci „páteřních organizací“ či platform, které dokážou koordinovat spolupráci různých aktérů – neziskových organizací, státního sektoru a donorů, případně i byznysu. Zastávají řadu důležitých rolí, od analýzy a definování hlavního problému přes propojení a koordinaci práce organizací a institucí kolem společného cíle až po odhalování a řešení nedostatků v celém ekosystému. Tyto důležité organizace přitom bývají podfinancovány – často proto, že donoři nerozumějí nebo přehlížejí jejich klíčovou roli.

Mezi takové platformy v Česku patří například SKAV – Stálá konference asociací ve vzdělávání, Konsorcium nevládních organizací pracujících s migranty nebo třeba FoRS – České fórum pro rozvojovou spolupráci je platformou českých nevládních neziskových organizací (NNO) a dalších neziskových subjektů, které se zabývají rozvojovou spoluprací, rozvojovým vzděláváním a humanitární pomocí.

Síť neziskových organizací NeoN sdružuje 18 platform a významných organizací, společně vyjednává lepší prostředí pro neziskový sektor a jeho větší zapojení do fungování státu. Koordinují společný postup v Radě vlády, řídicích či monitorovacích výborech.

MŮŽE SOUKROMÝ DÁRCE ZMĚNIT SYSTEM?

Před pandemií covidu-19 umíralo v České republice přibližně sto tisíc lidí ročně. Sedmdesát procent z nich zemřelo v nemocnicích, v drtivé většině bez paliativní péče, která tehdy existovala primárně v hospicích. V té době jsme v Nadačním fondu Avast měli za sebou již několik let podpory paliativní oblasti, zejména výzkumu, vzdělávání a hospicové péče. Nemocnice proto byly zcela logickým krokem, který vytvořil později pákový efekt na změnu systému a přivedl do paliativní oblasti další klíčové lídry. Investovali jsme tehdy více než 100 milionů korun do pilotního vzniku paliativních týmů v téměř 30 nemocnicích napříč republikou, sběru dat, vzdělávání a lídrshipu lékařů, sester a dalších profesí. Uběhlo pár let, píše se rok 2019 a vzniká memorandum, které podepsali ministr zdravotnictví, předseda České společnosti paliativní medicíny a sedm klíčových zdravotních pojišťoven. Společně se zavázali k tomu, že budou systémově financovat a podporovat paliativní péči, aby byla na co nejvyšší standardizované úrovni a dostupná všem lidem v naší zemi.

Za tímto důležitým milníkem stojí obrovské množství práce mnoha lidí a organizací. Jedno je totiž jisté. Systémové změny nikdo nikdy nedosáhne sám. Zralý a zodpovědný

filantropický přístup zahrnuje i to, že aktivně a trpělivě (ano, vyžaduje to čas, který se ale bohatě vrátí v impactu) nasloucháte lidem, kteří se tématu odborně věnují, abyste rozuměli reálným potřebám a následně se rozhodli podpořit (legitimizovat) konkrétní směr, řešení a vizi. Vizi, se kterou se ztotožní všichni klíčoví aktéři. Vy jako donor znáte svoji roli a pozitivní vliv peněz a své podpory, ale také víte, kdy ve správný čas ustoupit do pozadí. Protože jde o vyšší zájem, než jsme my sami. Není jediný vítěz na piedestalu. Ownership systémové změny si v sobě musí nést všichni aktéři. Není to jednoduché, ale jsou způsoby, jak na tom pracovat. Základem všeho je kvalitní kultura v partnerství, komunikace a důvěra. Je potřeba vytvořit společný tlak na řešení a respektovat svoje role (odborně se tomu říká collective impact). Ten pojmenovává osvědčený způsob spolupráce mezi několika klíčovými stakeholdery, z nichž každý má v partnerství svoje nezastupitelné místo. 1/ Odborná komunita, často nevládní sektor, který zná problematiku, praxi a designuje řešení, 2/ stát, bez kterého není možné změnu škálovat, nové řešení legislativně ukotvit a udržitelně financovat a 3/ soukromý sektor, který přináší pilotní financování, out of the box myšlení a podporuje příznivé zázemí pro své odborné

partnery, např. financuje backoffice odborných platform. Nám se osvědčil tzv. trust-based philanthropy přístup, který je vlastní mnoha filantropům a stojí na flexibilních financích, vzájemné důvěře a rovném partnerství. Jinými slovy, dáte uvážlivě vybranému odbornému partnerovi absolutní důvěru v tom, jak čerpá vaši podporu, otevřeně a flexibilně řešíte průběh, úspěchy i problémy a chyba není chybou, ale cestou k lepšímu výsledku. A také přesně víte, kde je v systému změny váš nejsilnější potenciál. Pokud si dárci toto uvědomí, má napůl vyhráno, že jeho peníze budou dobře utraceny. Pokud ne, staví paralelní systém a rizikem je, že bude pro ostatní stakeholdery pouze finančním zdrojem bez hlubšího přesahu a vztahu.

Jednou z prvních organizací, které NF Avast po svém vzniku podpořil, byl mobilní hospic Cesta domů. V té době progresivní organizace, která do určité míry předběhla dobu. A od ní jsme se v Avastu učili. U jejího založení stála Nadace OSF, která v devadesátých letech zasela první semínka, první investice v paliativní péči, kdy podpořila vznik domácího hospice, lůžkové hospice, první lídři z nynější odborné společnosti pro paliativní medicínu díky nadaci jeli na zahraniční stáže. Tehdy se několik semínek ujalo, několik nikdy nevzešlo. Odborně tento způsob podpory v nadační terminologii nazýváme seed-funding (podobné jako venture investování). Na systémovou změnu v paliativě nebyla v té době společnost ještě připravená. To vše se zúročilo až o deset let později. Z některých semínek se stali klíčoví hráči a přišlo to správné momentum, kdy odborníci, stát i soukromí donoři byli připraveni spolupracovat, změnit systém a obecně přístup společnosti k umírání. Vracet ho do života a otevřeně o něm mluvit.

Systémová změna je kombinací kvalitních partnerství, společného smyslu i správného načasování. A i když je opravdu potřeba mít ambice, srovnávat se se zahraničím, posouvat věci stále dopředu i laťku výš, je také důležité vzdát úctu a respekt minulosti, každé sestře, doktorovi i pečovateli, kteří u nás s paliativní péčí začínali. Díky tomu i ti největší odpůrci změny ji dříve či později přijmou za svou.

Autorka je ředitelka Nadace OSF

GLOBÁLNÍ PROBLÉMY JSOU PROVÁZANÉ,
PROTO JE SPOLUPRÁCE DŮLEŽITÁ
A VLASTNĚ NEVYHNUTELNÁ.

/ Melissa Durda

JE TO OTÁZKA **VÁŠNĚ**

Na co může narazit i ten nejschopnější filantrop na světě, proč společnost potřebuje laskavý typ vedení a jak se naučit naslouchat svému srdci?

O tom vypráví Melissa Durda, seniorní ředitelka pro filantropii ve světové neziskové organizaci Synergos.

„Od dětství jsem měla touhu pomáhat lidem kolem sebe, bylo to pro mě úplně přirozené,“ popisuje Melissa Durda počátky své celoživotní kariéry v neziskové sféře. Dlužno říci, že její kariérní letová hladina je velmi vysoko, patří k světově uznávaným expertům na téma dobročinnost a pro radu ji vyhledávají nejvlivnější světoví filantropové. Melissa Durda, drobná blondátka žena se zářivým úsměvem a darem vysvětlit i složité otázky jednoduše, je seniorní ředitelkou filantropických programů ve světové neziskové organizaci Synergos. Jde o prestižní společnost, která má za cíl sdružovat vhodné lidi, experty a filantropy, s nimiž dokáže řešit palčivé sociální otázky kdekoliv ve světě. V Synergosu má Melissa Durda na starost členy Global Philanthropists Circle, světového klubu filantropů a celých filantropických rodin. Vytváří pro ně programy jako Spiritual Civilization

či takové, které se zabývají mindfulness a duševní hygienou. Díky těmto programům, které zahrnují pobyty v ústraní v přírodě, regionální setkávání naživo i online, se filantropové mohou lépe poznat, vybudovat si důvěrné vztahy a spolupracovat společně na tématech, kterým se věnují.

„Spolupráce je tím zásadním pilířem i cílem našeho konání,“ vysvětluje. Během covidových opatření Melissa Durda prošla také výcvikem na coaching osobního rozvoje. Ve svém volném čase osobně pomáhá uprchlíkům v Česku a učí je angličtinu. K rozhovoru jsme se sešly na počátku tohoto roku během mrazivého lednového dne na pražské Palmovce nedaleko kanceláře Synergosu, kde žije se svou rodinou a malým veselým psíkem.

Jedním z termínů, které se často v prostředí Synergosu opakují, je spolupráce, což je i téma letošního speciálu Nadace Via. Předpokládám, že jde o spolupráci mezi filantropy.

Nejen to. Jedním z našich hlavních cílů je propojovat rodiny filantropů kdekoliv ve světě, umožňujeme, aby se filantropové mezi sebou seznámili, představili si vzájemně své projekty a hledali možnosti, kde by spolu mohli spolupracovat. Vybavíme je dovednostmi, aby mohli spolupracovat s kýmkoliv. Je to skutečně klíčové slovo. Spoustu let také v Synergosu pracujeme a vzděláváme ve způsobu vedení, kterému říkáme bridging leadership.

O co jde?

Za řadu let se nám potvrdilo, že k úspěšné spolupráci na programech, a to nejen filantropických, je zapotřebí lídra s jistými vlastnostmi, jde o specifický druh vedení, ke kterému jsme vytvořili podrobnou metodiku. Ukazuje se, že lídr, který nechce navazovat partnerství, není schopen dlouhodobě úspěšné spolupráce. Takže s lídry, muži i ženami, se bavíme o tom, jaké vlastnosti by měl vedoucí mít. Velice jasně mezi ně například patří schopnost přenést se přes rozdílné názory, schopnost naslouchat, pozorně slyšet své okolí a číst z něj, co si lidé kolem přejí, inspirovat je k vyjádření svých názorů...

Ovšem zásadní vlastností, která dobrému lídru pomáhá, je pochopení toho, kým jsou, kdo jsou a co oni sami mohou spolupráci přinášet. Další schopnost, kterou si bridging lídrs naším vzdělávacím programem osvojují, je nahlédnutí toho, jak problém, který se svou filantropií snaží řešit, navazuje na okolní systém. Jak se jejich aktivity a okolí vzájemně ovlivňují. Snažíme se vysvětlovat všem, že globální problémy jsou provázané, proto je spolupráce důležitá a vlastně nevyhnutelná.

Vedete tedy lídry k jejich osobnímu rozvoji, nahlédnutí sebe sama.

Ano. Dalším důležitým elementem, kterým se v Synergosu zabýváme, je skutečně práce na sobě, zkoumání svého vnitřního já, kdo jsme, co nás těší, co nás motivuje, co v nás budí pozitivní emoce a vášně pro práci, kterou děláme. Odtud už je jen krůček k tomu zjistit, co své práci

skutečně přinášíme, co chceme ve filantropii dokázat a o jakou změnu ve světě usilujeme. Během covidu jsme zahájili sérii podcastů, kde se těmito tématy zabýváme. Každý díl vypráví příběh konkrétního filantropa a jak jeho životní story a vášeň vyústily ve filantropii. (Podcasty s názvem *Cultivate Your Soul* lze nalézt na linku Synergos.org/podcast, pozn. red.)

Jakou péči tedy od vás v Synergosu může filantrop čekat?

Naše členy pravidelně zveme na pobyty v ústraní, je to jeden z důležitých programů, které pro členy pořádáme. Tento přístup úzce vychází z postoje zakladatelky Synergosu Peggy Dulany, pocházející z rodiny Rockefellerů. Peggy Dulany pořádá pobyty v přírodě na svém pozemku v Montaně už téměř dvacet let. Nejde o edukativní pobyty. Jediným tématem je dát si čas a prostor nalézt odpověď, kdo jsem a jaký je smysl mého života. Tím se tam detailně zabýváme. Procházíme se tři dny přírodou a mluvíme spolu. Mohu říci, že to je pro naše členy velmi silný zážitek. Konečně vystoupí ze svého obvyklého prostředí, z kolotoče pracovního i rodinného, odpojí se od technologií a zkrátka tráví čas v přírodě.

Po covidu jsme se také vrátili ke klasičtějším konferencím, které pořádáme jednou ročně v New Yorku, a studijním cestám a workshopům. Cesty plánujeme s vybranými členy, aby se potkali lidé se společnými filantropickými tématy, jsou to setkávání zaměřená na téma spolupráce. Některá témata budeme řešit na chystané cestě do Indie, jejíž součástí bude návštěva vesnice žijící udržitelným ekologickým způsobem života. Máme také členy, kteří mají svou skupinu v Libanonu, Brazílii, Alžírsku. V Thajsku, kde také chystáme setkání, se budeme bavit na téma laskavý lídr. Neustále hledáme konkrétní vzory a úspěšné příklady, kterými se lze inspirovat.

Když vás poslouchám, říkám si, jak blízko realitě bývají bohatí filantropové?

To závisí na tom, jak vnímají oni sebe a jaké osobní vztahy sami udržují. Znímám filantropy, kteří s komunitami, kterým pomáhají, tráví spoustu času. Naslouchají jejich problémům, znají se s nimi osobně a vstupují s komunitami ve skutečné

partnerství, díky kterému hledají řešení společně. Bohatství vnímají jako příležitost k ovlivnění změn ve světě. Chápu, jaký je to dar, především pokud nevnímají svůj život jako zcela oddělený od lidí prožívajících něco zcela jiného.

Jeden z vašich programů nese zajímavý název Spiritual Civilization. To byl váš nápad?

Nikoliv, přišli s tím naši členové. V roce 2012 za mnou přišlo několik členů, že by se chtěli zabývat trochu spirituálnějším přístupem, mluvit na setkáních explicitně o tom, jak pečovat o svou duši a jak dát to nejlepší ze sebe ve prospěch filantropie. A tak jsme vytvořili prostor, kde si naši členové mohou předávat právě tyto zkušenosti, sdílejí vlastní životní příběhy, pocity a poznání. Vše, co vede k úspěšnější spolupráci, stojí Synergosu za pozornost.

Jakou tedy máte se Spiritual Civilization zkušenost? Nalézají členové na své otázky odpovědi?

Je zajímavé, že k některým lidem přijde ta odpověď snadno a je jasná, jiní ji složitě hledají, není jim úplně zřejmé, co vlastně chtějí, co jim smysl života přináší. S těmi na takových odpovědích pracujeme, dáváme jim prostor a pozornost. Těch příběhů, které vedly k filantropii, je nekonečně mnoho. Pro jednu z našich členek byla zásadní cesta na globální Jih, kde v mladém věku viděla, kolik chudoby se v tom regionu nachází, a otřásla jí to. Rozhodla se, že bude celý život hledat řešení. Pro jiného člena to byla život ohrožující nemoc, prostřednictvím které si uvědomil, že způsob, jakým filantropii dělá, mu nestačí, a zapojil se mnohem aktivněji. Mezi naše členy patří také jedna rodina v Mexiku, kde se filantropií zabývají už tři generace. Vnučka v té rodině si uvědomila, že je pro ni hlavním motivátorem dědeček a že chce pokračovat přesně v tom, v čem on začal.

Řekla bych, že taková filantropie je také velmi udržitelná, protože kde je člověk zainteresován vášní, u toho vydrží déle, ne?

To bezesporu. Osobní citová angažovanost filantropii posiluje. Ale je tu ještě jiná věc. Řada filantropů se v dobročinnosti velmi angažuje, tráví jí devadesát procent

svého času, cestují, diskutují, věnují mnoho prostředků a energie. Také oni ale mohou vyhořet, unavit se, cítit se ve své misi osaměle, například když rodina pro jejich práci zase tak zapálená není. Pro takové lidi je životadárné se s ostatními filantropy setkávat. A ani nemusí jít o další členy, kteří by se věnovali stejnému tématu.

Moderujete také hovory o filantropii uvnitř rodin?

Asi nemusím zdůrazňovat, že filantropie může být v rámci rodiny citlivé téma, jde o velké finanční prostředky. Pořádáme proto workshopy na téma mezigenerační diskuse o filantropii, jak ji strukturovat a jak do ní zapojit nejmladší generaci. Například rodina Rockefellerů má v tomto směru vypracovaný velice dobrý manuál, stejně jako rodina Hewittů, kteří jsou také členy naší společnosti. Musíme dávat prostor mladé generaci a jejím názorům na svět, na to, kam chce směřovat, jaké jsou její plány.

Liší se v něčem přístup nastupujících generací v rodinách?

Mladá generace chce filantropii dělat trochu jinak. Například nechtějí filantropii jako aktivitu oddělovat od toho, jak žijí svůj život a jak podnikají. Filantropie je součástí jejich života. Máme programy čistě pro nejmladší generaci, kde se nejmladší členové filantropických rodin setkávají mezi sebou, je to prostor jen pro ně.

Co vás, Melisso, přivedlo k filantropickému světu? Proč máte pro filantropii vášeň?

Vždycky mě bavilo pomáhat ostatním, už od dětství. V USA existuje dobrovolnická organizace jménem Key Club, na střední škole jsem byla předsedkyní Key Clubu v naší komunitě. Zkrátka pracuji v neziskovém sektoru po celou svoji kariéru, kromě jednoho roku, kdy jsem pracovala pro reklamní agenturu a potvrdila si tam, že ten sektor není pro mě. Svoji roli vidím v podpoře a napomáhání filantropům, aby mohli uskutečnit to, co chtějí, moc mě to baví.

Na jakou nástrahu často podle vás narazí i úspěšní filantrop?

Všimla jsem si jistého trendu. Naši filantropové jsou do svých

dobročinných aktivit velmi hluboce zapojeni, nejsou to lidé, kteří by jen zadávali pokyny k platbě. Často jde o lidi, kteří vydělali velké bohatství peněz v byznysu nebo je zdědili a umějí je chytře investovat do filantropie s vírou, že to změní svět. Po čase je často napadne, že by bylo dobré, aby se k nim přidal s investicemi ještě někdo jiný, aby do toho šli s nimi i ostatní, vždyť oni sami jsou ze svých výsledků nadšeni. Ovšem tehdy začne jít o jinou disciplínu, musejí umět ostatní přesvědčit a vysvětlit jim důvody, proč to bude pro ostatní dobré. Jde v té chvíli už o fundraising, nejde o jejich peníze. Tehdy se začneme bavit o dovednostech někoho přesvědčit, umět prezentovat, co vlastně dělají, jak spolupráci strukturovat, jak ji třeba i právně ošetřit. Neděláme pro ně fundraising, ale můžeme jim pomoci vytipovat možné budoucí partnery pro financování jejich filantropického projektu. Může jít o další filantropy, ale také o evropské instituce a celé organizace. Náhle se musí náš filantrop naučit, jak úspěšně vyplnit žádost o grant.

Jakých nejčastějších chyb se filantropové dopouštějí?

Často se rozhodnou pomoci lidem v tématu, které je samotné zajímavé, a mají pocit, že na problém našli řešení, protože přece bývají v jiném sektoru, například v byznysu, úspěšní. Většina dlouhodobých sociálních problémů je však složitě provázaných a nelze je snadno vyřešit, protože vznikají ze systémů, jichž je problém součástí. My filantropům radíme, aby si téma nastudovali opravdu důkladně a aby často mluvili s lidmi, kteří v dané oblasti pracují, a s těmi, na které důsledky problému dopadají, aby pochopili, kde by bylo nejlepší pomoci. Krátkodobě lze pomoci finančními zdroji, ale dlouhodobá řešení vyžadují čas a jiný způsob intervence (např. změnu politiky).

Které projekty zaujaly vás osobně nejvíc? A jaký měly dopad?

Velmi dojemná a pro mě silná je práce Nadace Maya v Turecku. Zabývají se psychologickou podporou uprchlíků. Tento projekt dala dohromady jedna z našich členských rodin – Esra Ozsuer je členkou Synergos Global Philanthropists Circle – a stala se z toho největší místní nadace v zemi.

Esra se rozhodla nadaci založit poté, co ona a její syn Emir sledovali příval syrských uprchlíků do Turecka a cítili potřebu jim nějak pomoci. Další z jejich projektů, který má úžasný obrovský dopad, vychází z trauma-informovaného terapeutického přístupu ve školách pro uprchlíky.

Angažoval se Synergos při příchodu uprchlíků z Ukrajiny během ruské agrese?

Ano, když začaly vlny uprchlíků z Ukrajiny do okolních zemí přicházet, okamžitě jsme k tomu svolali několik setkání online s našimi členy z celého světa, především těmi, kteří se problémy uprchlíků dlouhodobě zabývají. Vytipovali jsme pro ně vhodné neziskové organizace, mimo jiné Člověka v tísní, kam pak jeden náš člen z Belgie poslal finanční pomoc. Z toho jsem měla velkou radost. Jiný náš člen se zase dlouhodobě zabývá bojem s obchodem s bílým masem, unášením a zotročováním uprchlic, což se vždy v takových chvílích děje, ženy a děti jsou velmi zranitelné. Spolupracuje s neziskovou platformou Freedom ID, která vyvinula nástroj, jak si ověřit identitu toho, kdo uprchlíkům nabízí pomoc, odvoz, ubytování a podobně.

Které téma ve filantropii zajímá vás osobně?

Hodně mě baví téma posilování pozice žen a dívek ve společnosti, to cítím jako velmi důležité a osobně se v projektech, které učí ženy leadership, angažuju. S velkou radostí bych koučovala mladé ženy ve vedoucích pozicích. Také se promítá dobročinnost do mé rodiny, například během těchto Vánoc jsem nechala děti vybrat si, komu chtějí pomoci. Jak jste si všimla, máme pejska. Takže si vybraly pomoci psímu útulku. Mohly si vyzkoušet, co znamená charita a jak se má dělat správně. Já osobně se také zasazuji za pomoc uprchlíkům. V roce 2017 jsme potkali osobu, kterou jsme víceméně adoptovali do rodiny, je to pro nás všechny vzájemně obohacující zkušenost. Z první ruky jsme viděli, jaké důvody mohou člověka donutit utéci ze země, co přitom prožívá a jak jednoduché může být mu pomoci. Moje práce v Synergosu mě inspirovala angažovat se i v malém a osobně. Domlouvali jsme se anglicky, řekl mi, že se anglicky naučil z filmů. Tak jsem si řekla,

že bych mohla také učit angličtinu v Praze. Shodou náhod jsme krátce nato se synem na bowlingu natrefili na skupinku dospívajících dětí uprchlíků. Jeden z nich si k nám přišel lámanou angličtinou popovídat a zmínil, že by se rád anglicky učil. Tak jsem ho začala učit, dnes je jeho angličtina na výborné úrovni a má dobrou práci. Pro mě je to důkaz toho, že filantropii může skutečně dělat každý, koneckonců slovo filantropie znamená láska k člověku, k lidstvu. K tomu nemusíte mít velké finanční prostředky.

Melissa Durda (*1972)

Výkonná ředitelka pro filantropii ve společnosti Synergos, globální neziskové organizaci, která pomáhá sdružovat lidi usilující o řešení globálních společenských problémů. Dříve působila v Nadaci Forum 2000, kde vytvořila a následně řídila program zaměřený na rozvoj filantropie.

ČESKÉ SRDCE

Na sklonku 1. světové války vznikl spolek na podporu hladovějících česko-vídeňských dětí. Přinesl do společnosti naději a funguje dodnes.

O tom, jak velkou daň si v našich zemích vybrala první světová válka, svědčí dodnes bezpočet pomníků padlých snad v každé naší obci. Tato válka však kromě bezprostředních obětí na životech přinesla i ohromné strádání civilnímu obyvatelstvu, které trpělo nedostatkem všech životních potřeb a nelidsky vysokými cenami za to, co se ještě dalo sehnat. Zvláště na konci války se situace výrazně zhoršila. Ženy, vracející se z práce, prostály třeba celou noc před pekařskými krámy, a když se rozednilo, šly domů s prázdnou. Co mohly říci svým dětem, které čekaly na chleba?

Nebezpečí, ohrožující samu podstatu národa, si byla vědoma skupina pražských spisovatelů, politiků, vyšších úředníků a veřejně činných žen kolem lékaře, profesora Jana Deyla, pražského fyzika (= hygienika) Ladislava Prokopa Procházky a spisovatelky Růženy Svobodové. „Dnes volá a chvěje se kolem nás jednotný, duchovně znovuzrozený národ, ale národ trpící a umírající... Dnes nesmíme snít, dnes každý je odpověden za všechny...“ shrnula jejich názory Svobodová v prohlášení, které se obracelo na českou veřejnost.

Na počátku října 1917 svolal fyzik Procházka do svého úřadu poradu, na niž pozval mj. spisovatele Jaroslava Kvapila, známého iniciátora Manifestu českých spisovatelů, starostu České obce sokolské Josefa Scheinera či redaktora Josefa Vraného, odpovědného za tisk agrární strany. Procházka připomněl bezmocnost a bezradnost oficiálního zásobování a důsledky, které z toho plynou. Vždy, když se nám vedlo zle, dovedli jsme si pomoci, tvrdil dále, a dokážeme to i nyní, když zmobilizujeme všechny síly národa, spojíme se a dobře zorganizujeme. Apeloval hlavně na venkov, který by mohl Praze (a ostatním velkým městům) pomoci. Zástupce venkovských vrstev Vraný upozornil na obtíže, které činí stát volnému nakládání s potravinami; zároveň ale navrhl, že by si jednotlivé venkovské rodiny mohly vzít na starost rodiny pražské a zásobovat je chlebem, který se dosud vymykal státní kontrole. Z tohoto okamžitého nápadu se pak zrodil velký podnik, který pomohl obyvatelům měst přežít.

Nejprve vznikl výbor, do jehož čela se postavil poslanec Adolf Prokůpek,

prezident Zemědělské rady. Růžena Svobodová dostala za úkol navrhnout pro výbor název a spolu s Vraným sepsat výzvu veřejnosti. Když na příští schůzi přišla s názvem České srdce, všichni souhlasili. Prohlášení muselo být koncipováno obratně, opatrně, aby nebylo zabaveno, ale zároveň muselo burcovat a naznačovat, že za ním stojí národ, který chce převzít moc a sám si vládnout. „V dáli září nám země zaslíbená, ale mezi dneškem a jejími světly leží řada temných dnů, plných strádání...“ psalo se v něm. „Národ jsme my všichni: chudí i bohatí, sytí i hladovějící... Nikdo nemůže se nasytit tím, co státu pro nás zbývá. Kdo nemá příjmů ani úspor a nemůže si koupiti předražovaných potravin, umírá hladu,“ stálo dále v prohlášení. České srdce se v něm představilo jako „národní pomocný výbor“, který si předsevzal „vyburcovati českou veřejnost k záchraně strádajících a trpících“.

Následovalo několik porad a schůzí, v nichž se vyjasňovala činnost a organizace Českého srdce. Utvořily se odbory – finanční, zásobovací, rozdělovací a dětský. Finanční získával a spravoval finanční zdroje, navrhoval nákupy zboží – spravoval prostě národní jmění.

Zásobovací odbor organizoval pomoc přicházející z českého venkova; dělil se na výbory pro jednotlivé zásobovací obory, např. na výbor pro opatrování mléka, pro opatrování mouky, brambor apod. Velký důraz kladl na agitaci a propagaci, svolal proto již 17. listopadu 1917 velký informační sjezd venkovských pracovníků. Na něm promluvil zejména předseda agrární strany a přední český politik Antonín Švehla, který svým projevem strhl všechny přítomné: „Nesmí býti českého člověka, jenž by zmrákal hladu v době, kdy jiní čeští lidé mají ještě co jísti. Bude-li nám hladověti, musíme hladověti všichni, ale nesmějí býti mezi námi na jedné straně hladem umírající a na druhé straně přesycení“, končil za ohromného aplausu svou řeč. Na činnost Českého srdce upozorňovaly různé letáky či brožury a plakát Františka T. Šimona, znázorňující českou selku, vycházející vstříc chudé městské rodině s bochníkem chleba, či odznaky červeného srdce uprostřed trnového věnce, zhotovené podle návrhu Alfonse Muchy.

Rozdělovací odbor vyhledával chudé, zjišťoval jejich poměry a přiděloval jim pomoc. V jednotlivých částech Prahy byly zřízeny místní skupiny, v nichž působili především sokolští pracovníci, využívající informací od místních sociálních aktivistů a zástupců politických stran. Rozdělovací odbor poskytoval nejen potraviny, ale i oděv, prádlo, obuv či lůžkoviny.

Nejcennější byla činnost dětského odboru, vedeného Růženu Svobodovou. Ta vyvolala a řídila akci „národních hostů“ – tisíce dětí byly umístěny v rodinách na venkově, kde mohly přečkat nejhorší chvíle závěru války. Paralelně zajistila akci „národních stolovníků“, jíž získala pro pražské děti statisíce obědů a večeří v restauracích a kavárnách nebo i u soukromých osob. Stejně pečovala o očistu a ošacení dětí opuštěných či zanedbaných a jejich lékařské ošetření; konečně se zasadila o zřízení útulků Českého srdce pro děti.

Výsledky na sebe nedaly dlouho čekat. Peněžní sbírky, na nichž se podílely finanční ústavy, průmyslové podniky, obce i jednotlivé osoby, dosáhly zakrátko výše tří milionů korun. Spolky pořádaly v prospěch Českého srdce představení, koncerty či výstavy. Do konce roku 1918 České srdce shromáždilo a rozdělilo asi tři tisíce tun potravin, z toho např. tisíc tun masa a tuků, přes půl tuny brambor a 115 tisíc vajec. Počet obědů a večeří rozdaných během prvního roku existence Českého srdce dosáhl závratné výše čtyř milionů. K tomu všemu je třeba připočítat ještě individuální dary, které nebyly statisticky podchyceny.

Působnost Českého srdce se neomezovala jen na Prahu, zasahovala i do dalších velkých měst, Plzně, Brna, Ostravy, mimořádně aktivní byla organizace Českého srdce také v Přerově. České srdce působilo i ve Vídni – a působí zde dodnes jako jedna z nejdůležitějších českých organizací.

Při bližším zkoumání se samozřejmě ukázalo, že všechno nebylo tak ideální. Podle velmi detailních zpráv o činnosti Českého srdce v Přerově nebyli všichni připraveni se dělit o svůj majetek či se vzdát svého pohodlí. Ale neochotu jedněch vyvážila dobrá vůle druhých, kteří dávali o to víc. Ostatně,

jak funkcionáři Českého srdce zdůrazňovali, za panující situace pomáhal svým bližním i ten, kdo prodával „jen“ za přiměřené, slušné ceny. Na druhé straně se vyskytlo také nemálo lidí, kteří nabídky Českého srdce zneužívali a hlásili se o přiděly, i když měli sami všeho dost. Nebezpeční byli i ti, kteří prohlašovali, že pracovníci Českého srdce nepostupují správně, že udílejí podpory těm, kteří si to nezasluhují. Tyto pomluvy šířili prý často ti, kteří si tímto způsobem odůvodňovali, proč sami Českému srdci nic neposkytli. České srdce se proti podvodníkům i pomlouvačům muselo bránit přesnou evidencí převzatých i přidělených darů a přísnou transparentností svého jednání.

Činnost Českého srdce vzbuzovala zájem i úředních míst. Vojenské a policejní orgány hodnotily České srdce jako nacionální a politický podnik a kladly si otázku, zda nesleduje „monarchii nepřátelské“ cíle. V tomto směru pak zahájily výsledky vedoucích činitelů. Rakouské civilní úřady naopak působení Českého srdce oceňovaly jako výrazný příspěvek k udržení vnitřního klidu a v souvislosti s tím dokonce Českému srdci nabídky, aby převzalo zásobování obyvatelstva v celých Čechách a na Moravě. To vedení Českého srdce odmítlo. Nechtělo svou činností podporovat monarchii, ale naopak připravovat samostatnost budoucího českého státu.

Není pochyb o tom, že České srdce vneslo do společnosti naději a aktivizovalo ji prací na společném díle; dále rovněž přispělo k tomu, že rozdíl mezi postavením jednotlivých společenských vrstev se nezvětšily na neúnosnou mez. Po převratu v říjnu 1918 tak nedošlo k zásadním otřesům a budování státu probíhalo klidně a důstojně. Příklad Českého srdce – kolektivního, národního mecenáše – tak může inspirovat i dnes.

Autor je historik a archivář

MÍSTO, KDE ŽIJEME

Rozvíjejí česká města a vsi včetně odlehlých oblastí a periferií. Díky nim se mění mnoho míst Česka k lepšímu a žije to tam. Rozhýbávají tamní kulturu a komunitní život, ovlivňují místní politiku a vtahují do života lidí na okraji.

Jejich spolupráce dokáže velké věci v čase krize, když přijde pandemie, živelná katastrofa nebo uprchlická vlna.

Už 25 let podporuje Nadace Via aktivní lidí, kteří zlepšují místo, kde žijí. Díky svým dárcům podpořila už přes osm tisíc nápadů a iniciativ těchto místních hybatelů. Nabízíme vám několik příkladů spolupráce těchto místních lídrů a iniciativ, které nadace podporuje či s nimi spolupracuje.

POBĚŽOVICE

V městečku Poběžovice v podhůří Českého lesa stojí nádherná barokní fara. Místní farnost propůjčuje unikátní prostor dobrovolníkům k pořádání kulturních akcí. Ti naopak faru postupně upravují, oživují a kultivují a uspořádali komunitní sbírku na obnovu fresky Panny Marie na fasádě fary, do které se zapojilo několik desítek místních dárců. Na oživení fary jako komunitního prostoru spolupracuje i radnice a během besed se často daří desítkami lidí naplnit celý sál. „Je úžasné, jak se na jednom místě setkají lidé, kteří by se běžně nepotkali – mladí, staří, věřící, nevěřící, zastupitelé, učitelé, děti, starousedláci, přistěhovanci,” říká jedna z hlavních iniciátorek Eva Vondrašová.

BROUMOV

Nic menšího než prestižní titul Evropského hlavního města kultury spojený s odměnou a velkou mediální pozorností – to jsou plány Broumova, který se loni probíjelo do finále soutěže. Už nyní se díky Agentuře pro rozvoj Broumovska, iniciativám filantropa Jana Školníka, místních podnikatelů a dobrovolníků stal centrem setkávání odborníků a umělců. A jejich úsilí směřuje i k posilování česko-polských vztahů, novým projektům a spolupráci s Dolnoslezským vojvodstvím a obcemi v polském příhraničí.

STRMILOV

Spolky, aktivní dobrovolníci, radnice, knihovna. Ti všichni spolupracují na zlepšování veřejného prostoru a společenského a kulturního života ve Strmilově. Do plánování i samotného budování workoutového hřiště a parku „U Koule” se zapojila i veřejnost, místní také obnovují staré zdroje vody nebo společně pečují o zeleň a krajinu na různých místech ve Strmilově i okolí. A mají velké plány se zdejšími kulturními domem. „V současné době máme úžasnou spolupráci a součinnost s mnoha lidmi a podporu nejen Nadace Via, ale i města. Město Strmilov nám pomáhá a stojí stále při nás. Finančně podpořilo třeba nákup zeleně,” říká Jaroslava Sedláková, která stála v posledních letech u všech přeměn.

ČERNOŠICE

Podnikatelé a dárci, kterým není lhostejné, co se děje v jejich bezprostředním okolí, založili v Černošicích společný komunitní fond, který jim spravuje Nadace Via. Do něj přispívají každoročním darem a z fondu se následně vyberou a podpoří záměry místních obyvatel a spolků, které pozvedají život ve městě. Loni tak v obci rozdělili 295 300 korun mezi 15 projektů. Podpořen byl třeba koncert dětského sboru Mifun nebo sbor Tutte Le Note, atletické závody nebo Svatomartinský průvod a Den světových rekordů v Černošicích.

VÁPENNÁ

Žákům z Montessori školy ve Vápenné v Rychlebských horách se podařilo uctít místo dávno zaniklé sudetské vsi. „Předci jedné ze školaček z této vesnice pocházeli. Děti samy přišly s tím, že chtějí postavit útulnu,” říká jejich patronka Zdeňka Morávková. Na odlehleém místě obnovily pramen a postavily zvoničku a útulnu. K slavnostnímu otevření uspořádaly benefiční festival, kam zavítalo 250 návštěvníků z okolí. Na obnově se podílela také obec Skorošice a do komunitní sbírky přispěli obyvatelé regionu. V útulně nyní přespávají poutníci, kteří navštěvují Rychlebské hory a v deníku nechávají krásné vzkazy.

HODONÍN

Rok a půl po ničivém tornádu se díky spolupráci starostů, záchranných složek, armády, nevládních organizací, dárců a dobrovolníků podařilo vyřešit většinu škod, které živel napáchal. Jedním z příkladů spolupráce je obnova oblíbeného rekreačního areálu Bažantnice, lesoparku, který využívala desítky organizací, hlavně jako zázemí aktivit pro děti. Na jeho obnově spolupracuje město s byznysmenem a hodonínským rodákem Karlem Komárkem a jeho nadací. Tornádo zničilo velkou část lesa a lesní školku, obnova tak potrvá roky. Vše je ale na dobré cestě – součástí architektonicko-krajinářské studie je snaha o obnovení původní atmosféry lokality a hlavním konceptem areálu by měl být kruh – symbol setkávání a sdílení.

CHUDČICE

Dobrovolníci ve spolupráci s radnicí na zanedbaném místě obce, kterému se říká „Na Rybníce”, společně a ve volném čase naplánovali a postavili altán, vysázeli stromy. Obec následně vybudovala také workoutové hřiště, které si lidé odhlasovali jako jednu z priorit při plánování prostoru. Skrze soukromou sbírku na Darujme.cz se do přeměny zapojili také místní dárci – každý z nich dostal vzorek mošty z nedalekého jablonoňového sadu. Pomohli také místní firmy a dodavatelé, kteří věnovali materiál a svůj čas. V prostoru už se místní scházejí a na jaro jsou v plánu poslední dodávky. Oba hlavní tahouni projektu, Pavel Konečný a Jana Deutscherová, uspěli v posledních komunálních volbách, Jana se dokonce stala místostarostkou obce. Místní sad je její srdeční záležitostí a návrh altánku, který v něm dnes stojí, vznikl v rámci její diplomové práce. Je zajímavý mimo jiné tvarem střechy, která vychází z podoby stříšek na kapličkách nedaleké křížové cesty z 19. století.

PRAHA SMÍCHOV

Matky z azylových domů, lidé nejrůznějších menšin, studenti, senioři a nově také uprchlíci z Ukrajiny – ti všichni využívají Komunitní prostor Smíchov, který vznikl v evangelickém kostele v Praze 5. Parta nadšenců tu vytváří prostor k setkávání, spolupráci a sdílení s lidmi v blízkém okolí, například věkovými i sociálními bublinami. Součástí je i komunitní zahrada, prostory využívají umělecké školy a koná se tu řada propojovacích a vzdělávacích akcí. Na opravených terasách, které zčásti slouží veřejnosti, se už zahradníci a zabydlují se tu i první včelstva. Pro Maroše Klačka, bývalého faráře smíchovského sboru a iniciátora projektu, je komunita způsobem života a zároveň cestou, jak může současná evangelická církev nabídnout společnosti něco ze svého dědictví a naopak se od sekulární společnosti něco naučit.

OSTRAVA

Kolonii dělnických domků Bedřiška chtěla městská část nechat jakožto údajně vyloučenou lokalitu zbourat a místní donutit k vystěhování. Zdejší obyvatelé se pod vedením aktivní seniorky Evy Lehotské záměru postavili. Záchranu lokality podpořil také ostravský primátor a další politici či architekti. Společně naplánovali postupnou revitalizaci místa. Místní spolek také provozuje komunitní centrum, pořádá kulturní akce a svépomocí nyní postaví altán pro setkávání. Eva Lehotská za své dlouholeté úsilí převzala v roce 2019 Cenu Via Bona za dobré sousedství. Zdůrazňuje, že ocenění nepatří jí, ale všem, kteří Bedřišku pomáhají.

DAROVÁNÍ JE PRÁCE

S Blankou a Františkem Petrakovými o tom, jak se žije v Luhačovicích, projektech pro radost a Nadačním fondu Pramen, který založili za účelem podpory rozvoje otevřené občanské společnosti v Luhačovicích a okolí.

Co vás napadne jako první, když se řekne Luhačovice?

Blanka: Domov. Místo, ke kterému jsem si vytvořila vztah proto, že v něm vyrostly naše děti. A také místo s velice zajímavou historií, která mě profesně pohltila víc, než jsem čekala a plánovala.

František: Lavička, dvě stě metrů od domu, kde, když si sedneme, tak nám ptáci zobou z ruky.

Blanko, ty pocházíš z Břeclavi, Františku, ty zase z Valašského Meziříčí, jak jste se ocitli v Luhačovicích a jak dlouho tady vlastně žijete?

Blanka: My jsme si Luhačovice nevybrali, to ony si vybraly nás. František tady našel práci a já byla zamilovaná a šla jsem za ním, i když jsem nikdy nechtěla žít na malém městě, protože jsem v něm vyrostla. A jsme tady už pětatřicet let.

Jak se žije v lázeňském městě?

Blanka: Rodinám s malými dětmi báječně. Je tu bezpečno, čisto, okolo krásné lesy a nádherný lázeňský park. Jakmile ale začnou děti dojíždět do jiných měst na střední školy, je to samozřejmě komplikovanější. A ještě náročnější je se sem po studiu vrátit, protože tady mladí lidé neseženou ani práci, ani bydlení.

František: Myslím si, že je to tady srovnatelné s jinými, stejně velkými městy. Vylidňují se.

Blanka: Navíc Luhačovice jsou hodně konzervativní. A i když je to město, které vzešlo z lázeňství, a to sem přineslo práci a peníze, tak je to právě lázeňství, vůči kterému se místní začali vymezovat.

Proč lidé začali tuhle část své identity odmítat?

Blanka: Lázně byly nejdříve soukromé, v roce 1948 je komunisté zestátnili a po roce 1989 se opět vrátily do soukromých rukou. A tím se to začalo proměňovat. Zaměstnanci najednou dostávali smlouvy na dobu určitou, na zimu, kdy nebyla tak vysoká návštěvnost, dostávali výpovědi, neměli moc dobré platy a začalo být výhodnější jezdit za prací jinač.

František: To je ale přirozený proces.

Blanka: Ano, ale kvůli tomu se začal vztah k lázním vytrácet a nastupující generace už ho tím pádem nemá.

Což se nedá říct o vás dvou, protože vy jste v Luhačovicích aktivní od samého počátku.

Blanka: Když jsme sem přišli, tak jsem Františkovi řkala, co tady budeme dělat, když nikoho neznáme. Neměli jsme auto, za přáteli jsme proto moc jezdit nemohli, a František na to tehdy řekl, že musíme vymyslet něco, co bude lidi lákat jezdit za námi. A začal dělat bytové loutkové divadlo a různé besídky.

František: Okolí jsme ignorovali a dělali jsme věci, které baví nás. Když jsi nechtěla akceptovat mainstreamovou zábavu, musela sis ji obstarat sama.

Blanka: Já jsem dlouhé roky vedla folklorní soubor. A v roce 1998 jsem nastoupila do regionálního muzea a začala se vzdělávat v oboru práce s veřejností. V rámci jednoho muzejního programu jsme vytvořili secesní fotoateliér, z něho pak vzešel nápad založit okrašlovací spolek Calma, který funguje dodnes.

František: Ale pravda je, že více než místní obyvatelé zajímají tyhle aktivity návštěvníky Luhačovic.

To znamená, že celých pětatřicet let, co jste tady, jste nějak aktivní a snažíte se Luhačovice kulturně oživit. Proč to děláte?

František: Protože nás to baví. Mark Twain řekl, že nejbližší pomocná ruka je na konci tvého ramene. A tím se řídíme. Víme, že musíme dělat jen takové projekty, které dokážeme realizovat sami. Naše cesta není bojovat s úřadem, aby se změnil urbanistický plán. Děláme věci, které zvládneme, a věci, které nás baví. Takhle třeba vznikl nápad, že vytvoříme trasu uměleckých ptačích budek a krmítek. Vzal jsem si mapu Luhačovic, našel jsem trasu, která vede přes lázně a dá se projít třeba za hodinu a půl, a rozmístili jsme na ni ptačí budky, které poslouží ptáčkům, ale budou i zajímavé jako šperky na stromech. Oslovil jsem kamarády výtvarníky Františka Skálu, Petra Nikla, Roberta Bučka, Radima Hankeho a desítky dalších, také studenty na uměleckoprůmyslové

škole, kde učím, a první rok se nám sešla asi stovka budek. Každoročně je doplňujeme. Třeba rodiny s dětmi to berou jako hru a hledají budky během procházky.

Blanka: František měl vždycky chuť nějakým způsobem zasahovat do veřejného prostoru. Ale také jsme věděli, že do něj nechceme vstupovat invazivně a že naše cesta je v malých, měkkých projektech.

Setkáváte se i s názory, že to nemá smysl?

František: Lidé se někdy ptají, proč to děláme, když to stejně někdo ukradne nebo poškodí. A samozřejmě, že hned druhý den potom, co jsme první ptačí budky rozmístili, jedna z nejkrásnějších zmizela. Člověk z toho může vyvodit, že tedy nebude dělat radši nic, anebo naopak, že toho bude dělat ještě víc. Čím víc těch zajímavých artefaktů existuje, tím méně jich vandalové poškodí, protože to jednoduše nebudou stíhat, nebudou mít energii ani čas a postupně si na to, že nás tyhle věci obklopují, zvyknou.

Před třemi lety jste se navíc rozhodli založit Nadační fond Pramen. Co vás k tomu vedlo?

František: Hlavní myšlenkou bylo, že už nechceme všechny akce dělat jen my, že také chceme nabídnout ostatním, aby přišli s nápadem, který finančně podpoříme. Během tří let, co fond funguje, se činnost vyprofilovala tak, že sami pořádáme dvě výstavy ve veřejném prostoru ročně, jednu výstavu finančně podpoříme plus pořádáme spisovatelské rezidence, kdy zveme za rok pět autorů na dva týdny, dostávají od nás stipendium a mohou tady bydlet na zámku a psát. A kromě toho každý rok uspořádáme koncert a přednášky na nejrůznější témata. Na příští rok chystáme další cyklus. A ještě podporujeme další aktivity.

Co pokládáte za váš největší úspěch?

Blanka: My jsme s fondem začali v trochu nešťastném období, protože zrovna začínal covid a projektů nám chodí zatím málo. Největší radost jsem osobně měla z toho, když za námi přišla pečovatelka z místního domova seniorů s nápadem, aby

se nějaká akce konala přímo před jejich domovem, protože nechce, aby staří lidé byli ze společnosti a běžného života vyčleňováni. Navíc vybrala místo, kde se dřív konaly poutě a zábavy, což si někteří klienti domova ještě pamatují. Teď už společně domlouváme další akce. Nejdříve proběhlo stavění májky a sousedská slavnost a na Vánoce byl před domovem seniorů jarmark i s vánočním stromem.

František: Na samém počátku jsme obešli všechny místní instituce. Mateřské školy, základní školy, střední školy, byli jsme na úřadě i za ředitelem lázní a vlastně všichni byli rádi, že se něco děje, a moc nám fandili. Ale na druhé straně jsou také rádi, že za ně některé aktivity udělá někdo jiný. Ta myšlenka, že my jim nabízíme peníze na něco, co si oni sami vymyslí, nezafungovala až tak, jak jsme si představovali. Ale přirozeně to není ani jejich povinnost, mají svou vlastní agendu, ale pravdou je, že nápadů přichází omezeně. Jestli jsme byli třeba málo proaktivní, těžko říct. Ale já s tím nemám problém. Když si spočítáš, kolik tady žije lidí, jaká je tady skladba obyvatel, dáš si dohromady souvislosti, vyjde ti z toho, že fond vlastně funguje dobře. Největší problém člověka jsou očekávání.

Blanka: Uvědomujeme si, že než se lidé spojí s nějakou ideou, trvá to dlouho.

František: Může trvat desítky let, než vznikne otevřená občanská společnost. Možná se toho ani nedožijeme. Ale to nevadí. Důležité je dávat si pozor na to, aby to člověka pořád těšilo, a dělat to tím pádem tak trochu i pro sebe. Mluvíme s lidmi, kteří se o něco podobného jako my snaží v jiných městech, a jejich zkušenost je velmi podobná. Problémy s aktivním zapojením lidí jsou všude stejné.

Co je největší překážkou, kterou na své cestě vnímáte?

František: Lidé většinou chtějí slyšet, že problém je v nějaké instituci, že by třeba město mělo více pomáhat. A my si také můžeme myslet, že ano, ale ten základ je v tom, postupně a pomalu probouzet občanskou společnost k aktivitě. Je to drobná práce. Trvá to strašně dlouho a nelze to vyčítat městu. Navíc když se tam ti lidé v každém volebním období

střídají, je to těžké. Ale vnímám, že se i toto zlepšuje, i když pomalu. Chce to spoustu energie. Proto je tak důležité, aby tě to bavilo a aby to byly věci, o kterých víš, že jsou třeba jen trochu prospěšné. A nesmíš s tím přestat, ani když narazíš na pasivitu. Musíš tomu věřit, stát si za tím a neustále se zbavovat svých očekávání o tom, jak by to mělo být.

Vnímáte to, co děláte, jako investici do budoucna?

František: To jsou taková ta silná slova, která si člověk podvědomě formuluje. Ale vyhodnotí to až čas.

Členem správní rady vašeho fondu je Ladislav Šumšal, emeritní ředitel společnosti Vincentka. Filantrop, který byl za své aktivity mimo jiné oceněn cenou Via Bona. Jak jste se dali dohromady?

František: On sice také původem není z Luhačovic, ale dlouhé roky tady vedl firmu, lidé ho znají, je to velice milý člověk a líbily se mu už projekty, které jsme dělali s okrašlovacím spolkem. Filantropii vnímá jako něco naprosto přirozeného. Nepovažuje to za nějaké patetické činy. Když jsme obsazovali místa ve správní radě, chtěli jsme, aby tam byli lidé, kteří nás podporují. Nechtěli jsme od někoho jen dostávat peníze, aniž by věděl, co se ve fondu děje.

Blanka: O panu Šumšalovi se ví, že je to opravdu velkorysý člověk. Neustále po něm někdo něco chce. Když jsme mu nabídli místo ve správní radě, říkali jsme si, že mu to třeba pomůže i s řešením všech těch žádostí. Ty se totiž začaly scházet ve fondu, kde se k nim může vyjádřit pět lidí, a je to pro něj do určité míry úleva v rozhodování.

František: Ono se to nezdá, ale darování je regulérní práce. A je dobré mít v tom víc ratiu než emoci, protože ty se dostaví později.

Ve vizi vašeho fondu mimo jiné stojí, že Luhačovice jsou moderní město, které poskytuje svým obyvatelům bohatou kulturní nabídku. Jak je tedy ta ideální představa?

František: To právě nejde říct, protože nemůžeš prosazovat pouze svou soukromou představu.

Blanka: Město je vždy takové, jací jsou lidé, kteří v něm žijí. A když převažují lidé 70+, kteří milují třeba Helenku Vondráčkovou, tak sem bude jezdit Helenka Vondráčková a třeba alternativnější festival Luhovaný Vincent, který pořádá naše dcera Magdaléna už třináctým rokem, tady bude jednou za rok a musíš počítat s tím, že to nikdy nebude každodenní náplň.

František: Město ale musí fungovat pro všechny. Potřeby mladší a starší generace se nemusejí vždycky vylučovat. Když budou Luhačovice nebo jakékoliv jiné město jen pro jednu skupinu lidí, tak to bude vždycky špatné. Jde o zachování dobré dynamiky a schopnosti fungovat společně. Všechno je to souběh různých věcí a my jsme jen jedním článkem v tom soukolí. A děláme to v podstatě hodně kvůli sobě. Ne ve smyslu, že bychom si říkali: „Tak teď jsme si vydělali a jdeme dělat něco pro společnost,“ protože my jsme si zas tolik nevydělali. Ale věděli jsme, že když založíme nadační fond, tak můžeme pomoci k tomu, aby nejrůznější akce vznikly, a zároveň sami můžeme prostřednictvím fondu některé akce pořádat.

Co jste si díky činnosti vašeho fondu uvědomili o Luhačovicích nového?

František: Lidé, kteří sem přijedou, tady mají čas vnímat v jiném rytmu než v běžném životě. Znamý kunsthistorik a milovník Luhačovic V. V. Štech se zasloužil třeba o to, že jsou tady ve veřejném prostoru vhodně umístěny nejrůznější drobné kvalitní plastiky. Vždycky říkal, že by se sem hodilo například muzeum grafiky, protože je to tichá, intimní věc a byla by v souladu s tím klidem, který mají lidé v lázních zažívat. A my jsme z téhle myšlenky také trochu vycházeli a uvědomili jsme si, že lázně jsou místo, kde mají lidé čas si něco přečíst a zhlédnout. Přestali jsme hledat cesty, jak je dostat třeba do muzea, a to muzeum jsme přinesli za nimi. Nadační fond koupil venkovní výstavní panely, na kterých se lidé mohou dočíst o zajímavostech, ke kterým by se jinak nedostali. Aktuálně probíhá výstava, která představuje tradiční lidovou kuchyni v Luhačovicích a příběhy zdejších podniků, ale těch výstav už byla celá řada. Vychází často z původních muzejních výstav, ale na ulici v tom veřejném prostoru

je viděly desetitisíce lidí. Letos jsme třeba také zprostředkovali výstavu o dějinách Ukrajiny ve 20. století.

Váš fond podporuje spíše menší projekty v řádech tisíců nebo desetitisíců. V čem se tahle filantropie podobá té, kterou dělají ti největší dárci?

František: V obou případech je nesmírně důležitá zodpovědnost. Člověk nesmí být pyšný a myslet si, že čím víc kulturních akcí udělá, tím to bude lepší. Je dobré to všechno promyslet a prožívat individuálně. Pokud něco dělám, musím si být vědom toho, že tím také něco ovlivňuji a že ty věci nemůžou stát spoustu peněz a pak být ploché. A také si myslím, že je podstatné respektovat určitou následnost věcí. Někdy je dobré nechat věcem přirozený průběh a neprosazovat je za každou cenu silou jen proto, že si subjektivně myslím, že to je správně. Neđívat se jen svým jedním směrem, uvědomovat si souvislosti a respektovat je, je podle mě stejně důležité pro ty velké i malé projekty.

Blanka Petrřková
(*1964)

je etnografka Muzea jihovýchodní Moravy ve Zlíně a vedoucí Muzea luhačovického Zálesí. Zakladatelka Luhačovického okrašlovacího spolku Calma a Nadačního fondu Pramen Luhačovice. Autorka studií, publikací a výstav s tematikou regionální historie, národopisu a lázeňství. Bydlí v Luhačovicích.

František Petrřák
(*1961)

je malíř, grafik, ilustrátor, pedagog a loutkoherec. Zakladatel Luhačovického okrašlovacího spolku Calma a Nadačního fondu Pramen Luhačovice. Aktivní výtvarník, spolupořadatel akcí, které podporují společenský a kulturní život. Působí jako pedagog SUPŠ v Uherském Hradišti. Bydlí v Luhačovicích.

**RECIPROČNÍ ALTRUISMUS -
NEJDŘÍV POMŮŽU JÁ TOBĚ, POTOM TY MNĚ -
JE VÝHODNÁ STRATEGIE PRO OBA ZÚČASTNĚNÉ
I PRO POPULACI JAKO CELEK**

/ Jaroslav Flegr

CO ŘÍKÁ MODERNÍ EVOLUČNÍ BIOLOGIE O VZNIKU **ALTRUISMU?**

Darwinova slavná kniha „O původu druhů“ byla vydána před 160 lety. Už v ní jsou velmi dobře vysvětleny hlavní zákonitosti vzniku a evoluce živých organismů. V průběhu let se ukázalo, že prakticky všechny teorie a hypotézy načrtnuté nejslavnějším biologem všech dob Charlesem Darwinem byly v principu správné. Přesto ještě dnes zbývá několik důležitých oblastí, se kterými si darwinisté ještě neporadili. Jednou je vznik života, konkrétně vznik replikace DNA, a druhou vznik pohlavního rozmnožování. Donedávna existovala ještě oblast třetí – vznik altruistického chování. Dnes se však většina biologů domnívá, že tato hádanka byla uspokojivě rozluštěna.

Altruistické chování je chování, které svému nositeli škodí, snižuje jeho biologickou zdatnost, jedincům v jeho okolí však pomáhá. Jestliže se jedinec například rozdělí s jiným příslušníkem svého druhu o potravu, jedná vlastně proti svým biologickým zájmům. Nejenže se připraví o část

zdrojů, které by mohl využít pro své rozmnožování, ale také podpoří svého konkurenta. Hlavními konkurenty jsou totiž vždy příslušníci vlastního druhu. Darwinova teorie vzniku a vývoje účelných znaků je založena na vnitrodruhové konkurenci. Podle ní v evoluci zvítězí jedinci s takovými vlastnostmi, které jim umožňují množit se rychleji, než se množí ostatní příslušníci téhož druhu. Díky dědičnosti pak předají příslušné výhodné znaky svým potomkům. A protože mají potomků více než ostatní jedinci, bude se zastoupení nositelů dané výhodné vlastnosti postupně z generace na generaci zvyšovat. Právě takto se během evoluce postupně u druhů hromadí výhodné vlastnosti.

Altruistické chování, tendence pomáhat ostatním jedincům, takovým výhodným znakem není. Je sice výhodné pro celou místní populaci, nebo dokonce pro celý druh, ale pro altruistického jedince nikoli – snižuje počet jeho potomků

a tím snižuje i pravděpodobnost, že se přenesou do další generace. Populace, ve které se vyskytují altruističtí jedinci, je na tom zpravidla lépe než populace bez altruistů, altruisti se v ní však rozmnožují pomaleji než sobci. Z hlediska klasické darwinistické teorie by tedy měly geny pro altruistické chování, a tedy i vlastní altruismus, postupně vymizet z populace. Skutečnost je však jiná – s altruistickým chováním se v přírodě setkáváme často. To někteří odpůrci evoluce občas využívají ke zpochybnování platnosti celé evoluční teorie.

Ve skutečnosti existence a evoluce altruismu není ani zdaleka tak velkou záhadou, jakou se může na první pohled jevit. Dnes již známe mnoho mechanismů, které mohou být za jeho vznik a přetrvávání v populacích odpovědné. Patrně nejznámější vysvětlení nám nabízí hypotéza recipročního altruismu. Ta předpokládá, že altruismus ve skutečnosti není nezištný, ale že ho ostatní příslušníci populace časem či bezprostředně odmění. Například příslušníci řady druhů opic (ale nejen opic, třeba i ryb) si navzájem vybírají cizopasníky. Obvykle se dva jedinci v krátkých intervalech v roli altruisty střídají. Tím je zajištěno, že jeden z nich nemůže pouze přijímat pomoc a sobecky utéct, až by na něj měla přijít řada. Reciproční altruismus – nejdřív pomohu já tobě, potom ty mně – je výhodná strategie pro oba zúčastněné i pro populaci jako celek.

Dalším mechanismem zodpovědným za přetrvávání altruismu je selekce rodů. Gen pro určité chování se může v populaci šířit dvěma způsoby. Buď dané chování pomáhá v přežití a rozmnožování svému nositeli, nebo pomáhá jedincům, kteří v sobě nesou kopie stejného genu. Takovými jedinci jsou s vysokou pravděpodobností pokrevní příbuzní altruistického jedince. Jestliže altruista dokáže v populaci rozpoznat své příbuzné a dokáže pomáhat přednostně právě jim, budou se geny pro altruistické chování šířit v populaci i tehdy, když on sám na svůj altruismus trochu doplatí – když bude mít méně potomků než jedinec sobecký. Pokles v počtu vlastních potomků altruisty však nesmí být příliš velký. Konkrétně musí být menší než vzestup počtu potomků jedince, kterému je pomoheno, vynásobený koeficientem jejich vzájemné příbuznosti. Jeden z objevitelů

selekce rodů J. B. S. Haldane kdysi napsal: „Byl bych ochoten obětovat svůj život, abych zachránil dva bratry nebo osm bratranců.“ Ovšem ani sám Haldane se příslušným vzorečkem asi moc neřídil – je známo, že se jednou vrhnul do řeky, aby zachránil úplně cizího člověka.

Nejčastěji se s altruismem poháněným selekcí rodů setkáváme mezi blízkými příbuznými. U řady druhů ptáků zůstávají potomci v první sezoně se svými rodiči a pomáhají jim krmit mláďata, místo aby si založili vlastní hnízdo a vyvedli vlastní mláďata. Je to dáno tím, že v první hnízdní sezoně bývá úspěšnost výchovy mláďat obvykle nízká, takže se mladým nezkušeným ptákům více vyplatí investovat péči do svých sourozenců než do svých dětí. Do další generace takto předají (ve svých sourozencích) větší počet kopií svých genů.

Třetím velmi známým a velmi dlouho diskutovaným mechanismem vzniku altruistického chování je skupinová selekce. Skupinovou selekcí se mohou za určitých podmínek šířit geny pro chování, které je nevýhodné pro jedince a výhodné pro skupinu, jejímž je členem. Už jsme si říkali, že udržení takového chování není snadné. Má z něj totiž užitek skupina, vlastnímu altruistovi však přináší nevýhodu. Teprve v devadesátých letech se ukázalo, že existují podmínky, za kterých se nevýhoda altruistů neuplatní a altruistické chování může dlouhodobě přetrvávat. Je to za situace, kdy nové populace nevznikají postupným štěpením mateřské populace na zhruba stejně velké populace dceřiné, ale tím, že se původní velké populace na konci sezony rozpadnou na jednotlivce a ti se promíchají s jedinci z populací jiných. Na začátku další sezony se z těchto vzájemně nepříbuzných jedinců vytvoří malé zárodky nových populací, které se během sezony postupně zvětšují. Velikost populací na konci sezony silně závisí na procentu altruistů, kteří se do nich na začátku čistě náhodou dostali. Jestliže populaci na začátku tvořila skupinka samých altruistů, potom je tato populace na konci sezony mnohem větší (a obsahuje samé altruisty), než když na začátku sezony obsahovala sobce. Uvnitř populace během sezony stoupá podíl sobců, ale po promíchání jedinců z různých populací na konci sezony se opět

obnoví zastoupení altruistů – jejich mateřské populace byly větší.

Evoluční biologie popisuje i další mechanismy, které existenci altruismu vysvětlují. U člověka může hrát důležitou roli například budování reputace. Jestliže se někdo projevuje jako altruista, je pravděpodobnější, že se vůči němu bude chovat altruisticky i jeho okolí. Altruismus může hrát pozitivní roli i v pohlavním výběru. Altruismus totiž do určité míry funguje jako handicap. Jestliže máme dva na pohled stejně kvalitní samečky, z nichž jeden vykazuje určitý handicap, ať už se jedná o tělesný handicap v důsledku zranění, nebo právě sklon k altruistickému chování, potom je pro samičku výhodnější dát přednost samečkovu s handicapem. Jestliže se sameček i s handicapem dožil reprodukčního věku, potom je pravděpodobné, že nese nadprůměrně kvalitní geny a ty (na rozdíl od důsledků zranění) předá svým potomkům.

Slavný film „Kdo seje vítr“ (v originále „Inherit the wind“) popisuje tzv. „Opíčí proces“, který proběhl v USA v roce 1925. V něm založil stát Tennessee učitel J. T. Scopes za porušení Buttlerova zákona. Zákon zakazoval výuku evoluční biologie na státních školách a byl přijat především pod dojmem děsivých zkušeností z první světové války. Jeho zastánci argumentovali tím, že evoluční biologie podporuje nemorální chování, neboť ukazuje, že zápas o přežití silnějších je přirozený a pohání veškerý biologický pokrok. Ponechme nyní stranou to nejdůležitější, tedy nevyslovený a chybný úsudek, že když je něco přirozené a děje se to v přírodě, tak je to správné a my bychom to měli napodobovat. Moderní biologie ukázala a zdůvodnila, že i morálka a třeba právě altruismus jsou důležité adaptivní vlastnosti, které vznikají, a to nejen u člověka, za určitých okolností přirozeným výběrem. Když to domyslíme do důsledku, potom problém možného zneužití darwinismu k ospravedlňování neetického chování nespočívá v tom, že se evoluční biologie vyučuje na školách, ale v tom, že se vyučuje málo a chybně.

Autor je evoluční biolog

FILANTROPIE **JE INVESTICE**

Diskuse manželů Soni a Miloše Krejníkových se od mladého věku točí okolo otázek, jak prožít život správně, jak jej nepromrhat, jak ve stáří ničeho nelitovat. Během nich došli mimo jiné k závěru, že využijí úspěchu v podnikání k založení nadace Benetheo, jejímž cílem bude podporovat lidi a organizace, které hledají odpovědi právě na takové otázky.

Začínáme váš první veřejný rozhovor. Publicitě se jinak vyhýbáte. Proč jste se rozhodli změnit názor?

Soňa: Nadace se rozjela, ukotvila, v září minulého roku byl náš tým posílen nástupem Ondřeje Zapletala s jeho mnohaletými zkušenostmi z neziskového sektoru, a jeho přínos je zásadní. Máme pocit, že jsme připraveni nadaci představit.

Miloš: Díky prvním výsledkům naší nadace, spolupráci se skauty na jejich nových klubovnách nebo s Centrem paliativní péče, a právě díky Ondřejovi máme pevnější půdu pod nohama: víme lépe, co dělat, co nedělat, jak nad filantropií přemýšlet, jak vše vyhodnocovat.

Máte ke skautům blízko už od dětství?

Soňa: V dětství jsem se s nimi nepotkala, nikdo z mých kamarádů ani z rodiny do skauta nechodil. Jen jsem věděla, že existují. V pubertě jsem závodně tancovala, což mi zabralo hodně volného času, takže ho na jiné zájmy moc nezbyvalo. V 17 letech jsem s rodiči odjela do Austrálie a do Česka jsem se vrátila asi po deseti letech světoběžnictví. Až v té době jsem začala skauty lépe poznávat. Čím víc o nich vím, tím víc mi dává smysl jejich hodnoty podporovat a šířit. A těší mě, že k tomu můžeme díky jednomu z projektů naší nadace přispívat.

Miloš: Já jsem skauty začal více vnímat až v dospělosti ve spojitosti s různými důležitými společenskými událostmi, jako jsou např. oslavy sametové revoluce na pražské Národní třídě. Vždy jsem je proto vnímal jako ty, kteří ctí a usilují o zásadní společenské hodnoty.

Kdo v dětství vaše hodnoty utvářel?

Miloš: V první řadě rodiče, kteří mi dali bezpodmínečnou lásku a já jsem jim za to opravdu vděčný.

Soňa: U mě to byli také rodiče, kteří mě vedli k zodpovědnosti, pracovitosti, disciplíně a nezávislosti. Dali mi také touhu objevovat svět. Opravdu hodně jsem jako dítě četla a ty knihy mě rovněž ohromně formovaly.

Soňo, co vás zavelulo až na druhý konec světa, do Sydney?

Soňa: Stručně řečeno, touha rodičů vyzkoušet si život v dlouhodobě svobodné zemi. Zvítězila Austrálie, konkrétně slunný Queensland. Rok po našem příjezdu jsem dokončila střední školu a nastoupila na architekturu na University of Sydney, zatímco rodiče zůstali poblíž Brisbane.

Miloši, vy máte za sebou rozjezd úspěšné firmy Qminers, jaká byla vaše motivace, když jste firmu zakládal? Co pro vás tehdy znamenal úspěch?

Miloš: Motivací bylo dokázat postavit funkční projekt od nuly. Chtěl jsem se v něm realizovat, uplatnit své schopnosti a upřímně také vydělat peníze a získat tak v životě více nezávislosti, možností, a tedy svobody.

Vzpomenete si na svůj první větší dar?

Soňa: Na gymnáziu jsem prodávala kytičky v rámci boje proti rakovině. Je to už 20 let a tato sbírka stále běží, teď si zase já kupuju kytičky od těch školáků. Asi hodnotnější počín pak ode mě bylo dobrovolničení na stavbě školy ve velmi chudé čtvrti Arequipy, města v Peru. Strávila jsem tam tuším jeden měsíc. Moje tehdejší charitativní počiny byly hlavně nefinanční, protože jsem si zkrátka nemohla dovolit větší částky.

Miloš: Ještě před pár lety jsem si myslel, že to bylo sto tisíc korun Člověku v tísní na školu v Africe. Dnes si o něco lépe uvědomuji, jak významné byly dary pro mého pradědečka, které jsem mu jako malý kluk vlastnoručně vyráběl k jeho narozeninám a on si jimi zdobil svůj vršovický byt. Je velkou otázkou, jak měřit velikost daru.

Ten největší dar možná přichází nyní, a to vklad do vámi založené nadace Benetheo. Její mise se v posledních měsících postupně proměňovala až do dnešní finální podoby. Shrnujete ji zjednodušeně řečeno slovy, že budete podporovat ty, kteří hledají cesty k životnímu naplnění. Co „životní naplnění“ znamená pro vás?

Soňa: S Milošem si často povídáme o tom, jak život chceme prožít, abychom se mohli ve stáří spokojeně

ohlédnout a říct si: Prožil jsem ten život dobře, nepromrhal jsem ho a ničeho zásadního nelituju. Došli jsme k tomu, že odpověď najdeme v křesťanství, které vše o tom, jak správně prožít život, sděluje. Pro nás to znamená pokusit se najít naplněný vztah k sobě samému, k druhým lidem, k okolnímu světu a k Bohu. Odtud pocházejí nám všem známé hodnoty jako třeba láska k bližnímu, poctivost, soudržnost a další. Teoreticky všichni víme, že je dobré život nepromarnit. My bychom rádi, aby ho co nejvíce lidí opravdu žilo smysluplně, a byli tak sami se sebou spokojeni.

A když si tedy představíte sebe v 80 letech, jak poznáte, že jste skutečně prožili naplněný život?

Miloš: Z mého pohledu jde o ultimátní cíl a člověk si asi nikdy nebude jist, jestli ho dosáhl. Pořád má na čem pracovat. Pro mě je to život, kterému nic nechybí, žitý správně tak, aby z nás měl Bůh radost. A právě ten úkol je hledat, co to je. To je podstata, to hledání. Rozhodně netvrdíme, že existuje jediná cesta k cíli a my přesně víme, jak tato jediná cesta vypadá. A stejně k tomu přistupujeme i v nadaci: jde nám o vzbuzení zájmu o hledání spíše než předkládání odpovědi. Přirozeně se ale inspirujeme v nadační práci cestou, po které jdeme my v soukromém životě, v kterou věříme.

Soňa: Představuji si, že to pro mě bude znamenat, že nebudu ničeho zásadního litovat, ani toho, co jsem udělala, ani toho, co jsem neudělala. To vše v rámci těch čtyř vztahů, o kterých jsem mluvila, tedy k sobě samému, k druhým lidem, k okolnímu světu a k Bohu. Snažím se ponaučit se i od jiných lidí a jejich zkušeností. Často slyšíme věty ve smyslu „škoda, že jsem se více nevěnoval dětem“ nebo „rozhádal jsem se s někým v rodině a teď mě to mrzí“. Přijde mi, že se většinou jedná o lítosti z nepovedených vztahů, než aby někdo litoval, že nestrávil více času v kanceláři vyděláváním peněz. To jsou pro mě ony důležité hodnoty a jsme zpátky u vztahů.

Ve své misi proto píšete, že podporujete lídry, kteří mají ambici a potenciál inspirovat širší společnost právě k zmíněnému hledání cest k – zjednodušeně – naplněnému životu. Jak si můžeme konkrétně představit onoho lídra? Jaké má charakteristiky?

Miloš: Jsou to lidé, se kterými máme průnik v cílech a hodnotách. Jsou to ti, kteří dokážou strhnout ostatní, mají potřebné schopnosti a znalosti a dokážou zařídít očekávanou kvalitu a dopad. Máme v ně důvěru, že naše společné cíle naplní a dotáhnou do konce, aniž bychom je museli táhnout my. Ta schopnost konat je zásadní. Nabízíme podporu, ale nejsme ti, kteří je kontrolují, do něčeho nutí nebo někoho někam vláčí.

Můžete tedy uvést konkrétnější příklad, koho a jak nadace podporuje?

Miloš: Například skauti. Tam vidíme velký průnik. Svým obrovským dopadem, navíc rostoucím, jsou lídrem v oblasti výchovy dětí. Vědí, co dělají, my jim to nemusíme říkat. V rámci spolupráce jim nabízíme pomoc v oblastech, kde to potřebují. Sami si identifikují dosud nenaplněné potřeby.

Konkrétně teď spolupracujeme na skautských klubovnách. Povedlo se propojit skauty se skvělým architektem Honzou Tyrpeklem, který nám pro toto téma přišel nejhodnější. Toto propojení zajistilo zrod myšlenky modulární klubovny. Může jít o zásadní změnu v uvažování, jak se v současnosti stavějí skautské klubovny. Naše podpora není jen nabídkou finanční pomoci, ale také propojováním lidí. Tady opravdu může vzniknout něco velkého a nutným předpokladem úspěchu opět je, že oni to vše pak budou schopni samostatně dál rozvíjet.

Vaši roli je tedy možné vnímat jako akcelerační nápadů těchto lídrů.

Soňa: Ano, nabízíme jim nad rámec finanční podpory i odbornou pomoc šitou na míru a pomůžeme jim rozvinout potenciál jejich myšlenky. Od začátku je zároveň snahou přivést program do stavu, kdy je na nás zcela nezávislý.

Takže se chcete partnersky spojit se zavedeným projektem, který má tradici. A ten posunout na vyšší úroveň. Je to tak?

Soňa: Ano, spolupracujeme se zavedenými organizacemi. Chceme rozvíjet a stavět na existující expertize a excelenci.

Miloš: To neznamená, že nemáme ambici podporovat nové myšlenky, naopak. Program se skauty je o zásadní změně v přístupu ke stavění kluboven s důrazem na kvalitu a efektivitu návrhu současně.

Můžete uvést další příklad?

Miloš: Podobně spolupracujeme s Centrem paliativní péče, se kterým promyšlíme osvětovou činnost pro širokou veřejnost k tématu umírání. Naším cílem je prostřednictvím tohoto tématu inspirovat k hledání cest k naplněnému životu. Když to shrnu, podporujeme nové myšlenky, nové rámce a programy, které jsou postaveny na existujících organizacích a schopných lidech.

Kolik ročně do podobných projektů investujete?

Miloš: Pracujeme s ročním rozpočtem nadace 13–15 milionů korun, což vzhledem k našim vysokým cílům z hlediska dopadu nejsou úplně velké částky. Proto se snažíme, aby se „za málo peněz stalo hodně muziky“, a toho lze docílit tím, že budeme vstupovat do relativně rizikových počínů, což jsou zpravidla ty, které jsou na začátku.

Je to jako investovat do startupů. Cílem je dosahovat pákového efektu, tedy že pomůžeme vytvořit něco, co bude natolik silné a smysluplné, že na tom budou chtít spolupracovat i další filantropové a půjde to již dělat i bez nás. Tento přístup lze podle nás uplatňovat i v neziskové sféře. Uvidíme, jak budeme úspěšní.

Jak a podle čeho zjistíte, že projekt uspěl?

Miloš: Je samozřejmě otázka, jak to měřit. Dlouho jsme to promyšleli a došli k závěru, že nejjednodušší a zároveň rozumnou formou měření jsou peníze, byť je nebezpečné koukat pouze na ně. Dá do daného projektu někdo další peníze? Pokud ano, dává mu to smysl. Není to zdaleka dokonalé vodítko,

ale něco říká. Sledujeme také dopad na širokou veřejnost, tedy kolik lidí projekt zasáhne celkově a zda má celostátní dosah.

Jaké další partnery pro spolupráci kromě nevládních organizací hledáte?

Soňa: Dají se v podstatě rozdělit na dva druhy: odborné poradce a filantropie. S odbornými poradci zajišťujeme nefinanční potřeby našich programových partnerů, které během naší spolupráce vystanou. Roli filantropů, kteří jsou ochotní se zapojit do našich programů, vidím dvojí – jednak jako nezbytný partner k zajištění udržitelnosti programů a jednak jako hodnotnou zpětnou vazbu. Pokud je takový partner ochoten zapojit se nemalými částkami, pak se dá říct, že svoji práci snad děláme dobře.

Miloš se v minulosti věnoval algoritmickému obchodování, nyní je aktivní v developerských projektech a investování. Soňa zase působila v oblasti architektury a udržitelnosti v budovách. Hledáte propojení se svým profesním životem?

Soňa: Architekturu jsem vystudovala a nějakou dobu v oboru pracovala. Miloš se také pro architekturu nadchnul a začal budovat vlastní developerskou firmu. Nás architektura a umění nesmírně baví a přirozeně tak tíhneme k nápadům, ve kterých je potenciál je využít. Připadá nám, že to krásně sedí i s naší vizí, protože prostřednictvím architektury i umění se dá dobře šířit. Prostředí, ve kterém se pohybujeme, na nás má neuvěřitelný vliv.

Ve chvíli, kdy se nám podaří, aby děti ze skautu chodily do skvělé klubovny, která jim poskytuje pro ně podvědomě opravdu to správné prostředí pro jejich aktivity, tak už tímto prostředkem se předává něco důležitého. Takže v tom vidíme velký potenciál.

Miloš: Snažím se, aby vše v mém životě bylo konzistentní. Aby filozofie byla pořád stejná. Jak správně žít a co je správné? Tato témata mi rezonují jak v byznysu, tak v nadaci i v soukromém životě a rodině. A proto i ten development chceme dělat správně. Nejen aby to vycházelo finančně v tabulkách, ale aby naše podnikání mělo pozitivní dopad na společnost.

Stejně tak uvažují o investicích, ať už do startupů, či do akcí. Také investovat chci správně.

Až se jednou za pár desítek let budete ohlížet a budete se dívat na nadaci a její dopad, kdy pro vás přijde moment, kdy si řeknete, že to bylo „správně“?

Soňa: Představuji si, že to bude několik věcí. Považovala bych za úspěch, když uvidíme jasný a měřitelný dopad. Dále bych si přála, aby byla nadace nezávislá na nás a fungovala s lidmi, kteří se o ni odpovědně starají. Ideálně, aby to byly naše děti a další potomci. Aby se z toho stala rodinná nadace na věky věků.

Miloš: Vidím to velmi podobně. Pro mě je důležitá ona udržitelnost a nezávislost na nás. Důležitá je také ekonomická udržitelnost, což znamená, že do ní bude třeba vložit ještě hodně peněz. Naše vize je relativně složitá v tom smyslu, že se těžko posuzuje, zda a jak moc k jejímu naplnění přispíváme. Je důležité naše kroky postupně ověřovat s lidmi, kteří k tomuto tématu mají co říct. Proto jsme se za tímto účelem již sešli například s římskokatolickým knězem Ladislavem Heryánem nebo teoložkou Mireiaou Ryškovou. Cílem je validovat, že se nejedná jen o náš pocit. Když tito lidé řeknou: „Krejníkovi tady vytvořili nadaci, která skutečně pomáhá České republice a zájem o její témata je díky ní větší. Nadace to dělá správně.“ To pro mě bude úspěch.

O Nadaci Benetheo:

V roce 2018 ji založili manželé Soňa a Miloš Krejníkoví. Její aktuální roční rozpočet se pohybuje v intervalu 13 až 15 milionů korun. Cílem manželů Krejníkových je vybudovat finančně nezávislou rodinnou nadaci, která bude fungovat po mnoho generací. Prvním krokem na cestě k tomuto dlouhodobému cíli je rozhodnutí zakladatelů Soni a Miloše Krejníkových vložit do nadace velkou část prostředků plynoucích z prodeje podílu ve společnosti Qminers, kterou Miloš spoluzaložil. Manželé Krejníkoví předpokládají, že do roku 2028 do nadace vloží částku 150 až 200 milionů korun. A v budoucnu ji plánují nadále navyšovat.

Vizualizace skautské klubovny, architekt Jan Tyrpekl

Soňa Krejníková (*1984)

Kariéru spojila s láskou k architektuře, životnímu prostředí, filantropii a umění. Navázala tím na studia architektury v Austrálii a environmentální udržitelnosti budov v Londýně. Jako architektka pracovala mimo jiné na Novém Zélandu, v Česku později působila jako odborná asistentka v oboru Environmentální design na Technické univerzitě v Liberci a jako konzultantka v oblasti environmentální udržitelnosti budov. Vzdělává se v oblasti umění, které je zatím jejím koníčkem, ale baví ji natolik, že se mu začíná věnovat profesně. Nadaci Benetheo se věnuje od jejího založení. Volný čas tráví nejvíce s rodinou, ráda také tancuje, čte a cestuje.

Miloš Krejníková (*1982)

Více než deset let se věnoval algoritmičkému obchodování. Je jedním ze zakladatelů úspěšné společnosti Qminers. Svůj podíl v ní později prodal a začal se intenzivněji věnovat filantropii. Kromě filantropie Miloš dále podniká. Jeho firma Vertue se věnuje realitnímu developmentu, ke kterému Miloše přivedla láska k architektuře. V rámci Vertue se zabývá také společensky odpovědným investováním. Ve všech oblastech je pro něj důležitý pozitivní dopad na společnost. Je rodák z Prahy, který vyrůstal v Kutné Hoře. Vystudoval kybernetiku na elektrotechnické fakultě ČVUT. V současnosti studuje aplikovanou etiku na Katolické teologické fakultě Univerzity Karlovy. Ve volném čase je nejraději se svou rodinou.

PRO LIDI JE SOCIÁLNÍ INTERAKCE NEZBYTNÁ.
A TO PLATÍ I VE STÁŘÍ.
JE DŮLEŽITÉ, ABYSTE POŘÁD VIDĚLI OKOLO SEBE LIDI
A VNÍMALI PŘIROZENÝ ŽIVOT VČETNĚ DETAILŮ,
JAKO JE TŘEBA TO, ŽE RÁNO CÍTÍTE,
ŽE SE V PEKÁRNĚ NAPROTI ZROVNA DOPEKLY
ČERSTVÉ ROHLÍKY.

/ Jos de Blok

UBERTE MANAŽERŮM, PŘIDEJTE SESTRÁM

Spokojení pacienti, spokojení zaměstnanci, opakované ocenění „Nejlepší zaměstnavatel“ a také úspora veřejných zdrojů ve výši 40 procent. I tak se dá popsat holandská terénní zdravotnická služba Buurtzorg, kterou v roce 2006 zprovoznil Jos de Blok a během deseti let se stal lídrem v poskytování domácí zdravotnické péče v Holandsku. „Mojí vizí od začátku bylo vytvořit místo, kde budou lidé rádi pracovat. Když se podaří vytvořit kvalitní a hezké pracovní prostředí s fajn kolegy a dáte lidem možnost autonomního rozhodování, tak to funguje,“ říká šéf projektu, který se za více než patnáct let provozu rozšířil do pětadvaceti zemí světa.

FRUSTRACE JAKO IMPULZ KE ZMĚNĚ

Na počátku byla frustrace. Byrokratická zátěž, vládní reformy a další opatření způsobily, že řada profesionálních zdravotních sester, které si svou práci vybíraly z důvodu její smysluplnosti, vnímala, jak se narůstající administrativa negativně podepisuje na jejich vztahu s lidmi, o které pečují. Jos de Blok se to

rozhodl změnit a vrátit péči tam, kam patří. K potřebám pacientů. V roce 2006 postavil první čtyřčlenný tým a model poskytované péče založil na jednoduché skutečnosti. Každý člověk si přeje být co nejdéle nezávislý, mít kontrolu nad svým životem a prožívat co možná nejkvalitnější život po co nejdelší dobu. Vize zafungovala a po šesti letech fungování pracovalo pro Buurtzorg 6500 sester v 630 nezávislých týmech, které ročně poskytly péči 60 tisícům lidí. Podstatou fungování jednotlivých týmů je, že je nikdo neřídí. Respektive řídí se samy. „Důvěra jde ruku v ruce se zodpovědností. Dáváme našim lidem důvěru, protože věříme, že vědí nejlépe, co je zrovna potřeba udělat. Naše týmy mají autonomii a možnost rozhodování,“ říká Jos de Blok. Týmy, ve kterých je maximálně dvanáct sester a starají se o 40 až 50 klientů, si tak samy určují nejen to, jak bude péče koordinována, ale také třeba to, kde bude v místě jejich působení kancelář, kdy a jak budou navazovat kontakty s dalšími odborníky, kteří v dané oblasti působí. Vysoká míra odpovědnosti a prostor pro autonomní rozhodování zdánlivě

už tak náročnou práci ztěžují. Opak je ale pravdou. Lidé, kteří dostanou od svého nadřízeného důvěru a cítí možnost nejen plnit úkoly, ale také projevit svou osobnost a zapojit své vlastní rozhodování o dílčích věcech, cítí zpravidla větší zodpovědnost a pracují jednoduše lépe. Do péče se ale nezapojují jen profesionálky z Buurtzorgu. Podstatnou roli hrají i místní komunita. Ta patří spolu s rodinou a přáteli do skupiny tzv. neformálních pečujících. Tedy těch, kteří nejsou profesionály na zdravotní a sociální služby, ale pomáhají klientům udržovat sociální vazby a vyhnout se tak sociální izolaci. Jednoduše třeba tím, že své starší sousedy nenechávají na okraji zájmu a zapojují je do veřejného dění i společenských aktivit. Mnohdy jsou i tyto typy akcí iniciovány právě sestrami z Buurtzorgu, které komunitu k většímu zájmu o své sousedy motivují.

SOUSEDÉ, KTERÍ PEČUJÍ

Na principu sousedské spolupráce stojí i další Josova vize, na které aktuálně pracuje. Jednoduché, komunitní, dřevěné domky, do kterých se místní lidé odstěhují ve chvíli, kdy pro ně život v jejich vlastní domácnosti začne být náročný. „Vycházíme z přesvědčení, že nikdo se nechce ve stáří stěhovat daleko. Většina z nás chce být v místě, kde se cítí doma. Tyto domky proto vznikají na nejrůznějších místech, jako součást vesniček a měst, a stěhují se do nich místní lidé, kteří to potřebují.“ Finanční model počítá s tím, že lidé, kteří vlastní nemovitost, ji prodají a ze získaných peněz si budou hradit pobyt v domku. Lidé, kteří bydlí v pronájmu, ho jednoduše vypoví. „Náš projekt není primárně byznysový, ale sociální. Existuje spousta služeb pro bohaté lidi, ale je potřeba, aby důstojně stáří a péči měli i ti, kteří tolik peněz nemají. Nájem v domku bude srovnatelný s tím, co lidé platili za pronájem do té doby, a zdravotní péče je hrazena z veřejného zdravotního pojištění,“ upřesňuje způsob fungování Jos. Výhodou plánovaných domků je jejich bezbariérovost, integrované technologie, které lidem usnadní sebezpečí a sebeobsahu nebo například speciální polohovací lůžka. Nabízí se otázka, proč takové vybavení nenabídne organizace do stávajících domácností svých klientů.

Stejně jako v jiných zemích i v Holandsku možnost zapůjčení nejrůznějších pomůcek existuje. Ne vždy je ale smysluplné investovat například do přestavby na bezbariérový byt nebo instalovat všechny dostupné technologie do nájemního bydlení. V neposlední řadě vždy existuje skupina lidí, kteří se například pro pocit větší bezpečnosti ze stávajícího bydlení do místa, kde je služba zabezpečena profesionály, odstěhují rádi. Důraz na zachování komunitního rozměru péče a umístění domků v lokalitě, kde je člověk zvyklý žít, jsou pak podle šéfa úspěšného projektu klíčové: „Pro lidi je sociální interakce nezbytná. A to platí i ve stáří. Je důležité, abyste pořád viděli okolo sebe lidi a vnímali přirozený život včetně detailů, jako je třeba to, že ráno cítíte, že se v pekárně naproti zrovna dopekly čerstvé rohlíky. To všechno souvisí s kvalitou života.“

PARTNERSTVÍ SE STÁTEM

V souvislosti s tím, jak neúprosná je demografická křivka, bude role neformální péče čím dál tím důležitější. Jen v ČR bude v roce 2060 o milion seniorů více. Obdobně roste počet seniorů i v jiných zemích. „Již nyní víme, že kapacita služeb nestačí a za dvacet let budeme mít velký problém, pokud nebudeme situaci aktivně řešit. Holandská vláda nyní spustila program na podporu inovací a transformací služeb pro stárnoucí populaci. I my jsme součástí tohoto programu a pomáháme vybudovat novou strukturu péče a nabídnout inovativní řešení, které počítá s kombinací formální a neformální péče a zmíněným aktivním zapojením místní komunity do péče o své spoluobčany.“ Že je model péče organizace Buurtzorg zajímavý i pro stát, potvrzuje například audit společnosti KMPG, který hovoří o jednoznačném zvýšení kvality péče při zachování schopnosti reagovat na individuální potřeby klienta, což znamená vyšší počet hodin strávených u pacienta na straně jedné, ale v součtu pak snížení počtu hodin potřebných k péči až o 50 procent na straně druhé. Ve srovnání s ostatními holandskými službami je pak počet těchto hodin péče nižší o 35 procent. Kdyby veškeré holandské zdravotní služby pracovaly na principu Buurtzorg modelu, ušetřil by holandský zdravotnický

system 40 procent svých výdajů. Důvod je zdánlivě jednoduchý. Jos de Blok dokázal reagovat na jeden z klíčových problémů systému – přílišné roztržštění péče. Systém ji často rozděluje na fázi preventivní, léčebnou a pečovatelskou, a pacientům a klientům tak sice doručuje více péče, ale ta je v důsledku své roztržitosti méně efektivní. Systém typicky není schopen na pacienta nahlížet v souvislostech. Pacient tak dochází za řadou odborníků, kteří na pacientovu situaci nahlízejí z hlediska své specializace a ostatní aspekty automaticky vynechávají. To je v důsledku neefektivní a drahé. Pohled Jose de Bloka a jeho zaměstnanců ale volí opačnou cestu. Pacienta vnímá ve středu dění a služby, které potřebuje, jako něco, co je potřeba provázat tak, aby byl přirozený rytmus života daného člověka narušen co nejméně. Tzv. cibulový model péče začíná pohledem na situaci z perspektivy klienta. Ostatní vrstvy péče pak mají za úkol naplánovat potřebnou péči tak, aby byla logicky provázaná a všechny složky stále vnímaly klienta jako klíčovou postavu procesů. Za pozornost stojí i přístup k manažerské struktuře organizace. Maximální míra autonomie a svobodného rozhodování jednotlivých členů týmu totiž snižuje počet lidí na úrovni řízení a provozu organizace na minimum. „Máme 15 tisíc zaměstnanců, ale žádné manažery. Jen 50 lidí, kteří se starají o provozní věci a koučink sester. Nepoužíváme hierarchické řízení ani mechanismus kontroly zaměstnanců. Máme dokonalý IT software, do kterého se zaznamenávají veškeré úkony provedené u našich klientů, jednotlivé týmy vidí, jak který tým pracuje v souhrnu, jak je produktivní, ale veškerá data používáme spíš proto, abychom zjistili, co můžeme zlepšit ve službách, než proto, abychom kontrolovali lidi. Tím, jak malé naše týmy jsou, funguje určitá sociální kontrola přirozeně, protože každý vidí, co a jak ten druhý dělá. Což je samo o sobě také určitý druh přirozené motivace. A pokud mají lidé práci hotovou, mohou si dělat ve zbylém čase, co chtějí. Klidně sedět se sousedy a povídat si s nimi.“ Pro případy, že by v týmu nějaký problém přeci jen nastal, absolvují lidé hned při svém nástupu komunikační tréninky, který je učí, jak k různým situacím přistupovat. „Všichni jsou vedeni k tomu,

že se mají soustředit na spolupráci a komunikaci. Když to v lidech budete od samého počátku, tak to přirozeně roste a posiluje a časem zjistíte, že se víc zaměřujete na to, aby k problémům nedocházelo, než na jejich řešení“, říká Jos de Blok a dodává: „Neféšíme, co kdo udělal špatně, ale co je problém a jaké jsou cesty k tomu, aby se vyřešil. Snažíme se, aby si takové situace týmy řešily samostatně, ale pokud je to potřeba, může se zúčastnit i někdo z našich koučů. Klíčem je diskutovat do té doby, než se tým shodne na tom, co je správné řešení.“

ZMĚNA JE MOŽNÁ

Stejně jako v jiných zemích i v Holandsku se sociálně-zdravotní služby potýkají s nedostatkem lidí. V organizaci Buurtzorg jsou nároční na vzdělávání, ale ještě více na to, aby lidé, kteří u nich chtějí pracovat, měli motivaci a schopnost spolupracovat. V případě, že se na pozici hlásí člověk bez vzdělání, organizace mu jej uhradí a poskytne mu bakalářské vzdělání v rámci své vlastní akademie. Každá sestra má navíc svůj vlastní vzdělávací budget. Podstatnou roli v úspěchu služby hraje i finanční ohodnocení zaměstnanců. Je lepší než u jiných služeb. „Zatímco běžné provozní náklady podobných typů služeb činí 25 procent, my jsme na osmi procentech, protože máme velmi zúženou manažerskou strukturu. Díky tomu nám zbývá více peněz na mzdy a na investice do inovací“, vysvětluje Jos svůj přístup k finančním procesům a dodává, že se dokonce obejde i bez systému benefitů. „Ten nevyužíváme. Když to jde, raději lidem dáme mimořádnou odměnu.“ Projekt, který začal v roce 2006 se čtyřmi zdravotními sestrami a investicí ve výši dvacet tisíc eur, nyní pokrývá dvě třetiny veškerých komunitních ošetřovatelských služeb v Holandsku. Z jednoho týmu je rázem patnáct tisíc zaměstnanců a model péče přenesený do dalších pětadvaceti zemí světa. Podle Jose de Bloka jsou Buurtzorg principy přenositelné do mnoha dalších oblastí nejen na sociálně-zdravotním pomezí. „Přestaňme soutěžit a pojďme spolupracovat. A dejme lidem prostor pro vlastní autonomii a rozhodování. Když lidé cítí odpovědnost, způsob jejich přemýšlení se mění. Dejme lidem důvěru.“

SLOVENSKÝ UNIKÁT: JAK FIRMY FINANCUJÍ BOJ PROTI KORUPCI

Ušetřené stovky milionů eur
v IT tendrech, systémové změny
v justici či přehlednější byznys
offshore firem.

To je jen pár hmatatelných výsledků
z více než 70 projektů, které během
svého desetiletého působení
podpořil Fond pre transparentné
Slovensko. Unikátní iniciativa
zodpovědných firem, která
v okolních zemích nemá obdoby.

Je rok 2012. Země žije politickou
kauzou Gorila, která souvisí
s uniklými přepisy rozhovorů čelných
představitelů státu o provizích,
úplacích, financování politických
stran a plánech dalšího rozkrádání
státu. V březnu se stává vítězem
předčasných parlamentních voleb
Robert Fico, který sestavuje
jednobarevnou vládu. Ve stejné
době se protikorupční organizace
bojí kvůli odcházející zahraniční
pomoci a nedostatku domácích
zdrojů, které by nezpochybňovaly
jejich nezávislost. Hrozí, že silící
trend únosu státu zůstane bez
adekvátní občanské odpovědi.

Na konci léta se proto spojuje sedm
odvážných firem z neformálního
sdružení Business Leaders Forum,
které vyčleňují část svých rozpočtů
na společenskou odpovědnost
(CSR) a zakládají unikátní Fond
pre transparentné Slovensko.
Ten bude mít nezávislou komisi
a spravovat ho bude Nadácia
Pontis. Společně stanoví cíl
fondu – strategicky podporovat
watchdogové a analytické
organizace, které považují za důležité
hlídače právního státu a férového

podnikatelského prostředí. „Fond vznikl jako reakce na frustraci, že ani po dvou desetiletích od pádu komunismu se vývoj v oblasti korupce a transparentnosti politiky i podnikatelského prostředí nevyvíjel k lepšímu. Naopak, objevovaly se nové formy korupce, únosu státu, a to aktéry, kteří byli schopni ovlivnit politická rozhodnutí a upravit pravidla ve svůj prospěch,“ vzpomíná Miroslav Šarišský, ředitel oddělení lidských zdrojů ve společnosti Slovenské elektrárne a zakládající člen fondu.

ŘEŠÍ SYSTÉMOVOU KORUPCI

Fond pre transparentné Slovensko se zaměřil na velmi relevantní téma korupce, které považovala za klíčový problém velká část veřejnosti, občanské společnosti, podnikatelské sféry a v rétorické rovině i celá politická třída. Podle tehdejších průzkumů lidé na Slovensku vnímali korupci jako pátý nejzávažnější společenský problém, hned po nezaměstnanosti, životní úrovni, zdravotnictví a hospodářské situaci v zemi.

V boji proti korupci si však fond vybral specifickou cestu. Soustřeďuje se nikoli na drobnou, každodenní korupci, ale na její systémovou úroveň. Jako hlavního partnera a adresáta své podpory si zvolil občanské organizace, které považuje za nejlépe připravené a motivované analyzovat korupční mechanismy, poukazovat na kauzy, ale také navrhnout řešení, informovat politiky a mobilizovat širší veřejnost. Třetím rysem osobité cesty fondu je, že sdružuje prostředky především od firem podnikajících na Slovensku, přičemž tuto podporu vnímá jako hlas slovenského podnikatelského sektoru proti korupci.

V době založení fondu hrozilo řadě občanských organizací, že kvůli odchodu zahraničních donorů a nedostatku domácích zdrojů nebudou mít prostředky na pokrytí svého základního fungování a zaniknou. V prvním roce své existence se proto soustředil zejména na podporu institucionálního, organizačního a finančního rozvoje organizací. Výrazně tak přispěl ke konsolidaci protikorupčního a watchdogového sektoru. Teprve poté, po stabilizaci situace, začal poskytovat část prostředků na konkrétní projektové

aktivity zaměřené na oblast vymahatelnosti práva, kontrolu veřejné moci a veřejných financí a na přístup veřejnosti k informacím.

PODPORA VYCHÁZÍ Z POTŘEB ORGANIZACÍ

Nadácia Pontis, která fond spravuje, je zodpovědná za jeho provoz i strategické řízení. Tento model se osvědčil, protože firmy při podpoře protikorupčních a protransparentních aktivit preferují formát sdruženého nadačního fondu před dvoustrannou podporou. Fond zároveň účinně funguje jako „reputační polštář“, který firmy chrání před potenciálními reputačními škodami spojenými s angažováním se v podpoře protikorupčního sektoru.

Navzdory relativně malému množství rozdělených prostředků – protože granty pokrývaly maximálně 15 procent rozpočtů organizací – se podpora z fondu stala pro práci podpořených organizací nejen vítanou, ale často také klíčovou. „Myslíme si, že v tomto případě nerozhoduje množství poskytnutých prostředků, ale specifický charakter podpory, který některé organizace nazvaly ‚přátelským nastavením fondu‘. Při nastavování podpory se totiž vždy snažíme vycházet z potřeb občanských organizací,“ řekl Michal Kišša, výkonný ředitel Nadácie Pontis. Na druhé straně však přiznává, že hledání nových dárců je vzhledem k závažnosti tématu mimořádně náročné. „Z našich zkušeností je účinným motivačním nástrojem matching nebo znásobení finančních darů, které přesvědčí stávající podporovatele, aby přispívali více, a zároveň motivuje nové dárcy, aby se do fondu přidali.“ Ke znásobení financí pro organizace využívají granty od zahraničních nadací a aktuálně i od Evropské komise.

Fond však není jen „přerozdělovačem peněz“, ale aktivně hledá způsoby, jak zlepšovat veřejnou kontrolu. Po vraždě novináře Jána Kuciaka a jeho snoubenky Martiny Kušnírové se přidal k prohlášení podnikatelských sdružení, která vyjádřila znepokojení nad stavem země. Před pár lety provedl pilotní výzvu Pre transparentné regióny, později rozběhl sdílení svého know-how v rámci zemí V4 a přidal se ke strategickým partnerům Fondu investigativnej žurnalistiky.

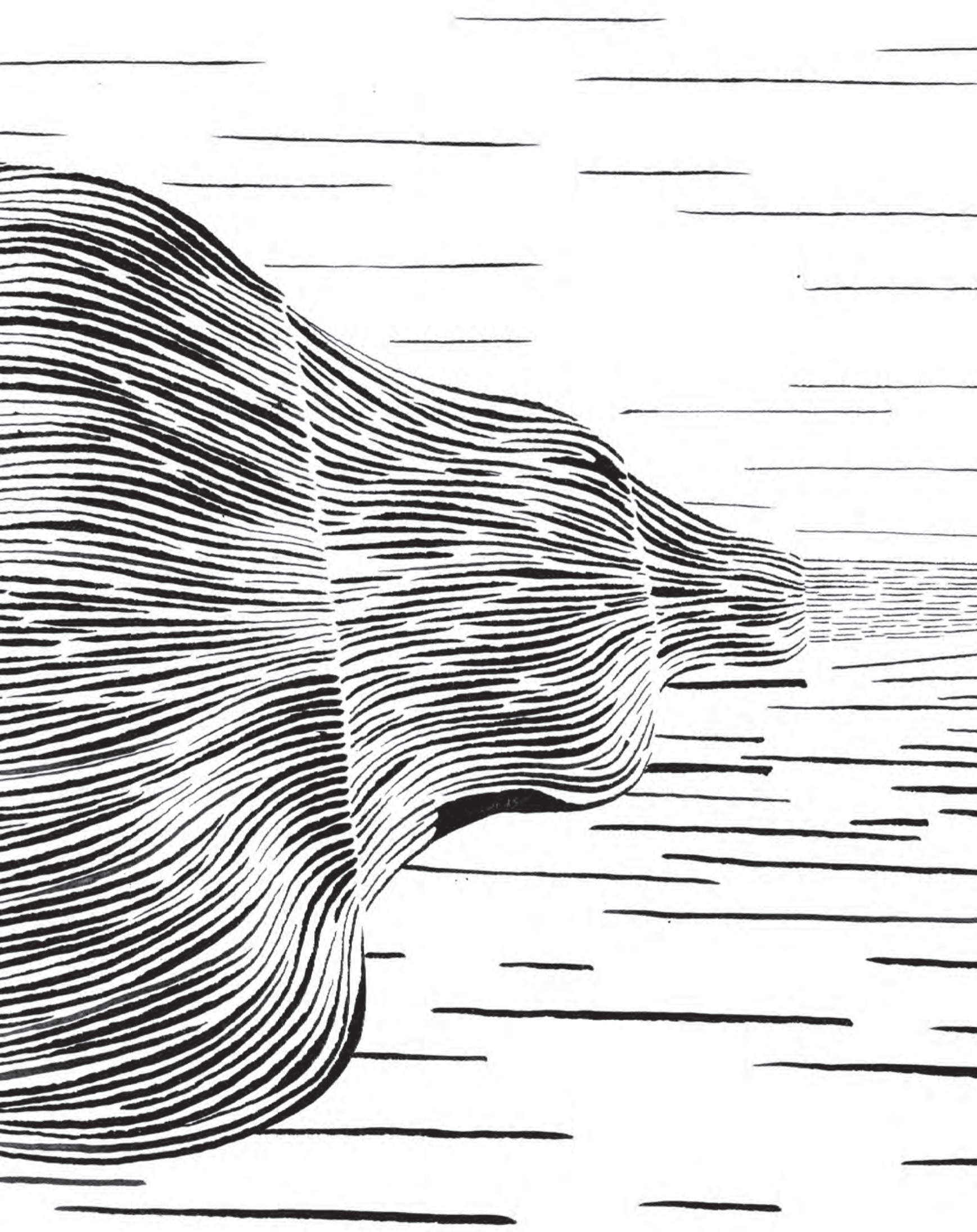
UŠETŘENÉ STOVKY MILIONŮ Z VEŘEJNÝCH ZDROJŮ

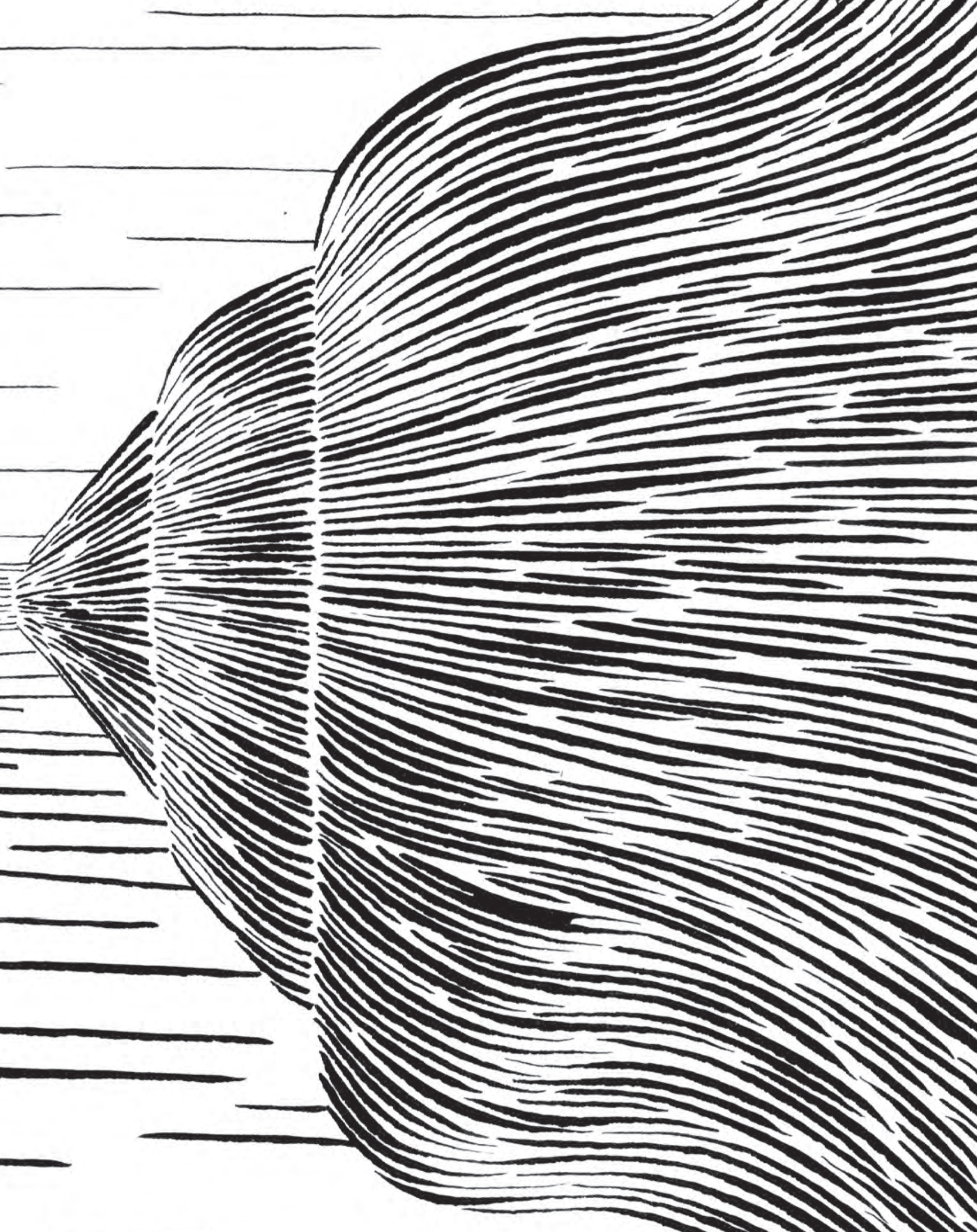
V roce 2022, kdy fond oslavil deset let svého fungování, měl 13 stálých členů převážně z řad velkých firem. Během tohoto období vyhlásil 12 velkých grantových výzev, ve kterých podpořil více než 70 projektů celkovou částkou 1,2 milionu eur. Granty získaly etablované organizace jako Via Iuris, Transparency International Slovensko, Inštitút pre dobre spravovanú spoločnosť, Slovensko.Digital, Aliance Fair Play či Nadácia Zastavme korupciu, ale i menší iniciativy v regionech.

Díky financím z fondu vznikly nástroje pro hodnocení kvality a efektivnosti slovenských nemocnic, specializovaná metodika pro hodnocení státních IT projektů a veřejných zakázek státu i samospráv, organizace se věnovaly investigativě a analýzám, odhalily vážné kauzy, porušování zákonů a mnohé etické přešlapy. Je tedy prokazatelné, že projekty podpořené z Fondu pre transparentné Slovensko pomohly ušetřit stovky milionů z veřejných zdrojů, aktivně přispěly ke zvýšení transparentnosti a zmenšování prostoru pro korupci.

Nadácia Pontis se pod hlavičkou fondu rozhodla jít v boji proti korupci další cestou – podporou nezávislé žurnalistiky. Společně s Nadáciou otvorenej spoločnosti vytvořila Akadémiu investigatívnej žurnalistiky, která poskytuje mladým novinářům a novinářkám odborné vzdělávání, finance, mentoring a propojení s odborníky a odbornicemi z oblasti investigativy. „Vnímáme narativ, který se ve společnosti šíří o práci novinářů, proto je pro nás důležité vytvořit prostor, kde mají možnost spolu diskutovat, vyměňovat si zkušenosti a kontakty. V žádné demokratické zemi by se totiž novinář neměl bát vykonávat svou práci a odhalovat důležité kauzy,“ dodal M. Kišša.

Autorka je PR manažerka Nadácie Pontis

MILOSTIVÉ LÉTO

Desetitisíce lidí bez dluhů. To je výsledek projektu Milostivé léto, který byl vytvořen jako jednorázový nástroj pomoci lidem s dluhy vůči veřejnoprávním institucím. Zatím proběhla dvě kola Milostivého léta, která pomohla spíše zodpovědnějším dlužníkům s menším počtem dluhů, kteří ještě úplně nerezignovali na hrazení svých závazků a kteří byli schopni uhradit povinnou jistinu či požádat o pomoc neziskové organizace. Velmi zajímavým aspektem celé akce bylo naprosto unikátní zapojení všech možných částí společnosti: politiků, médií, státu, věřitelů, samosprávy a neziskových organizací. Díky akci bylo zastaveno 42 tisíc exekucí a celkem bylo dlužníkům na úrocích, penále a dalších platbách odpuštěno 1,55 mld. korun. Naopak věřitelům se vrátilo více než 400 mil. korun. Během druhé vlny Milostivého léta bylo jen v poradnách Člověka v tísní zastaveno 390 exekucí za více než 65 milionů korun.

POČÁTEK MILOSRDENSTVÍ

Myšlenku Milostivého léta přinesl do sněmovny poslanec za KDU-ČSL Marek Výborný, ke kterému se brzy přidal poslanec za hnutí ANO Patrik Nacher, a společně dosáhli nastavení a celkem rychlého schválení parametrů Milostivého léta. „V roce 2019 jsem se svým týmem pracoval na úkolu, jak alespoň

částečně vyřešit exekuce, které vznikly z dluhů z období před rokem 2016, kdy došlo k významné regulaci pravidel pro poskytování úvěrů,“ vzpomíná Marek Výborný. „V současné době již nejsou nekalé praktiky možné v takovém rozsahu jako dříve, pořád tu však ještě zůstávají dlužníci, kteří do dluhů spadli v období před rokem 2016. Zde stát selhal, protože nenastavil pravidla nebo je nastavil špatně. Umožnil navyšování dluhů sice legálním, ale velmi nemravným způsobem.“

Tým Marka Výborného vycházel ze zásadního předpokladu – dluhy se mají platit. A také že díl odpovědnosti nesou dlužníci, věřitelé i stát. Podle toho pak nastavil parametry Milostivého léta, které jsou spravedlivé. Dlužník musí zaplatit samotný dluh a malý poplatek za ukončení exekuce a dobrodiní či milosrdenství spočívá v tom, že je mu odpuštěno veškeré navyšování dluhu, veškeré narostlé úroky a penále.

„Co se týče názvu samotného Milostivého léta, to byl nápad mého týmu,“ vzpomíná Marek Výborný. „Líbilo se mi propojení s biblickým milostivým létem, kdy se jednou za 49 let odpuštěly dluhy. Název se nakonec ukázal jako skvělý marketingový tah.“

EVANGELIUM MILOSTIVÉHO LÉTA

O návrzích, které mohou pomoci dlužníkům, bylo nutné informovat občany napříč celou společností. Institut prevence a řešení předlužení krátce po schválení novely uspořádal kulatý stůl, na kterém vznikl základ plánu realizace a propagace celé akce. Nezisková organizace Člověk v tísní zřídila infolinku pro pomoc dlužníkům a založila sbírkové konto pro pomoc lidem, kteří nejsou schopni jistinu v rámci krátkého období zaplatit. Zásadní roli sehrál Daniel Hůle a jeho tým.

„Od začátku jsme myšlenku Milostivého léta podporovali,“ říká Daniel Hůle. Upozorňuje, že samozřejmě nešlo o vyřešení problémů exekucí v Česku, některé dluhy se ale splatit podařilo. Především pohledávky u dopravních podniků a dluhy na obecním nájemném. Tým Člověka v tísní to stálo velké úsilí. Na helpince došlo k desetinásobnému navýšení volajících, a museli proto navyšovat kapacity. Zapojili se prý ale velmi rádi. Rychlé vyřešení problémů mnoha lidí bylo příjemnou vzpruhou pro celý tým dluhových poradců, kteří ve své běžné práci musejí často bojovat s obtížnými či naprosto neřešitelnými situacemi. Velkou úlohu sehrála Praha. Daniel Hůle si pochvaluje komunikaci i finanční příspěvi na dárcovské konto, které pomohl prosadit Patrik Nacher a Hana Marvanová. „Překvapilo mě, že věřitelé většinou k celé akci přistupovali relativně vstřícně,“ říká. „A velmi milé překvapení bylo, že některé soukromé společnosti se dobrovolně i přes velké obtíže připojily také. Je vidět, že jim takový nástroj chyběl a že kromě exekutorů nikdo o věčné dlužníky nestojí.“

Státní správa se zachovala až nebývale pružně. Ministerstvo práce a sociálních věcí doplnilo do dopisu o valorizaci důchodů upozornění na Milostivé léto a odkaz na infolinku, kam se lidé mohou obracet. Ministerstvo spravedlnosti obeslalo všechny starosty obcí s instrukcemi, jak o Milostivém léto informovat. Z politických stran se (mimo KDU-ČSL jako autora zákona) nejvíce do propagace zapojili Starostové a nezávislí, a to především v jeho druhé vlně. Vytvořili informační plakát a oslovili regiony se spřízněnými starosty. Náměstek ministra spravedlnosti Karel Dvořák

a poslankyně Barbora Urbanová pořádali besedy s občany, úředníky i zastupiteli obcí, vysvětlovali, jak Milostivé léto funguje a proč je důležité se do něj zapojit. Věnovali se v rámci besed i obecně tématům dluhové chudoby, vysvětlovali, jak dluhy řešit a co znamená oddlužení.

„Dopad dluhové chudoby na českou společnost vnímám jako zásadní a má hodně rovin,“ vysvětluje Karel Dvořák. „Nejde jen o rovinu sociálně-ekonomickou, důležité je, že lidé, kteří jsou vyčleněni na okraj společnosti, se nezapojují do demokratických struktur a demokracie jim z jejich pohledu nic nepřináší. Když u nich doma zazvoní exekutor a ukáže odznáček se státním znakem, nezvýší to jejich důvěru v naše demokratické zřízení. I když je Milostivé léto nesystémový krok, jde o skvělý nástroj pomoci alespoň části dlužníků.“

Mimo aktivit neziskových organizací, ministerstev i jednotlivých politiků a politických stran se ukázalo jako zásadní masivní zapojení médií, veřejnoprávních i soukromých, a především intenzivní zapojení obcí.

Patrik Nacher, který je poslancem i zastupitelem pražského magistrátu, zdůrazňuje významnou úlohu hlavního města, ke které velkou měrou přispěl: „Praha byla neaktivnějším městem. Jak z hlediska množství lidí, kteří se akce účastnili, tak i svou komunikací a propagací.“ Oceňuje skvělý přístup celého zastupitelstva i primátora Zdeňka Hřiba, oddělení médií a komunikace i vedení Dopravního podniku hl. m. Prahy.

S tím souhlasí i zastupitelka Hana Marvanová, která byla také v rámci Prahy velmi aktivní. I díky ní dostalo Milostivé léto v Praze velký prostor. Ona sama organizovala obeslání všech lidí, kteří dluží hlavnímu městu na nájemném. „Chtěla jsem, aby Praha nepřispívala k byznysu s exekucemi a aby byla na špici těch, kteří pomáhají tyto věci napravit. Dluhy se samozřejmě musí platit, nemá to být ale extrémně výhodný byznys.“

MALÁ OBEC MÁ SVŮJ VLASTNÍ STYL

Kunčice pod Ondřejníkem jsou malá obec v Moravskoslezském kraji s 2300 obyvateli. Její tehdejší starostka Michaela Šebelová, která je nyní poslankyní za STAN,

zajišťovala informace o Milostivém léto pro občany Kunčic.

Do Milostivého léta se obec zapojila, protože zastupitelstvo sledovalo, jak lidé v exekucích přibývá. „Narážíme na to, když zaměstnáváme na veřejně prospěšné práce, a vím o rodinách v naší obci, které kvůli dluhům přišly i o dům,“ vysvětluje. „Myslím, že minimum, co může starosta udělat, je alespoň předat důležité informace a poradit, kam se mohou lidé obrátit.“

Povědomí o Milostivém léto a instrukce k jeho využití šly především obecními novinami, které se v Kunčicích pod Ondřejníkem hojně čtou, dávali je na nástěnky na úřadě a na Facebook. „Zaměstnanci úřadu měli instrukce, jak odpovídat na dotazy, naše paní sekretářka jich vyřizovala opravdu spousta,“ dodává Michaela Šebelová.

INFLACE, BOJKOT EXEKUTORŮ A NADĚJE DO BUDOUCNA

Milostivé léto bylo výhodné pro všechny klíčové aktéry. Mnozí dlužníci se zbavili exekucí, věřitelé dostali zpět jistinu, obce vyřešily alespoň část problémů s předlužeností obyvatel. Do státního rozpočtu se dostalo přes půl miliardy korun. Jsou to peníze, které by jinak nebyly vymoženy vůbec nebo za velmi dlouhou dobu.

Politici, celostátní i komunální, mluvili o určitém odtabuizování tématu exekucí a o skvělé spolupráci s neziskovým sektorem a médií. Neziskové organizace, kterých se zapojily desítky z celé republiky, pak o nebývalém zapojení politiků a obcí, také o přiblížení světu politiky a neziskového sektoru a o ukázání absurdnosti nárůstu dluhů u nás.

Všichni se shodují na unikátním zapojení mnoha institucí i jednotlivců. Proč zrovna u Milostivého léta? Podle Dana Hůleho měla celá akce výhodu v tom, že vlastně nikomu nevadila. „Nebyl porušen kánon, že dluhy se musejí zaplatit, odpouštělo se jen nesmyslné příslušenství. Rezovalo to tedy celým politickým spektrem, a dokonce i u pravicových politiků.“

Radek Hábl, ředitel Institutu prevence a řešení předlužení, k tomu dodává, že to „byla akce, která měla okamžitý a velký efekt. Byly zveřejňovány konkrétní příběhy lidí, kterým Milostivé léto pomohlo, a zároveň se ukazovala absurdnost systému,

kteří umožnil nesmyslné navyšování příslušenství. Fungovalo také dobře i časové omezení celé akce. Média nepolevovala v zájmu o toto téma, někdy tím byl veřejný prostor až přehlcen. Milostivé léto mělo také silně dominový efekt. Jakmile se zapojily první subjekty, musely i další, protože kdo se nezapojil, vypadal, že nechce pomoci.“

O tom, proč se spojili politici napříč politickým spektrem, mluví Karel Dvořák jako o poznané nutnosti, kdy politici pochopili, že exekuce jsou takový problém, že je nutné s nimi něco dělat. Což může mít zároveň v souvislosti s Milostivým létem i negativní důsledek. Lidé a politici, kteří tématu exekucí nerozumějí do detailu, nerozlišují jednotlivé vrstvy problému exekucí a splývají jim různé nástroje. „Musíme vážít, čím vším zaplňujeme veřejný prostor,“ říká. „Síly zaměřit na reformu oddlužení a na další strukturální změny. Milostivé léto není strukturální změna, dluhovou chudobu nevyřeší. Tou jsou dobře fungující oddlužení a dobře fungující exekuce, které nevedou k dluhovému otroctví.“

Negativně je také vnímáno, především neziskovými organizacemi, ale i některými politiky, příliš velké očekávání, které tato akce naplnit nemohla. Mnoho lidí bylo zklamáno, protože jim Milostivé léto nepomohlo, jak očekávali, nebo se potýkali s obstrukcemi exekutorských úřadů. Někteří exekutoři svým bojkotem odradili stovky dlužníků, kteří se už nezkoušeli zapojit ani do druhé vlny. Ta přišla také vcelku nešťastně ve chvíli vysoké inflace a zdražování energií a mnoho lidí tak nemělo na účast v Milostivém léto myšlenky ani prostředky.

Ukázalo se, že pokud je dostatečná shoda na nějakém tématu, je možné spolupracovat napříč politickým spektrem, mezi centrem i regiony i mezi státem a neziskovým sektorem. Je potěšující zjistit, že pokud se objeví dobrá myšlenka, jsou v této zemi schopni se dohodnout i jinak nesmiřitelní odpůrci. To je nakonec asi největším poselstvím Milostivého léta a nadějí do budoucna.

DĚTI DO ÚSTAVŮ NEPATŘÍ

Zásluhu na tom má řada lidí, organizací a politiků, kteří více než patnáct let pracovali na změně. Byla mezi nimi vystudovaná speciální pedagožka Klára Šimáčková Laurenčíková, která se s tématem poprvé setkala v mosteckém kojeneckém ústavu, kde absolvovala studijní praxi. Odnosla si silný zážitek i pocit, že problémy, kvůli kterým jsou děti umísťovány do kojeneckých ústavů, mají i jiná řešení. I její pozdější pracovní zkušenosti, například s oběťmi domácího násilí nebo s klienty Jedličkova ústavu, jí opakovaně potvrzovaly, jak zásadní jsou pro kvalitu budoucího života člověka jeho první tři roky a to, jak nasyceny jsou jeho základní potřeby. „Důležité je, jestli se cítíme milovaní, přijatí a vidění takoví, jací jsme. To je zároveň potřeba a přání každého člověka po celý život,“ říká Klára.

Když se v roce 2010 stala vedoucí oddělení koncepce sociálně-právní ochrany dětí na Ministerstvu práce a sociálních věcí, mohla své bohaté zkušenosti z přímé práce doplnit také o legislativní rozměr a přispět k tomu, aby v České republice byly kojenecké ústavy zrušeny. Znamenalo to zajistit zhruba pro 1500 dětí, které ústavem ročně projdou, zdravější prostředí, a tedy náhradní rodinnou péči.

Česká republika byla poslední zemí v Evropě, která děti do tří let věku umísťovala do ústavní péče. Toto smutné prvenství bude do roku 2025 minulostí.

„Klíčové bylo nahlas pojmenovat, že děti do tří let věku do ústavů nepatří, začít posilovat kapacitu péstounské péče, ale také udělat všechno pro to, aby děti z ohrožených rodin dostaly potřebnou pomoc včas a nebyly rodičům zbytečně odebírány,“ vysvětluje Klára Šimáčková Laurenčíková. Jedním z prvních kroků bylo vytvoření pracovní skupiny na Ministerstvu práce a sociálních věcí (MPSV). Odborníci z řad politiků i nevládních organizací společně otevřeli diskuzi na téma, jak a kde hledat více péstounů a jak je k zapojení se do této formy péče motivovat. Zabývali se také otázkami, jak správně nastavit služby prevence, aby dokázaly situaci jednotlivých rodin řešit včas. Tématem byla například i změna systému financování. „Nebylo to vůbec snadné. Řada lidí se pracovní skupiny účastnila s cílem změnu naopak zastavit,“ vzpomíná Klára. „Byly to opravdu velké boje s lidmi, kterým stávající systém vyhovoval třeba proto, že jim zajišťoval stabilní pracovní místo. Dokonce zaznívaly argumenty o tom, že kvalitu naší ústavní péče nám závidí celý svět.“ Pocity zoufalství ji prý přepadaly ve chvíli, kdy proti nim seděli politici, kteří s arogancí a jasně deklarovanou neochotou naslouchat říkali, že je žádné argumenty neziskovek nezajímají a kdo že jsou, aby se s nimi vůbec bavili. „To byly opravdu těžké chvíle a v celém procesu bylo hodně emocí a strachu ze změny. My jsme ale chtěli být pro politiky rovnocennými partnery a vést s nimi konstruktivní diskuzi směrem k pozitivní změně,“ říká Klára.

Následovalo dalších více než patnáct let neustálého opakování a vysvětlování příčin, následků a souvislostí. Ať už formou zmíněných diskuzí v rámci pracovní skupiny, nebo formou kulatých stolů či happeningů před Poslaneckou sněmovnou. Postupně se také dařilo zapojovat lidi na úrovni krajů a z těch, kteří v nutnost změny uvěřili, se tak stávali pozitivní lidmi pro další kolegy. Klíčová pro budoucí úspěch byla data. V první řadě bylo nutné porovnat, kolik peněz stojí rok péče o dítě v ústavu a kolik v péstounské péči. „Systém financování, který fungoval prakticky neměnně od padesátých let, jsem vždycky vnímala jako nespravedlivý a diskriminační,“ říká Klára Šimáčková Laurenčíková a přibližuje konkrétní čísla. Jedno dítě zůstává v ústavním

systému asi 6,5 roku, přičemž péče stojí mezi 35 až 80 tisíci měsíčně. Ve srovnání s tím je evidentní, že levnější není jen péstounská péče, ale přímá pomoc ohrožené rodině, která by si díky tomu vyřešila řadu problémů, jež jinak v důsledku vedou k odebrání dítěte. Například matka samoživitelka by nemusela mít tři úvazky, ale jen jeden a ušetřený čas by mohla věnovat dětem. Mohla by si dovolit zaplatit dětem kroužky nebo třeba i potřebné odborné služby.

Velká část ohrožených rodin se dle Kláry Šimáčkové Laurenčíkové potýká s kombinací chudoby, nízké kvality rodičovských kompetencí, nízké podpory širší rodiny nebo i státu. V kombinaci s dalšími zátěžemi pak situace v rodině nedokážou zvládnout. I když rodiče mají své děti rádi, na jejich potřeby reagovat neumějí. Zejména proto, že ani jejich vlastní rodiče takové kompetence neměli. Často si navíc i oni sami dětským domovem nebo kojeneckým ústavem prošli. Z takto náročného dětství si člověk do dospělého života odnáší přesvědčení, že svět není bezpečné místo a před problémy nezbyvá než utéct, nebo v nich zůstat. Právě tyto argumenty byly kromě těch finančních dalším nástrojem změny. Opět podložené konkrétními daty a fakty.

Klára v této souvislosti připomíná studii Adverse Childhood Experiences, která popsala souvislosti mezi negativními fenomény v raném dětství a mezi následným rozvojem vážných psychických problémů v dospělosti – pokud dítě po určitou dobu zažívá šest a více fenoménů typu násilí, alkoholismus nebo například uvěznění rodičů, délka jeho života se může zkrátit až o dvacet let. Je prokázána souvislost mezi dlouhodobě prožívaným stresem v dětství a rozvojem onemocnění typu rakoviny nebo kardiovaskulárních problémů. „Toto všechno byly silné argumenty, které nám dávají důvod zažitou praxi v ústavní péči měnit,“ říká Klára. „Nemluvě o tom, že i zde platí, že výdaje na prevenci jsou mnohonásobně nižší než například následné výdaje léčebné. Stát musí dělat maximum pro to, aby rodiny mohly žít důstojný život tam, kde si samy vyberou, a nemusely zažívat traumatické a zraňující věci jen proto, že systém není přátelský a neumí včas nabídnout pomoc. Přitom je nesmírně důležité

vědět, že na řešení problémů nezůstanu sám. Právě to mi dává sílu takovou situaci projít.“

Schopnost jasně pojmenovat problém, shodnout se na jeho závažnosti a způsobu řešení a také schopnost vytvořit fungující informační, vztahovou a komunikační síť desítek lidí a nevzdat se, přinesla výsledek. Nevládní organizace, úředníci, zástupci krajů a obcí a politici dosáhli společného cíle. Od roku 2025 nebudou v České republice umísťovány do ústavní péče děti do tří let věku.

Za částečný neúspěch považuje Klára Šimáčková Laurenčíková výjimku, která umožňuje, aby do ústavní péče byly dočasně umísťovány děti s těžším stupněm zdravotního postižení a větší sourozenecké skupiny, u kterých se předpokládá větší náročnost, často i zdravotnické, péče. Primárním zájmem ale zůstává podpora v rodinném prostředí a směřují k ní i další kroky, které Klára, dnes už v pozici vládní zmocněnkyně pro lidská práva, pomáhá na úrovni MPSV prosazovat: „Mám radost, že se na MPSV chystá zákon o podpoře dětí a rodin, v jehož rámci se řada věcí promění. Bude jasně deklarováno, kdo je zodpovědný za prevenci a včasnou pomoc, u Orgánu sociálně-právní ochrany dětí bude více posílena role v rovině klasické sociální práce a bude zaveden i nový typ náhradní rodinné péče, jako je třeba sdílení péče. Tedy aby rodiny, které mají nižší kompetence nebo méně kapacity, měly nabližku rodinu, která s nimi bude péči o dítě sdílet a pomáhat jim tak jejich rodičovské kapacity posilovat. Tahle forma sdílené péstounské péče může být nesmírně užitečná jak u rodičů samoživitelů, tak třeba u rodin pečujících o dítě s těžkým postižením. Díky sdílení péče si původní rodina může odpočinout, nabrat síly a rodina náhradní, za určitý finanční obnos, s péčí vypomáhat.“

Kvalitní spolupráce je podle vládní zmocněnkyně pro lidská práva vždy otázkou vzájemného respektu. „Takhle velké věci člověk nemůže zvládnout sám a nikdy nesmíte zapomenout na to, že když se vám něco povede, je to také zásluha těch, kteří kus cesty vyšlapávali před vámi. Nikdy to není jen o tom jednom člověku, který je zrovna vidět v médiích. Bez pokory a úcty neuspějete.“

NEVĚŘÍME V ÚSPĚCH OSAMĚLÝCH HRDINŮ

V tak obrovském systému, jakým je české základní školství, se změn nedá dosáhnout bez souhry mnoha lidí a organizací, kteří o ně usilují. Spolupráce nikdy není snadná, existují ale příklady z poslední doby, které naznačují, že se blýská na lepší časy.

Státní správa, vysoké školy a neziskové organizace spojily síly ve snaze reformovat společně přípravu budoucích učitelů. Pokud vše dobře dopadne, všichni studenti učitelství se budou moci na praxi opřít o provázejícího učitele.

V září roku 2021 tehdejší ministr školství Robert Plaga a zástupci fakult s učitelskými obory podepsali memorandum, ve kterém se zavazují společně usilovat o reformu přípravy českých učitelů a učitelek. První viditelný akt deklarované spolupráce byl završením roční práce iniciativních úředníků ministerstva. Ti různé aspekty reformy konzultovali s vysokými školami i neziskovými organizacemi, jimž je téma blízké. „Na jednání jsme byli spolu s dalšími důležitými aktéry pozváni i my, spolek Otevřeno a Učitelská platforma,“ říká Martin Kozel, ředitel organizace Učitel naživo.

O pár měsíců později tyto tři organizace a spolek Začni učit! ohlásily založení Koalice pro proměnu přípravy učitelů a vydaly společné prohlášení s pěti prioritami pro připravovanou novelu zákona o pedagogických pracovnících. „Vnímali jsme, že je na to vhodný čas, protože státní správa se začala organizovat proreformně. Abychom pro ni byli důvěryhodným partnerem, musíme vystupovat jednotně a mluvit jedním hlasem,“ říká Martin Kozel.

Dvě z pěti priorit Koalice se týkaly podpory budoucích učitelů během praxe a při jejich nástupu do škol.

PROVÁZEJÍCÍ UČITEL

– jak se tomuto učiteli / mentorovi začalo říkat – je zásadní článek přípravy učitelů. Jenže v českém systému de facto chybí. Studenti učitelských oborů mohou na praxi nastoupit i na školu, kde nikdo takový není, nebo potkají učitele, jež na tuto roli není vybaven, případně na ně nemá čas.

„Toto je místo v reformě, kde se dá dobře začít a docílit rychlého kvalitativního skoku,“ říká Martin Kozel a je v tom zajedno s tvůrci reformy ve státní správě, kteří dali zlepšení praxe budoucích učitelů vysokou prioritu. Role provázejícího učitele se tak dostala do jimi připraveného návrhu novely zákona o pedagogických pracovnících.

FENOMÉN DONOR

Rychlý posun od identifikace problému k návrhu řešení je na české poměry poněkud neobvyklý a zřejmě je možné jej přičíst právě větší souhře jednotlivých hráčů, ať už působí ve státní správě, akademickém prostředí, nebo v expertních neziskových organizacích.

K dobrému výsledku přispěli i dárci, kteří tyto organizace financují. O systémové změny ve vzdělávání začalo posledních deset let usilovat několik velkých nadací, které proměnu vzdělávání vyhodnotily jako klíčovou pro další společenské změny a soustředily sem impozantní finanční vklady.

Postupně se vyprofilovalo několik výrazných subjektů, které nejsou jen donory, ale mají také jasnou představu o tom, jakou cestou se má vzdělávání ubírat, a rozumějí tomu, že systémové změny jsou běh na dlouhou trať. Na jejich expertní a proreformní orientaci mají vliv lidé, kteří byli zakladateli nadací pověřeni, aby jejich dárcovský program vyprofilovali a spravovali svěřené finanční prostředky.

Mizí tak jasný předěl mezi korporacemi, dárci a jejich neziskovými „chráněnci“. Lidé z nadací tvoří s realizátory projektů jeden svět. Dobře to ilustruje donátorský kolos Nadace České spořitelny, která stála u zrodu Učitele naživo. Projekt vznikl jako

interní a teprve v roce 2018 se oddělil do samostatné organizace.

Nadace České spořitelny, Nadace RSJ, Nadace BLÍŽKSOBĚ a NF Abakus jsou čtyři z nejnámennějších donátorů, kteří podporují Učitele naživo a ostatní jmenované organizace. Sdílení dárců by mohlo vést k vyostřenému konkurenčnímu boji, ale efekt je spíše opačný – posiluje snahu o synergii.

„Spolupráce v tomto kontextu není úplně snadná, to si nebudeme nalhávat. Ale naši dárci vědí, že změna se dá dosáhnout spíš, když potáhneme za jeden provaz, a i to pomáhá hasit různá ohniska konfliktů. Nevhánějí nás do soutěže o to, kdo přinese úlovek jako první,“ popisuje Martin Kozel dárcovské prostředí, které je nastaveno velmi inkluzivně.

Aliance neziskových partnerů a jejich dárců se sladila a nyní se drží kontinuálně jednoho plánu. „Nevěříme v úspěch osamělých hrdinů – ti často padnou, jak to vidíme u mnoha začínajících učitelů bez náležité podpory. Musí nás být víc. V systému je 1,7 milionu dětí, přes 150 tisíc učitelů a téměř deset tisíc ředitelů. Takový kolos žádá jednotlivá neziskovka ke změně nepohne,“ říká Martin Kozel.

Začni učit / Výluka - hlavní dárci:

Nadace RSJ, Nadace BLÍŽKSOBĚ, Nadace České spořitelny, NF Abakus, Qminers

Učitel naživo - hlavní dárci:

Nadace RSJ, Nadace České spořitelny, Nadace BLÍŽKSOBĚ, NF Abakus

Otevřeno - hlavní dárci:

Nadace České spořitelny, Nadace RSJ, Nadace BLÍŽKSOBĚ, NF Abakus, Nadace OSF

Učitelská platforma - hlavní dárci:

Nadace BLÍŽKSOBĚ, Nadace RSJ, Nadace České spořitelny

Autorka je redaktorka Eduin.cz

OTEVŘENO

je spolek studentů a učitelů pedagogických fakult, který usiluje o dobrou přípravu pro učitelskou profesi. Spolupracuje na šíření dobré praxe a systémových změn.

UČITELSKÁ PLATFORMA

je profesní organizací učitelů a ředitelů, která hájí názory a zájmy svých členů v jednání s MŠMT a dalšími úřady. Chce přinést zkvalitnění podmínek pro práci učitelů.

UČITEL NAŽIVO

usiluje o proměnu přípravy učitelů, zejména prostřednictvím dvouletého programu pedagogického vzdělání pro vysokoškoláky z jiných oborů, kteří by se chtěli stát učiteli. Organizace má také program přípravy ředitelů Ředitel naživo.

ZAČNI UČIT!

pomáhá zájemcům o učitelství. Umožňuje jim vyzkoušet si učení nanečisto v programu Zkus učit! Pro začínající učitele organizuje program Zauč se! Organizuje Den pro školu.

PROVÁZEJÍCÍ UČITEL - Z PRAXE DO ZÁKONA

Účastníci „učitelského“ kurzu Učitel naživo, který se inspiroval mimo jiné britským programem Teach First, tráví skoro polovinu času, 280 hodin, na praxi ve spřátelených školách. Tam se jim věnuje zkušený učitel s potřebnou přípravou a kvalitami. „Zjistili jsme, že to, co zažije budoucí učitel na praxi, ovlivní jeho práci ve chvíli, kdy nastoupí do školy, víc než z poloviny. Je to natolik zásadní, jako když se učeďník učí od dobrého, nebo špatného mistra,“ vysvětluje Martin Kozel.

PROČ HÁJIT FILANTROPII?

Beth Breeze pracovala deset let jako fundraiserka a charitativní manažerka, poté v roce 2008 založila na Kentské univerzitě Centrum pro filantropii. Nyní tam vede tým, který provádí výzkumy a vede kurzy o filantropii a fundraisingu, mezi něž patří i inovativní magisterský kurz Filantropická studia vyučovaný distančně.

Je autorkou či spoluautorkou čtyř knih: Bohatší životy: proč bohatí lidé dávají (Richer Lives: Why Rich People Give, 2013), Logika dobročinnosti: Velká očekávání v těžkých časech (The Logic of Charity: Great Expectations in Hard Times, 2015) a Filantropická čítanka (The Philanthropy Reader, 2016). Její předposlední vydaná kniha Noví fundraiseri: kdo organizuje štědrost v současné společnosti? (The New Fundraisers: Who Organises Generosity in Contemporary Society?) získala knižní cenu AFP Skystone Research Partners za rok 2018. Zatím poslední publikace Obrana filantropie (In Defense of Philanthropy) vyšla v září 2021.

V oblasti filantropie jste provedla obrovské množství bádání. Skutečnost, že vůbec lze mluvit o oblasti filantropie, vypovídá mnohé o tom, jak se filantropie změnila, až se stala předmětem zkoumání. Jak a proč jste se začala o tuto problematiku zajímat?

O filantropii jsem se začala zajímat, protože jsem během studentských let dostávala stipendia, včetně neuvěřitelně štědrých finančních prostředků, které mi od 16 do 18 let umožnily navštěvovat United World College of the Atlantic ve Walesu, strávit první ročník na Pennsylvánské univerzitě v USA a pokrýt polovinu poplatků za postgraduální studium na London School of Economics. Díky tomu, že jsem obdržela tolik podpory od různých typů filantropů – od individuálního hlavního dárce, skupiny expatů i firemního dárce – jsem velmi vděčná a také velmi zvědavá, proč a jak se soukromé peníze používají ve prospěch cizích lidí.

Mezi moje první zaměstnání patřily různé typy získávání finančních prostředků, ať to bylo od jednotlivců, církví, nebo firem, což dále zvýšilo můj zájem o otázku, co přiměje některé lidi a organizace k dobrovolné podpoře určitých témat, zatímco jiné ne. V té době (konec 90. let, začátek 21. století) bylo k dispozici jen velmi málo použitelného výzkumu, který by pomohl profesionálům v oblasti fundraisingu v jejich práci, a neexistovaly žádné relevantní vysokoškolské obory. Proto jsem se rozhodla, že se pokusím pomoci zaplnit tuto mezeru tím, že získám doktorát a potom (pokud všechno vyjde!) budu provádět užitečný výzkum a rozvíjet vzdělávací programy na podporu lidí pracujících v neziskovém sektoru.

Dalo by se říci, že filantropie je dnes žhavým tématem, ať už jde o debaty o tom, jak velcí dárce nebo jednotlivci ovlivňují rozhodovací procesy ve společnosti, nebo o způsobech, jakými filantropie podporuje nebo naopak ohrožuje demokracii. Také si klademe otázku, zda a jak bychom měli darovat nějakému jednotlivci. Jakých nejpřekvapivějších zjištění spojených s vnímáním filantropie ve veřejné sféře jste ve svém bádání dosáhla?

Jedním z hlavních poznatků mého výzkumu je, že se ve filantropii musíme vyvarovat zobecňování. Když se mě lidé ptají (a dělají to často!), „Proč lidé dávají?“, upozorňuji je, že dává stejný smysl jako otázka „Proč lidé nakupují?“. Samozřejmě záleží, co nakupují a v jakém kontextu: půllitr mléka, nebo soukromý vrtulník? Podobně také filantropická činnost pokrývá velmi širokou škálu směrů a aktivit, počínaje třeba financováním obědového klubu pro několik osamělých starších lidí přes ochranu ohrožených druhů až po hledání léku na rakovinu. Když vypočtete celý tento rozsah činností, rozmanitost mezi dárci, jejich různé metody a filantropické cíle a rozdílné role i odlišný přístup k filantropii ve světě, je najednou jasné, že s filantropií to není vůbec jednoduché. Přesto ji lidé nadále popisují zjednodušeně a stejným způsobem o ní také diskutují. Jak naznačuje vaše otázka, někteří lidé věří, že filantropie je hrozbou pro demokratické uspořádání společnosti, protože se zdá být v rozporu s našimi představami o tom, jak bychom měli přijímat rozhodnutí a řídit se podle nich. Tenhle pohled ale přehlíží skutečnost, že demokracie může být – a v minulosti se to často dělo – vylepšována díky tlaku zvenčí, a nespravedlivě tak proti sobě staví idealizovanou verzi demokracie a skutečnou a komplikovanou podobu filantropie.

Znepokojuje mě jak zjednodušující kritika, tak bezhlavé nadšení, ale v současnosti jsou mnohem hlasitější lidé, kteří poukazují na problémy s filantropií. Vůči kritice ze strany akademiků, zasvěcených osob z neziskových organizací a populistických komentátorů lze naproti tomu namítnout jen málo. Proto svoji energii věnuji reagování na onu zjednodušující kritiku a připomínám lidem, že i když má filantropie dlouhodobě některé potíže, které jsou dobře známé, její pozitivní potenciál – tam spadá zlepšování chodu komunit nebo také záchrana životů – stojí za to obhajovat.

Jednotlivci jakožto dárci rádi přispívají tehdy, když mohou sledovat posun, který jejich podpora přinesla. Psala jste také o nepopulárních problémech s tím, že jde o to změnit jejich rámování. Nás však zajímá širší pohled na tuto problematiku.

Jak vnímáte lidi, kteří podporují sociální a politická hnutí? Jaké problémy jsou s tím spojené? A jak se lidé a dárci stavějí k rozporu mezi autonomií hnutí a tím, když s některými jeho aspekty nesouhlasí?

To je velmi dobrá otázka, která dobře upozorňuje na rozmanitost témat, jež soukromé dárcovství financuje, a na napětí, které často vzniká mezi těmi, kdo činnost přímo vykonávají, a dárci. Je důležité mít na paměti klíčovou roli, kterou soukromé financování sehrálo, když umožnilo aktivistům postupem času zvítězit v mnoha otázkách, a v důsledku toho změnit společnost k lepšímu. Právem si připomínáme a oslavujeme aktivisty, jejichž úsilí přispělo k ukončení otroctví, získání volebního práva pro ženy nebo rovných práv v mnoha dalších rovinách společnosti. Ale všechny tyto kampaně stojí peníze, takže soukromí dárci jsou již dlouho klíčovým – i když obvykle neviditelným – partnerem, který aktivistům platí nájemné za kanceláře, cestovní náklady, materiály na kampaň, pronajímání sálů, placení produkčních a tak dále. Každému, kdo není přesvědčen o důležitosti filantropie v tomto ohledu, vřele doporučuji přečíst si knihu Jak se financoval feminismus: Zámožné ženy, filantropie a ženské hnutí v letech 1870–1967 (Financing Feminism: Monied Women, Philanthropy and the Women's Movement 1870–1967) od Joan Marie Johnson, která jasně pojmenovává klíčovou roli soukromých darů při boji za volební právo, přístup žen k vyššímu vzdělání nebo zajištění reprodukční autonomie. Johnson však také zdůrazňuje výzvy a rozpory, které zmiňujete ve své otázce: bohatí dárci mají zjevně více privilegií a moci než někteří z těch, kterým chtějí pomoci. Využití finanční nerovnosti k řešení jiných druhů nerovnosti může způsobit rozpaky a nelibost, zvláště když „bohatí spojenci“ postrádají porozumění žité zkušenosti nebo se snaží prosadit svou preferovanou strategii nebo způsob vedení. To je důvod, proč filantropická podpora nabízí jak možnosti, tak problémy. A naším úkolem je ve všech sektorech hledat způsoby, jak zlepšit filantropickou praxi, aniž bychom podkopali její legitimitu tím, že se zaměříme výhradně na její nedostatky spíše než na její pozitivní potenciál.

Chápeme-li filantropii jako způsob podpory společenských změn, nakolik se svým darem zavazujeme?

Podle definice je filantropie dobrovolná, takže je důležité si uvědomit, že někteří lidé a organizace se rozhodnou (spíše než by měli povinnost) rozdat část svých vlastních prostředků, aby se pokusili věci zlepšit – podle svého vlastního názoru na to, jak takové zlepšení vypadá. Nevidím filantropii jako schůdnou alternativu k dobře financovanému působení státu a nikdy jsem se nesečkala s filantropem, který by věřil, že může nebo by měl nahradit veřejné výdaje. Otázkou tedy je, jakou roli mohou hrát soukromí dárci vedle dalších dvou – mnohem větších – součástí společnosti: státu a trhu.

Většina lidí se dobročinnému darování věnuje po celý život, ale rozhodnutí stát se přemýšlivým, proaktivním filantropem spíše než jen darovat ad hoc a reaktivně, k tomu je nutný strukturovaný přístup, výběr oblastí, na kterou se zaměříte, zjišťování si informací o souvisejících problémech, zkoumání toho, co dělají ostatní a s kým spolupracovat, jasné deklarování toho, jaký příspěvek si můžete dovolit, rozhodování o tom, které konkrétní filantropické cíle máte, a vytváření plánu, díky kterému jich dosáhnete, vyhodnocování pokroku a sledování toho, jak se mění kontext tak, abyste mohli podle potřeby korigovat kurz. Jak je z tohoto dlouhého výčtu činností zřejmé, být vědomým filantropem a snažit se darovat správně znamená značnou investici co do času a energie a dost možná také celoživotní vzdělávání.

Oproti lidem, kteří investují kvůli zisku, existuje zatím stále málo dostupné podpory pro ty, kdo chtějí vědět, jak co nejlépe darovat, jak maximalizovat dopad své filantropie a jak to dělat odpovědně ve světle společenských, rasových nebo environmentálních otázek. To je důvod, proč by ti lidé, kteří chtějí podporovat změny ve společnosti, mohli také uvažovat o tom, že budou podporovat filantropickou infrastrukturu ve svém regionu nebo zemi, protože lépe organizovaný, vzdělaný a profesionalizovaný filantropický sektor může přinést dalekosáhlé výhody v řadě oblastí a vést k progresivní a otevřenější společnosti.

A night scene featuring a wooden barn with a corrugated metal roof on the left. The foreground is a field of tall grass, and the background shows dark trees. Numerous fireflies are visible, their light trails creating a magical atmosphere. The sky is dark with some stars visible.

OBČAS MĚ POPADNE CHUŤ NEDĚLAT NIC.
UŽ HODINU SEDÍM U STOLU
A SLEDUJU POSTUP SLUNEČNÍCH PAPRSKŮ PO UBRUSE.
SVĚTLO ZUŠLECHŤUJE VŠE, CO OZÁŘÍ.
DŘEVO, OŘÍZKY KNIH, STŘENKY NOŽŮ, KŘIVKU OBLIČEJE I ČASU,
KTERÝ BĚŽÍ, A DOKONCE I ZRNKA PRACHU VE VZDUCHU.
BÝT ZRNKEM PRACHU V TOMHLE SVĚTĚ
NENÍ VŮBEC NIC BEZVÝZNAMNÉHO.

/ Sylvain Tesson, V sibiřských lesích

UPRCHLICKOU VLNU JSME ZVLÁDLI **SE CTÍ**

S psychiatrem Janem Veverou o tom, co pomáhá lidem zasaženým válkou, o požehnání imigrantů a o možnostech mírnění traumatu z ruské invaze.

Pomáhal obětem ozbrojených konfliktů přímo v místě bojů i vojákům, kteří se jich účastnili. Někdejší armádní psychiatr a dnešní přednosta Psychiatrické kliniky Fakultní nemocnice Plzeň Jan Vevera zná škálu lidských zkušeností a emocí v jejich extrémních polohách, od hrdinství až po válečné zločiny. Dobře proto ví, jaký význam mají drobné projevy solidarity s lidmi, kteří se ocitli v nouzi, jak ukrajinským uprchlíkům dál pomáhat a zároveň díky tomu čerpat další motivaci.

V jaké situaci se podle vás nachází člověk, který před rokem utekl před válkou do cizí země, aby si zachránil život?

Nejvíc samozřejmě zaleží na něm samotném, ale i na tom, jak mu prostředí, v němž se ocitl, umožní se novým podmínkám přizpůsobit. To hlavní, co v euroatlantické civilizaci potřebujete, abyste se uchytla, je oficiální „vstupenka do hry“. Potvrzení své identity. Situace, kdy je Evropa plná uprchlíků, je přitom spíš normální než výjimečná, jen ji teď máme tendenci hodnotit na základě zkušeností se zamrzlým konfliktem po druhé světové válce, kdy Evropa zažila bezprecedentních sedmdesát let míru, nepočítám-li konflikty na Balkáně. Tato rovnováha je narušená, což pro nás bylo nečekané. Ovšem totéž, co s Ukrajinci zažíváme dnes, jsme zažívali i po první světové válce, kdy byla republika zahlcená utečenci z východu, z Ukrajiny i z Ruska. Všichni měli velký problém: nemohli vstoupit do systému, protože neměli žádné dokumenty.

S tím se asi perou ukrajinští uprchlíci i dnes. Co by jim mohlo pomoci?

Po první světové válce si téhle zásadní potíže všiml Nor, jehož dnes známe spíš jako průzkumníka a polárního badatele; jmenoval se Fridtjof Nansen. V roce 1922 využil své popularity k tomu, aby v rodící se Organizaci spojených národů, kde se později stal prvním Vysokým komisařem pro uprchlíky, prosadil takzvané Nansenovy pasy. Za svou humanitární práci získal v témže roce Nobelovu cenu míru.

Nové dokumenty daly lidem šanci k volnému pohybu, ale i možnost někde se usadit. Právě tohle všichni uprchlíci – po zajištění základních nezbytností k životu – potřebují nejvíc: možnost pracovat, otevřít si účet, mít šanci podnikat a pojistit se.

Jak to současný český systém podle vás zvládá?

Na jedničku. Vidím to i jako zdravotník: nově přichozí mají stejný přístup k lékařské péči jako mají čeští občané – k té psychiatrické přinejmenším. A rozhodně nás nepřetěžují ani nezneužívají. Naopak jsme čekali mnohem větší nápor. Je taky skvělé, že jim umožňujeme legálně pracovat.

V této souvislosti bych rád oprášíl ještě jednu historickou souvislost. Osudy jednoho z našich nejvýznamnějších psychiatrů, ačkoliv ho v Čechách prakticky nikdo nezná. Jmenoval se Leo Eitinger. Narodil se na Moravě a vystudoval v Brně, na rozdíl třeba od takového Sigmunda Freuda, dalšího rodáka, který ovšem vyrůstal a studoval ve Vídni.

Eitinger byl Žid. Lékařská komora, stejně jako Advokátní komora nebo třeba Sokol, začala přijímat protizidovská opatření ještě dříve, než nás obsadili Němci. Eitinger tak přišel o možnost pracovat jako lékař. Připojil se tedy do české sekce humanitární organizace Nansen Help. Dostal ze země 37 židovských dětí, s nimiž odešel do Osla. Před okupací se mu podařilo prchnout, ale pak Němci obsadili i Norsko. Eitinger odtamtud putoval do Auschwitzu a Buchenwaldu.

Nejspíš i díky tomu, že byl lékař, Eitinger oba koncentráky přežil, ale po válce už se do Československa vrátit nechtěl a zůstal v Norsku. Tam založil obor s názvem lékařská viktimologie, který je aktuální i dnes. Zajímal se o oběti holocaustu, zkoumal, jak se jim podařilo přežít a jak se později vyrovnávaly s tím, co prožily. Eitinger to ovšem dotáhl daleko nejen na poli medicíny. Stal se nositelem titulu Norského královského Řádu svatého Olafa a vstoupil do komitétu, který navrhuje nositele Nobelových cen.

Tím se dostávám ke konferenci, kterou v roce 2012 v Brně uspořádala norská ambasáda ke stému výročí Eitingerova narození. Vystoupili na ní přední norští psychiatři a jejich vyjádření jsem si zapamatoval: „Víte, všichni se občas díváme na imigranty jako na ekonomické břímě. Rádi bychom vám řekli, že někdy jsou také požehnáním.“

To můžu potvrdit za celý svůj obor. Poválečná americká psychiatrie vyrostla na židovských emigrantech z Evropy, podobně třeba jako fyzika. A pokud jde o ukrajinskou krizi – to, že se dnes chováme hezky ke spoustě ukrajinských dětí, si ty děti budou pamatovat.

Krátce po vypuknutí války byla vidět obrovská živelná, ale zakrátko už obdivuhodně systematizovaná snaha začlenit je do českého vzdělávacího systému. Nejen

vydáváním dokumentů, ale i provázením, doučováním nebo třeba psaním učebnic...
Ano, mám pocit, že jako národ zvládáme tuhle situaci se ctí. Pečujeme o desetitisíce matek a dětí, které si budou pamatovat, že se tu měly v rámci možností dobře. To je v mých očích největší úspěch české politiky za poslední desítky let.

Jak rychle začne člověk strádat tím, že se svým starým životem přišel o své někdejší společenské postavení? Umíte si představit, že byste zítra začal pracovat rukama?

To si nemusím představovat, zažil jsem to. Když jsem v roce 1997 nastoupil jako lékař na univerzitní kliniku v Praze, vydělával jsem o sto korun méně, než byl nájem mého bytu, který činil sedm tisíc korun. O dovolených jsem jezdil dělat načerno dělníka do jednoho rakouského hotelu. O své postavení jsem tedy pravidelně přicházel během čtyřadvaceti hodin.

Věděl jsem ovšem, že jde o mé svobodné rozhodnutí a dočasnou záležitost. To jsou dva vlivné faktory, které nás před dopady podobné změny chrání. Právě sestup na společenském žebříčku – odborněji socioekonomickém statusu – je silným stresorem u lidí i zvířat. Slavné, ale u nás málo známé práce britského vědce Michaela Marmota ukázaly, že zdraví je do značné míry funkcí našeho sociálního postavení.

Jak bychom si to měli představit?

Jako první na infarkt neumře přetížený manažer, který za něco nese odpovědnost, ale poslední asistent, který už nemá žádnou možnost něco ovlivnit. Ať už měříte deprese, úzkosti, diabetes, obezitu, riziko infarktu, nádorového onemocnění, invalidního důchodu, či toho, jak moc se cítíme staří, zhoršení související s poklesem sociálního postavení najdete všude.

Pozoruhodné je, že důležitější je ovšem to, jak svou pozici ve společnosti vnímáme my sami, než jaká je skutečná výše našeho platu nebo třeba dosažené vzdělání. Společenský propad nám tedy začne vadit okamžitě. Ale jak moc, to můžete částečně ovlivnit.

Jakým způsobem?

Leo Eitinger zjistil, že lidé, kteří skončili v koncentračních táborech za aktivní odboj, přežívali déle než ti, co v nich skončili v rámci odvetných kroků. Třeba coby rukojmí za partyzánské akce nebo lidé sebraní přímo na ulici. Chyběla jim „smysluplnost boje“, vědomí, že se zlu postavili o své vůli.

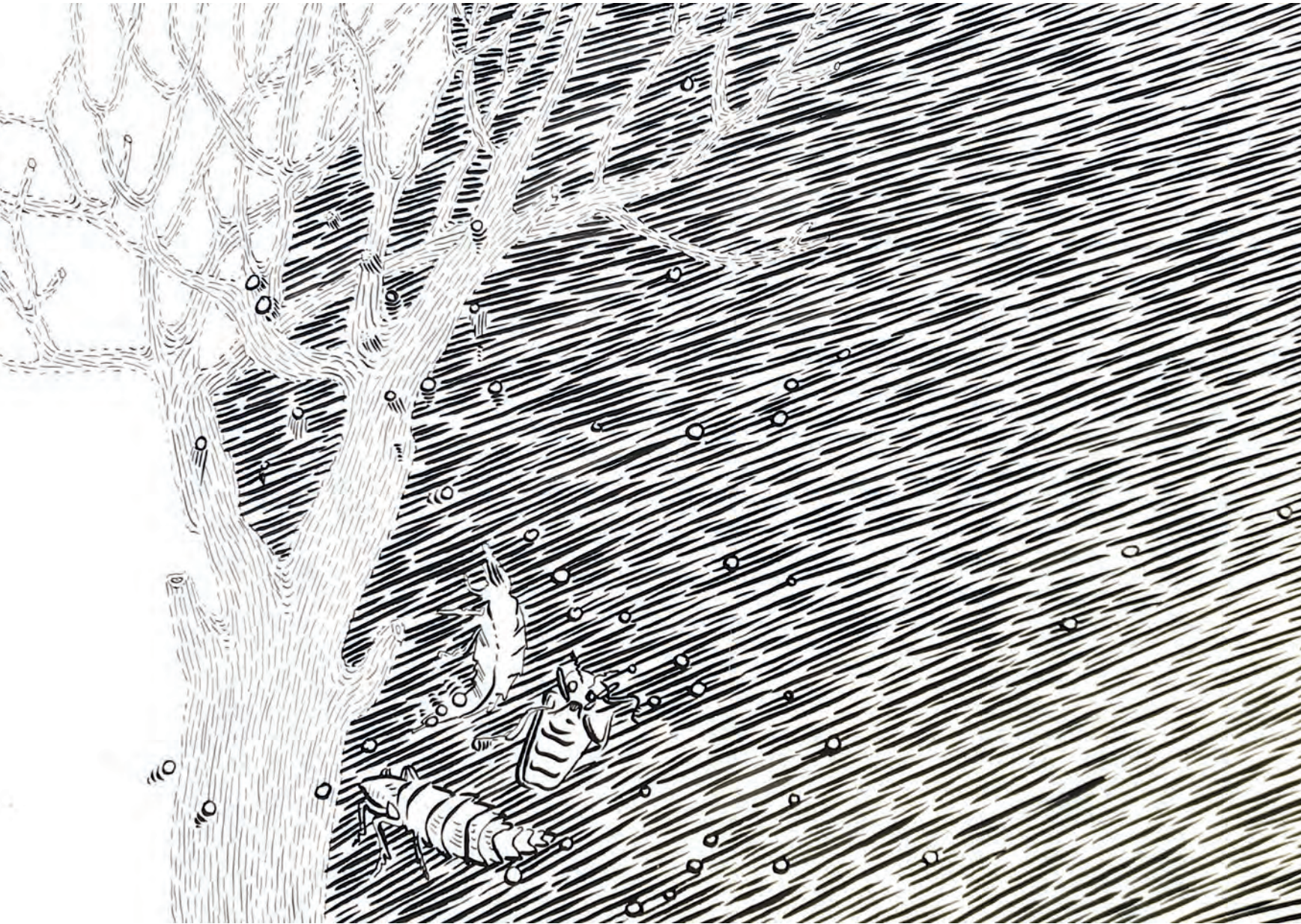
Nedovedu tedy sice spekulovat, jak rychle se ukrajinská zdravotní sestra vzpomene z toho, že v Česku skončila u umývání nádobí, ale na základě zkušeností s utečenci a poznatků z odborné literatury si myslím, že to bude snášet trochu lépe, protože ví, že to dělá kvůli svému dítěti, kvůli tomu, že její země bojuje s agresorem a že na ty, kdo na Ukrajině zůstali, může být hrdá. Mimochodem, po vypuknutí války jsem byl upřímně nadšený z maličkostí, z drobných společenských gest.

Z jakých například?

Třeba z volných vstupenek do zoo, které se lidem z Ukrajiny na několika místech republiky včetně Plzně, kde žijí, nabízely zdarma. Brzy to téma začalo být sporné – po třech, čtyřech dnech některým lidem přišlo, že „utečenci si mohou chodit do zoo zadarmo, a našinec ne“. Za týden tu výhodu leckde skrečovali.

Tehdy jsem prosil novináře, kteří mě žádali o rozhovory, aby se obrátili na plzeňský magistrát a ředitelství zoo a přeptali se, proč to už není možné. Pak jsem poprosil o pomoc kamaráda z armády a plzeňského biskupa Tomáše Holuba – no a jako zázrakem to povolili... Na základě zkušenosti s tím, jak dlouho byly které zoo bezplatně přístupné utečencům, by se možná dalo mnoho měřit: třeba naše vstřícnost vůči nim nebo snaha ukázat „našim lidem“, že nám tu „žádní cizáci nebudou zdarma okukovat naše žirafy“. Ale to už jsme v hájemství sociologie a politologie, což nejsou mé obory.

Tím se dostáváme k další věci, která je pro imigranty zásadně důležitá: vědomí, že zůstali plnohodnotnými lidskými bytostmi. Být „chudákem“ – anebo tak vypadat – sice člověku může pomoci v nouzi, ale cítit respekt, to je ještě něco jiného.

PEČUJEME O DESETITISÍCE MATEK A DĚTÍ,
KTERÉ SI BUDOU PAMATOVAT,
ŽE SE TU MĚLY V RÁMCI MOŽNOSTÍ DOBŘE.
TO JE V MÝCH OČÍCH NEJVĚTŠÍ ÚSPĚCH
ČESKÉ POLITIKY ZA POSLEDNÍ DESÍTKY LET.

/ Jan Vevera

**Takže je to respekt,
co člověka motivuje k tomu,
aby se své situaci nepoddal?**

Když jsem v roce 2000 pracoval pro Člověka v tísní v Kosovu, kde zrovna skončila válka, byla tam spousta rozbombardovaných vesnic. Člověk v tísní tehdy pomáhal spíš kosovským Albáncům, ale zrovna naše armáda naopak hlídala srbské vesnice.

V ČVT jsme měli na starost několik tisíc lidí v různých provizorních ubikacích. Jedním z programů, který jsme tehdy jako humanitární organizace provozovali, bylo stavění střech vypálených domů. Nejschopnější lidé se do nich rychle vrátili, vsadili si do nich nová okna a sami si je dál opravovali. Pak tam ale bylo několik desítek lidí, kteří čekali, až pomáhající organizace udělají ještě tohle a tamto navíc, a pořád zůstávali v našich provizorních ubytovnách. Čím dál víc lidí v rozvinutých zemích si zvyká na pasivitu. Odevzdávají kontrolu nad důležitými rozhodnutími byrokratům nebo lékařům a čekají na dávky.

**Další důležitou věcí tedy
je, aby si uprchlíci nebo lidi
v nouzi připadali užiteční?**

Určitě, a dokonce kvůli tomu nemusíme ani do Bible kvůli poučení o darovaných rybách a rybolovu. Základní intervencí ke zmírnění frustrace je převzít kontrolu nad vším, co máme ve své moci. Eitinger v Auschwitzu mohl sníst svou miniaturní dávku chleba ve třech nebo pěti dávkách, ale on si je rozdělil na malé kuličky a každou hodinu snědl jednu. Nutriční hodnota zůstala stejná, ale změnil se jeho pocit kontroly nad okolnostmi. Když jste v zoufalé situaci, snažte se získat pocit kontroly aspoň nad tím málem, co máte ve své moci. To je jeden ze základů psychologie přežití v zajetí.

**Blíží se první výročí od ruského
útku na Ukrajinu. Dá se podle
vás předpokládat, že to trudné
jubileum situaci některých
uprchlíků dočasně zhorší?**

Opět, nechci si hrát na sociologa, tak alespoň na individuální úrovni: výročí traumatu jsou velmi často jejich spouštěči. Jsem si jistý, že to pro lidi bude traumatizující zážitek, ale zároveň jsem si jistý, že jim i v takto těžké situaci můžeme pomoci.

Ať už třeba tím, že zorganizujeme demonstraci na podporu Ukrajiny, kde budeme uprchlíkům na různé způsoby připomínat, že jsme na ně nezapomněli. Mělo by jít o signály, že vnímáme jejich důstojnost a nabízíme jim příležitost, aby na sebe byli pyšní za to, jak to všechno zvládli. Je taky důležité, aby dostali možnost být spolu a aktivně si pomáhat. Tím, jak pomáhají ostatním, pomáhají i sobě, a to v prostředí, kde se můžou cítit vítáni. K tomu se váže má závěrečná poznámka týkající se lidských reakcí na stres.

Myslíte schéma „bojuj, nebo uteč“?

Ano, připojuje se k tomu ještě „zamrzni, tedy dělej mrtvého brouka“, aby člověk minimalizoval dopady riskantní situace. Jenže pořád jde o jednu část stresové odpovědi. Existuje ještě jedna její poloha, která se do našich učebnic zatím nedostala. Mohli bychom ji označit za „samičí“ reakci, již ovšem samci mají také – v angličtině se jí říká tend and befriend a v odborné literatuře ji popsala americká profesorka Shelley Taylor teprve v roce 2000. Myslím, že nemá ustálené české označení, já ji překládám jako péče a přátelení.

Reakce se v prvním plánu pojí k samičím, protože když je někdo napadne, jdou do houfu a chrání mláďata. Mimochodem, dělají to i nevytvořené vojáci: ti zkušenější by se naopak měli držet přinejmenším dva metry od sebe, aby nebylo možné je postřílet jednou dávkou. K tomu je ovšem musíme vytrénovat. Ale to jsem odbočil.

Zatímco reakce bojuj, nebo uteč je zprostředkovaná hlavně adrenalinem a noradrenalinem, při péči a přátelení hraje hlavní roli hormon oxytocin, označovaný někdy za „hormon lásky“. On ovšem plní řadu jiných funkcí včetně této. Když se vrátím na začátek: je podstatné, abychom dali ukrajinským uprchlíkům šanci aktivně si pomáhat. No a při té příležitosti se klidně můžeme pochválit, že jsme to jako společnost taky zvládli.

Jan Vevera (*1970)

Vystudoval medicínu, obor psychiatrie. S organizací Člověk v tísní absolvoval misi v Kosovu, v roce 2007 se jako vojenský psychiatr zúčastnil mise v Aghánistánu. Ve své vědecké práci se věnuje biologickým a environmentálním faktorům násilného chování a posttraumatické stresové poruše. Za práce na tato témata získal Národní psychiatrickou cenu prof. V. Vondráčka. Aktuálně působí jako přednosta Psychiatrické kliniky Lékařské fakulty v Plzni.

DOTEK VÝJIMEČNOSTI

Rozhovor s Renatou a Rudolfem Kasperovými o filantropii, kořenech, kultuře, sportu, a především o vzniku nového uměleckého centra EPO1 v Trutnově, které obohatí českou výtvarnou scénu.

Mecenášství se pomalu, ale jistě stává dobrým zvykem úspěšných firem nebo jednotlivců, kteří se rozhodli věnovat část ze svých finančních prostředků na podporu různých aktivit. Vy se však této bohubilé činnosti věnujete už více než třicet let. Jak jste k umění darovat dospěli?

Rudolf: Podnikat jsem začal v roce 1990 a už od roku 1991 jsme začali s manželkou podporovat nejprve klasickou hudbu, festival Trutnovský podzim, pak v roce 1999 džezový festival Jazzinec a tyto dvě akce podporujeme pořád, v posledních deseti letech jsme přidali také aktivity v oblasti výtvarného umění.

Renata: Ani jsme se nad tím nemuseli dlouho rozmýšlet nebo rozhodovat, vyplynulo to samozřejmě z našeho způsobu, jakým pohlížíme na svět a na obecné hodnoty, k nimž patří to, že je dobré pomáhat tam, kde je potřeba, protože bychom mohli být o něco důležitější ochuzeni. Kultura potřebuje podporu, často je opomíjena.

Rudolf: Ono nejde jenom o umění. Vždycky si vzpomenu na to, jak jsem na střední škole chodil za tátou, který jako soustružník dělal v Textenu, kde měli ruští vojáci, kterých bylo v Trutnově na dva tisíce, v sousedství přádelny uskladněné ve sklepech brambory. Vojáci si pro ně chodili, zanedbaní, otrhaní, podvyživení a táta jim kupoval v kantýně svačinu, nějaké housky se salámem, protože mu jich bylo líto. Tam někde jsou asi prvopočátky, jakési zárodky toho, že jsem si z dospívání odnesl pocit, že je přirozené se podělit.

Vedle kulturních projektů jste také sponzory cyklistického týmu Elkov Kasper, který je velmi úspěšný na domácí i zahraniční scéně, podporujete běžecké lyžování a atletiku nebo slalom na divoké vodě. Sportujete také, nebo jste „jenom“ sportovní fanoušci?

Renata: Věnujeme se cyklistice, je to náš koníček. Pokud manžel nejedí z příliš prudkých kopců, tak se na kolo vydáváme společně, především u nás na Trutnovsku a Broumovsku. Ráda si vychutnávám scénérie, když se můžu rozhlédnout po krajině nebo si prohlédnout zajímavou architekturu.

Rudolf: Většinou to probíhá tak, že manželka má gravelové elektrokolo a já jedu na normální silniční, takže se síly vyrovnávají a oba si můžeme naplno vychutnat trénink. V tomto jsou elektrokola velmi užitečná. Jinak na Grand Canaria, kde jsou krásná stoupání po serpentínách nad mořem, už jezdím trénovat sám. Když jsem se tam dostal v pětapadesáti poprvé, vyjel jsem do kopců a pak při cestě dolů, v nejkrásnější zatáčce nad pětisetmetrovou propastí, jsem si zavýsknul. Předtím jsem nikdy nic podobného neudělal. Byl to nepopsatelný pocit čiré radosti, který mě vrátil do dětství a dospívání, kdy jsem s cyklistikou začínal.

Vaše aktivity jsou spojeny s Trutnovem. Pocházíte oba z tohoto podhorského města, které je považováno za jakousi bránu do Krkonoš?

Renata: Oba jsme Trutnováci a také naši předci jsou z Trutnova a okolí. Nikdy jsme ani neuvažovali o tom, že bychom šli někam jinam.

Rudolf: Jméno Kasper je tady a v okolí, v bývalých německých vesnicích, poměrně hodně rozšířené. Můj děda a praděda z otcovy strany byli Němci, z maminy strany jsme napůl Češi a napůl Němci. Jsme zdejší patrioti, kteří tento krásný region milují.

Renata: U nás to bylo podobné, mezi prarodiči nacházím německé i české kořeny. Když jsme se, shodou okolností, s manželzem nastěhovali do domu ve Slavětíně v Jestřebích horách, který si kdysi moji rodiče opatřili jako chalupu pro rekreační účely, tak ji koupili od jakéhosi pana Kaspera, jenž odešel na Slovensko. V samotném Slavětíně, který leží nedaleko Trutnova, žilo Kasperů více, takže jsme se okamžitě cítili jako doma.

Působíte jako nesmírně harmonický pár, který sdílí společné hodnoty i zájmy. Můžete mi prozradit, kdy jste se seznámili?

Rudolf: V šesti letech, chodili jsme spolu do první třídy základní školy a manželka byla moje první láska.

Renata: Vzali jsme se ale až později, až když jsme oba měli zkušenosti a já z prvního manželství dva syny. Od té doby jsme spolu.

Rudolf: Jsme spolu čtyřicet let. A nebylo dne, kdy bych toho litoval.

Co bylo spouštěcím momentem, který vás přivedl k tomu, že bývalou elektrárnu v trutnovském Poříčí proměníte na Centrum současného umění EPO1?

Rudolf: V roce 2011 jsme od německého majitele zakoupili rozsáhlý areál, jehož součástí byl tento zajímavý objekt. Vnímám jsem velký rozvojový potenciál ve smyslu možných výrobních ploch, nejdřív jsme ale museli přistoupit k rozsáhlému rekonstruování výrobních hal, které bylo ukončeno v roce 2015. Vytvářeli jsme chybějící infrastrukturu, sháněli zakázky, nabírali personál, certifikovali spoustu věcí, protože jsme vyráběli především tlakové nádoby. O elektrárnu jsem se ještě příliš nezajímal, nebyl na to vhodný čas a architektům jsem jenom řekl, ať ji zaměří, a pak se uvidí, co s ní provedeme.

Renata: Po dvou letech, v roce 2017, jsme si uvědomili, že je to objekt pro výrobu nevyužitelný, ale přímo jako stvořený pro galerii umění. Naplánovali jsme si jeho konverzi v několika etapách a ve spolupráci s náhodným ateliérem Tsunami, který navrhl projektovou dokumentaci, jsme vše provedli tak, jak jsme si představovali.

Podle čeho jste vybírali architektonické studio?

Renata: S ateliérem Tsunami jsme spolupracovali už v minulosti, a to jak ve firmě, tak v soukromí v rámci našeho bydlení, takže jsme věděli, co od sebe můžeme očekávat. Právě v ateliéru Tsunami navrhli rekonstrukci kaple svatého Josefa ve Slavětíně, kterou jsme financovali. Zaujala nás citlivost, s níž k historickému objektu architekti přistupovali. Abychom si udělali sami představu, jak probíhá konverze továrny na galerii, navštívili jsme pražský Dox nebo Osmičku v Humpolci, také Nord Art na severu Německa.

Rudolf: Pro architekty bylo navrhování galerie výzva, protože před takovým úkolem ještě nikdy nestáli, ale ani vteřinu jsme nemuseli pochybovat o tom, že by na zadání nestačili. Jejich řešení se nám velmi líbí, ale je nutno poznamenat, že jsme

od počátku byli jako investoři velmi aktivní a sdělovali architektům svoje požadavky. Konkrétně to znamená každý druhý týden provést kontrolní den, který řídím já a přesně se určuje, co je potřeba udělat, aby se plnil harmonogram a vše bylo správně provedeno. Za tři roky jsem takových kontrolních dnů absolvoval více než stovku.

Z toho je patrné, že EPO1 pochopíte jak osobní věc.

Rudolf: Nechci, aby to znělo jako fráze, ale pro nás jde o srdeční záležitost. Chceme dosáhnout co možná nejlepšího výsledku.

Renata: Elektrárna byla zanesená nepořádkem až po strop a už jenom vyklizení těchto nánosů byla gigantická práce. Pak ale přišla chvíle, kdy nepatřičné věci zmizely a před námi se otevřel vznešený prostor. Cítili jsme dotek s čímsi výjimečným, co nás až přesahuje.

Rudolf: Byl jsem hrdý, když jsem slyšel profesora Michala Gabriela, který to tady znal, jak říká, že si nic podobného ani neuměl představit.

Budou umělci moci přímo v EPO1 uskutečnit i déle trvající projekty?

Renata: Vzniknou tady dva či tři byty, kde by mohli umělci bydlet a zároveň ve firmě tvořit svoje sochy, což bude pokaždé vyžadovat delší pobyt. Nebudou tak muset ztrácet čas přejezdy a dojížděním. Součástí galerie je přímo sousedící hala, kde v současnosti probíhá naše výroba kovových objektů a kde budou moci umělci realizovat sochy.

Rudolf: Od začátku nám šlo o vznik něčeho, co nikde jinde není. Když jsme se do EPA pouštěli, tak jsme chtěli vybudovat jedinečné prostory vhodné pro vystavování monumentálních soch a zároveň chtěli vytvořit podmínky, které umožní takové sochy vyrábět ve špičkové kvalitě. Dále chceme sochami, které vyrobíme, obohatit veřejný prostor na zajímavých místech v městech i přírodě různě po republice podle toho, kde o ně bude zájem.

Jak to bude probíhat?

Rudolf: Sochy budeme na určitou dobu zapůjčovat, a když si časem najdou svého kupce, tak je prodáme, a pakliže ne, tak si je vezmeme zpátky nebo je přemístíme zase jinam. Už to jsme si to vyzkoušeli. Takto se kupříkladu Ocelový jezdec Michala Gabriela objevil na náměstí v Trutnově, Asteroid na náměstí v pražských Dejvicích a nejnověji je k vidění jeho Běžec v parku Ladronka nedaleko obory Hvězda. Trvalé umístění má socha Karla IV. v Karlových Varech na Divadelním náměstí, kterou město uctilo svého zakladatele.

Zkoušíte si při výrobě soch nějaké nové technologie, které vás posouvají dále?

Rudolf: Uvítal jsem, že kromě klasické strojařiny, kterou se zabýváme, se díky sochařství dostaneme k věcem, které se vymykají běžnému standardu, a můžeme se rozvíjet také jiným směrem. Není bez zajímavosti, že lidé, kteří sochy svářejí, si to užívají. Před šesti lety jsme se starším synem naši skupinu rozšířili o menší transportní a logistickou firmu, která má třináct kamionů, návěsy, jeřábové návěsy, takže jsme schopni sochy, které vyrobíme, také přemísťovat. Sochaři to velmi vítají, proto můžete udělat velkou krásnou sochu v ateliéru, ale je škoda, když pak nejste schopni ji dostat tam, kam potřebujete.

Jaké výtvarné umělce jste si oblíbili?

Renata: Hodně rádi máme Josefa Jíru, líbí se nám moc kubismus, Josef Čapek a Otto Gutfreund. Ze současných umělců jsou to sochaři Čestmír Suška, Michal Gabriel, Krištof Kintera, z nejmladší generace Pavlína Kvita, z malířů kupříkladu Jiří Hauschka. Ale nikdy jsme si umění nepožadovali s ohledem na ekonomické zhodnocení, tedy jako formu investice.

Rudolf: Ve spolupráci s ředitelem a kurátorem našeho uměleckého centra Janem Kunzem chceme vytvořit kolekci současného českého sochařství, která tady dosud chybí. Budeme ji představovat na výstavách i v sochařském parku, který vznikne v areálu EPO1.

Slavnostní otevření Centra současného umění EPO1 proběhne 23. května 2023. Jaká máte očekávání?

Renata: Moc se těším! Ze všech projektů, které jsme s manželem udělali, pokládáme EPO1 za nejzdařilejší a máme z něj také největší radost. Očekáváme, že si ho oblíbí umělci mladších generací a přispěje k rozvinutí jejich tvorby. Budou tu mít ideální podmínky.

Rudolf: Chtěli jsme udělat radost nejenom sobě, ale celému Trutnovu, protože nic tak výjimečného, kvůli čemu by sem jezdili lidé z Čech i z Polska, tady není. Nejbližší je Broumov a Kuks se svými památkami a nyní k nim přibude i něco současného, co ale také po svém vychází z genia loci, ovšem industriálního. Jsem rád, že to podobně cítí představitelé trutnovské samosprávy v čele se starostou Michalem Rosou, který jako architekt má k podobným aktivitám blízko.

Jaké máte plány s návštěvností?

Rudolf: Náš první cíl je padesát tisíc návštěvníků za rok, a až bude propojená dálnice s Trutnovem, tak očekávám dvojnásobek.

Renata: Uvědomujeme si, že se jedná o běh na dlouhou trať, proto se budeme snažit, aby EPO bylo schopno ekonomicky existovat i v dalších desetiletích a v generacích, které přijdou pro nás. Důležité jsou rodinná kontinuita, návaznost a přesvědčení našich potomků o smyslu takového počínání.

Renata Kasperová (*1957)

Po střední zdravotnické škole vystudovala Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy v Praze. Později pracovala jako dětská zdravotní sestra v trutnovské nemocnici nebo jako učitelka a zástupkyně ředitele na Střední a vyšší zdravotnické škole v Trutnově. V roce 2021 spoluzaložila spolek EPO1.

Rudolf Kasper (*1958)

Vystudoval Fakultu stavební ČVUT v Praze. Pracoval jako vedoucí investic ve společnosti Texlen v Trutnově. Od roku 1991 je majoritním vlastníkem KASPER GROUP s.r.o., KASPER TIMBER s.r.o., KASPER Polsko, KASPER SK s.r.o. Od roku 2021 je předsedou spolku EPO1, z.s.

LÉČIT BOLESTI SPOLEČNOSTI SE NAUČÍME,
KDYŽ SAMI BUDEME UMĚT BÝT ŠETRNÍ K TĚM,
SE KTERÝMI NA PRVNÍ DOTEK NEHCEME MÍT
NIC SPOLEČNÉHO

/ Petr Pithart

SPOLU- PRACOVAT – S KÝM? A NA ČEM?

Spolupracovat je krásné, užitečné
a přináší to blaho do duše.

Nejsnadnější je spolupracovat se
svými, s lidmi nám blízkými. Na čem?
A co takhle spolupracovat s těmi,
kteří vypadají, jako by stáli na druhé
straně příkopu?

Ano, nejvíce nás trápí rozdělená
společnost. Kdo za to může?
Nebudu ukazovat na jiné, třeba na
některé politiky, kterým to rozdělení
vyhovuje, kteří jej pomáhají vytvářet.
Byl by to docela dlouhý výčet.

Co i my můžeme bezprostředně
ovlivnit, je jazyk, který jsme si
navykli užívat: Nálepky! Jazyk,
kterým mluvíme o naší rozdělené
společnosti. Spolupracujme na
přeučení našeho jazyka, kterým toto
rozdělení bezděčně utvrzujeme.

Především nepapouškujme
nálepky! Pravě ty však tak rádi
používáme. Určitě zjednodušují naše
vzájemné porozumění (naše: nás,
co si rozumíme, nás, kteří máme
podobné nebo stejné politické
preferenze, nás, co vidíme svět
stejně, tj. správně...). A také z druhé
strany: Když se řekne „havloidi“,
„pravdoláskaři“, anebo „dobroseři“,
každý ví, o koho jde. Skutečně to ví?

Nálepky zjednodušují svět lidí.
Po takovém zjednodušení toužíme
tím víc, čím je dnešní svět složitější,
chaotičtější, nepřehlednější.
Ale zároveň matou, protože
svět nepřestane být ani chvíli
složitý, chaotický, nepřehledný.
To jenom my si na chvíli ulevíme.

A pak hlavně: s takovými lidmi nedokážeme spolupracovat. Vždyť máme o nich takový už hotový, nepříznivý názor, díváme se ně svrchu nebo jimi přímo pohrdáme a oni náš postoj pokládají za urážlivý. Spolupracovat by snad bylo možné pro ně, v rámci nějaké organizované charity. Jistě je to lepší než nic, ale náš problém to neřeší – vzdálenost mezi „my“ a „oni“ se nezmenší ani o centimetr. Nedotkneme se jich, pouze jim něco pošleme, nebo pro ně něco zařídíme.

Navrhuji, abychom si sami udělali v duchu soukromý seznam nálepek a slíbili si, že je nikdy nepoužijeme. Jako když si kdysi našinci – obrozenci zakázali používat německá slova (a studenti v pivnicích za každé takové slovo museli zaplatit do banku pokutu, třeba jen symbolickou. Byla to legrace, ale myšlena bylo tuze vážně). Nebo když si zakazujeme použít sprostá slova. Obvykle rodiče dětem taková slova zakazují, ačkoli, možná, sami jimi hřeší.

Nepoužívat nálepky znamená zkusit jinými slovy popsat toho nebo ty, které bychom nálepkami nejraději „odškrtnli“. Odškrtnout znamená odepsat je jako ty, s kterými nemá smysl mluvit, kteří jsou pro nás ztraceni, které odepisujeme.

Ona jiná slova budou muset více nebo méně znamenat pokus o porozumění. Ten pokus bude možná víceslovný, neobratný, méně sdělný, ale bude v něm vždycky dobrá vůle neprohlubovat příkopy, které rozervávají.

Zkrátka „nálepkovat“ a „popsat“ jsou dva zásadně odlišné způsoby porozumění sociálnímu světu kolem nás. Nálepkování tento svět dále destruuje, popisování, jakkoli třeba neobratné, jej nenápadně, ale účinně sceluje.

Ale hraje také pozitivní roli: sceluje náš tábor, ono „my“, větší či menší, ke kterému chceme patřit – vždycky chce k něčemu, někomu, k některým patřit. Ať si to uvědomujeme, či ne. Takže „dvěouchý jednou ranou“: ujistíme se, že nejsme sami, a zároveň se odsekne od těch, ke kterým patřit nechceme.

V našem světě rozrytém příkopy to vypadá, že se už nedokážeme domluvit vůbec na ničem. Pomalu každá otázka, a nemusí být ani

nějak mimořádně politicky citlivá, vyvolává hlasitě pro či proti, a to ještě dříve, než je vůbec dopovězena. Jako by atmosféra byla prosycena nějakým vznětlivým plynem, takže i malá jiskřička vyvolá výbuch.

Co by tyto „popisy“ místo nálepek musely znamenat? Nejlépe by to uměli vysvětlit či popsat sociologové, speciálně sociální geografové. To jsou ti, kteří se umějí dívat na všechny možné mapy a statistiky a popsat a vysvětlit, jak je naše země, Čechy, Morava a Slezsko, sociálně členěna – podle několika nejdůležitějších hledisek. A umějí hlavně vysvětlit, proč tomu tak je. Vysvětlit a zvolit pro to vysvětlení správná, to jest srozumitelná, imaginativně „obrazivá“ slova – protože by neměli popisovat sociální svět jen pro sebe ani pro jiné odborníky. Důvody členitosti, tedy všech možných rozdílů, mohou být historické (třeba „odsun“ Němců), zeměpisné, administrativní (centrum, resp. centra versus periferie), modernizační zásahy shora (zanikání a vznikání průmyslových odvětví) a ještě další. Někde žijí spíše starší lidé, jinde zas mladší. Chudší čtvrti neobývají obvykle lidé s tituly. Co jsem zatím napsal, jsou vesměs banality. Toto rozložení míst a lidí bylo, je a bude asi všude. Kombinováno je ještě s kategoriemi centrum a periferie, přitom periferie není předměstí jen velkých měst, ale ani jen pohraniční státu, nýbrž i hranice okresů, krajů.

Odvykáací kúra od nepřesného, často i urážlivého „nálepkování“ k výstižnému, „neutrálnímu“ popisování chce nějaký inspirující návod – úvod.

Myslím, že takovýto „návod“ se skvěle podařil malé skupině sociologů z různých pracovišť, kterou dal záslužně dohromady Český rozhlas. Ten také vydal pod svou patronací výsledek jejich práce v útlé brožurce, nazvané paradoxně, ale výstižně „Rozdělení svobodou“. Jsou v ní grafy, statistiky a také návodné ilustrace. Srozumitelný, „nevědecký“ jazyk! Všele doporučuji! Číst si v ní a přemýšlet nad ní může doslova každý. Vybaví nás pojmy a argumenty, které potřebujeme, když nechceme používat nálepky, vždycky předpojaté, často urážlivé. Lze jej pohodlně naklikat na vašem počítači.

Pochopíme, že mnozí z těch, se kterými si zásadně nerozumíme, se

kterými naprosto nesouhlasíme, za svoji sociální situaci a z ní vyplývající postoj často nemohou. Takže nejsou primárně hloupí, zlí, líní... Nebo prostě jen zblblí „fejky“ a řetězovými dopisy, kolujícími zejména mezi příslušníky starších generací. Zkrátka „sítěmi“.

Ano, rozdělila nás do velké míry svoboda, statek, o který jsme tolik stáli v listopadu 1989 a o který stojíme dosud. Kdybych měl více sil, dal bych dohromady kroužek zvědavých lidí, které situace rozdělené společnosti trápí. Rozdal bych jim studii sociologů, o které jsem se zmínil, a debatoval s nimi o ní. Všichni ti, kteří se věnují sociální práci, by měli takové diskuze absolvovat. Dozajista by přinesli své vlastní poznatky a postřehy a práce sociologů by obohatili.

Bolavý problém naší společnosti je třeba řešit nejen od kořenů, to je věc politiky na všech úrovních, ale od „povrchu“, od toho, jak se lidem jeví, jak o něm smýšlejí a mluví. Jak se nám jeví, jak my sami o něm mluvíme. Ano, tedy i osvětou.

Celá skvělá obec nadačních aktivit by měla být v tomto smyslu poučená, někteří by potřebovali i „přeučit“. Bylo by, myslím, žádoucí pozvat na takové osvětové akce odborníky, sociology, třeba právě autory zmíněné studie.

Spolupracujme na kultivaci našeho jazyka, kterým mluvíme o stavu naší společnosti! Určitě lze vymyslet víc aktivit než třeba jedno „školení“.

Společnosti, která si „nerozumí“, která sama o sobě mluví nepřipadným jazykem, nepomohou ani štědrí sponzoři, ani obětavá práce těch „v terénu“.

Nemám iluze, že přesvědčíme inteligentní fanatiky, ale jsem si jist, že rozkolísáme mnohé nešťastníky, kteří zatím jdou za těmi prvními. „Primitivy“, „lenochy“, „nevzdělance“, „lůzry“, „křupany“, „burany“, „osazenstvo vesnických knajp“, „rasisty“, „fašisty“, „ztracence“, „svedence“, „zoufalce“...

Léčit bolesti naší společnosti se naučíme, když sami budeme umět být šetrní k těm, se kterými na první dotek nechceme mít nic společného.

A samozřejmě nadále naléhejme na politiky, aby se přičiňovali o spravedlivější, účinnější sociální politiku.

ČÍM JE VĚTŠÍ TMA, TÍM VĚTŠÍ MŮŽE BÝT SVĚTLO

Radim Schreiber je jediný člověk na světě, který se živí výhradním focením světlušek. Jeho fotografie provází Umění darovat, pro které je velkoryse poskytl. Rozhovor o kráse, světle a zastavení.

Poprvé tě napadlo fotit světlušky v roce 2003. Proč právě tohle téma?

Studoval jsem na univerzitě a zabýval se focením brouků a hmyzu. A tehdy mě napadlo, že fotka světlušky by mohla být ta nejkrásnější, kterou v životě udělám. Toužil jsem vidět je zblízka. Přál jsem si zachytit jejich světlo, které je tak rychlé, že si ho člověk nestačí užít. Chtěl jsem tu krásu zaznamenat a užívat si ji donekonečna. Pár let jsem ale musel čekat na to, až pokročí technologický vývoj a moje vize půjde zrealizovat.

Což znamenalo počkat konkrétně pět let. Ale čekání se vyplatilo, protože hned s první fotografií světlušky jsi v roce 2009 uspěl na mezinárodní fotografické soutěži Smithsonian. Dokonce jsi vyhrál mezi padesáti tisíci dalších fotek. Co pro tebe tenhle úspěch znamenal?

Já jsem si do té doby myslel, že nejsem dost dobrý fotograf, a tenhle úspěch mi dodal sebevědomí. Byl to impuls k tomu, abych s focením světlušek pokračoval. V té době se mi také narodil syn a nešlo skloubit práci, starat se o rodinu a ještě fotit světlušky, takže jsem z práce odešel a z focení světlušek se stala moje profese.

Jsi pořád jediný na světě, kdo světlušky fotí?

Je už mnoho lidí, kteří vyfotili světlušky, ale já jsem asi jediný, který se živí výhradně jejich focením. A také s nimi nijak digitálně nemanipuluji. Jak je zachytím, tak na fotce zůstanou. Světlušky do fotek nepřidávám ani je neubírám, a jejich svit zůstává takový, jaký ho zachytil fotoaparát, není upravený v počítači.

Tvrdíš, že než vznikne ta správná fotografie, musíš jich udělat asi tisíc. Podle čeho se nakonec rozhodneš pro tu jednu?

Teď už je to určitě víc než tisíc, protože jsem náročnější. A taky chci pokaždé vyfotit něco lepšího než předtím. Ve správné fotografii se musí spojit moje umělecká vize, technické parametry, počasí a musím stihnout vyfotit ten zlomek sekundy, kdy se světluška rozzáří. To právě dost často nestihnu a spoustu fotek kvůli tomu vyhodím. Ale když to stihnu, tak většinou hned poznám, která fotka je ta pravá. Má v sobě takovou jiskru.

Světlušky fotíš patnáct let. Čím jsou pro tebe pořád nové?

Na světě existují asi dva tisíce druhů světlušek. Třeba v Čechách jsou jen tři druhy a jen jeden z nich je schopen za letu svítit, ale v Americe jich je více než sto sedmdesát druhů. Já jich dokážu rozpoznat asi dvacet. Tady v Americe, v lowě, kde žiji, jsou na světlušky lidé zvyklí. Je jich tady spousta. Děti je chytají do sklenic a pozorují je, takže v dospělosti už jim nepřipadají nijak zvláštní. I já jsem takový pocit po letech focení začínal mít. Už zkrátka nemůžuš zažít totéž, jako když jsi je viděla poprvé. Ale začal jsem víc cestovat, zjistil jsem, že světlušek existuje spousta druhů a že na různých místech září různě. A že s nimi na nových místech zažívám nové pocity. A je to zase jako poprvé. Krásné, magické a tajemné. Zjistil jsem dokonce, že

spolu umíme komunikovat. Když jsem v klidu a dobře naladěný a tiše pološím otázku, jak je mám správně vyfotit, vždycky dostanu odpověď. Celá příroda komunikuje víc, než si myslíme.

Určitě jsi při focení, které probíhá v noci a jsi v lese sám, zažil spoustu příběhů.

To ano, a nejen se světluškami. V Kouřových horách v Severní Karolíně jsem šel sám ve tmě na vyhlídku. Byl jsem úplně poslední na parkovišti, stmívalo se a na cestě před sebou jsem najednou uviděl černého medvěda. Oba jsme na pár sekund zmrzli a on pak tiše odešel do lesa. Když jsem se z vyhlídky vracel zpátky na parkoviště, myslel jsem si, že ho zase potkám, ale místo toho jsem narazil na něco úplně jiného. Všude kolem byla malinká světélka, která se pohybovala kousek nad zemí. Vypadala jako nějaké magické víly. Po chvíli jsem pochopil, že to jsou světlušky zvané blue ghost, které neblíkají, ale svítí pořád. To byl krásný i adrenalinový zážitek. Nebo jsem v Malajsii zapomněl stativ v lese, kde jsem fotil svítící houby. Když jsem se pro něj ráno vrátil, byl úplně okousaný od opic.

Jak vlastně probíhá focení technicky? Podle čeho třeba volíš lokality?

Nejčastěji tak, že vezmu kolo a jedu po okolí. Když cestuji, tak je to spíš náhoda nebo se předem doptám lidí, kteří se světluškami zabývají, aby mi poradili, kdy a kam jít. Světlušky sice nemigrují, ale jejich počet a období výskytu se může během roku proměňovat. Na samotné focení někdy používám i tři kamery, abych měl fotografií více. Když najdu místo, kde světlušky jsou, snažím se vypozorovat, která klidně sedí a blíká, a k té se pak co nejopatrněji přiblížit a počkat na moment, kdy se na zlomek sekundy rozzáří. A to všechno je potřeba stihnout za patnáct, maximálně dvacet minut, protože když už je moc tma, tak je tak dobře vyfotit nelze.

Proměnilo tě focení světlušek nějak?

Nabily mě inspirací a láskou ke kráse. Říkám to záměrně v minulém čase, protože tahle prvotní jiskra už tam po patnácti letech focení přirozeně není. Ale teď se díky nim učím, jak tu jiskru v sobě kultivovat, a to mi

přijde stejně důležité. Také jsem se díky nim naučil, že čím větší je tma, tím větší může být světlo. Když má člověk pocit, že je všechno špatně, je dobré naučit se dívat za problémy, které řeší, a objevit dar, který na nás čeká, když to, co nás trápí, vyřešíme a překonáme. Všechno na světě funguje na principu polarit. Den a noc, světlo a tma. Jedno bez druhého nemůže být. Je to základ harmonie. Světlušky mě to naučily.

Co by sis přál prostřednictvím svých fotek předávat?

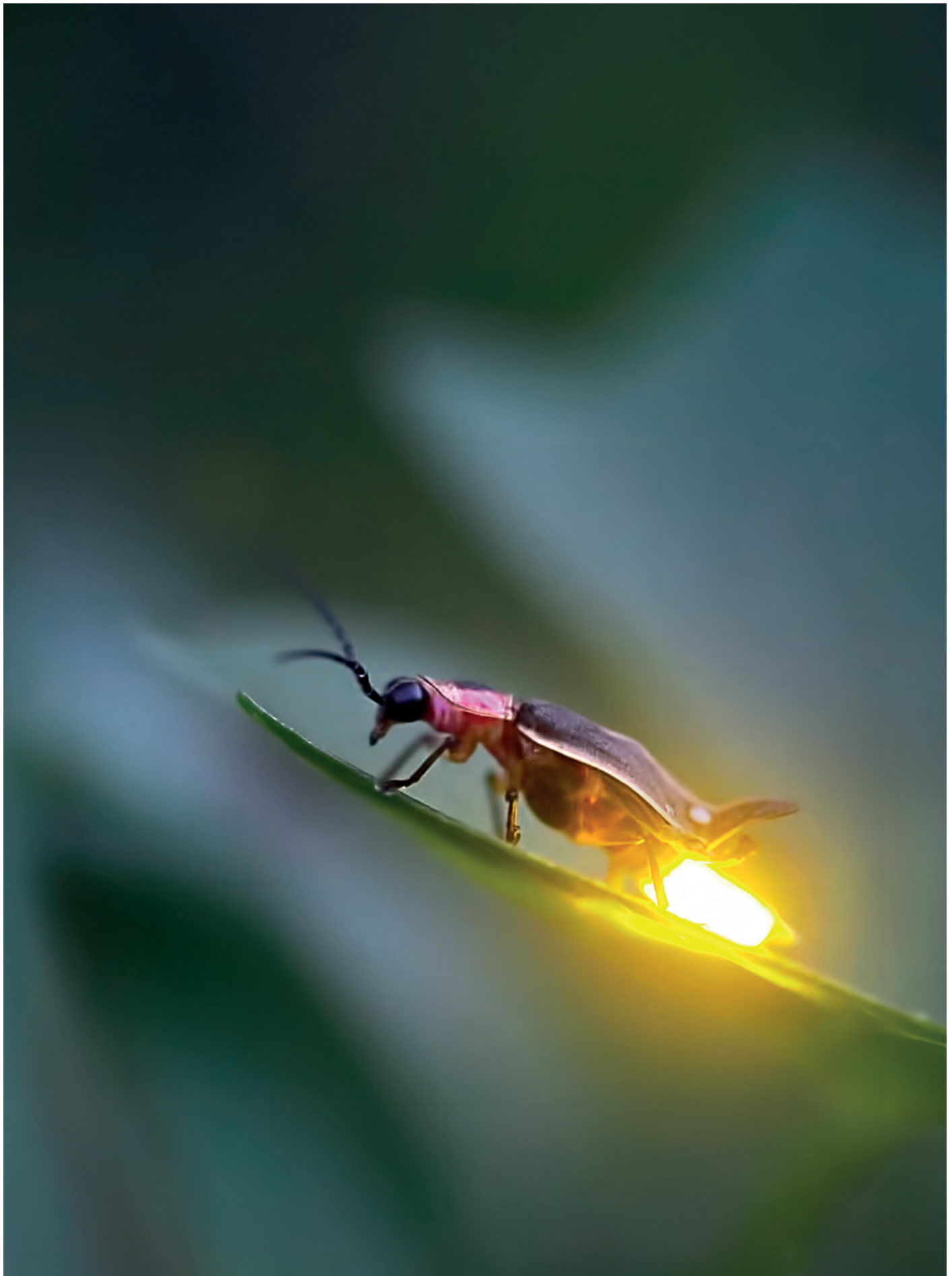
Sdílet s lidmi zážitky, které se světluškami zažívám. Zprostředkovávat lidem radost, kterou cítím, když je fotím. Předávat jim ten životní náboj, krásu přírody a dopřát jim, aby si díky mým fotkám tenhle zážitek v sobě uchovali. Věřím, že to je zároveň cesta k tomu, aby si lidé uvědomili, že to světlo, za kterým se neustále ženeme a hledáme ho v materiálních věcech, nenajdeme nikde jinde než v sobě. A v přírodě, která nás obklopuje a jejíž jsme součástí. Zastavit se, zpomalit, uvědomit si, že se musím starat o svoje zdraví a vztahy, je první krok k tomu, abychom se dokázali starat i o druhé a o to, co nás obklopuje. Každý sám za sebe a zároveň společně musíme to světlo, které je v nás, chránit a opečovávat jako drahokam. Přál bych si, aby moje fotky dovedly lidi k rozhodnutí začít se o svoje světlo starat a abychom si pak uměli navzájem posvětit, když je tma.

Radim Schreiber

Narodil se v roce 1978 v Liberci. V roce 2003 vystudoval Maharishi University of Management a od roku 1998 žije v americké lowě. Jako jediný na světě se živí výhradním focením světlušek.

Vyhrál:

2016 – První místo, Smithsonian Magazine 13th Annual Photo Contest
2012 – Finalista, National Geographic Editor's Favorite Submissions to the Photo Contest.
2011 – První místo, National Wildlife Federation 41st Annual Photo Contest
2011 – První místo, Smithsonian Magazine 8th Annual Photo Contest
Publikoval:
The Washington Post, Wildlife Federation, History Channel, National Wildlife Federation, Harper's Magazine, Sierra Club
Spolupracuje s:
National Geographic, BBC, Discovery, Netflix, Národní Park Kouřových Hor

ZASTAVIT SE, ZPOMALIT, UVĚDOMIT SI,
ŽE SE MUSÍM STARAT O SVOJE ZDRAVÍ A VZTAHY,
JE PRVNÍ KROK K TOMU,
ABYCHOM SE DOKÁZALI STARAT I O DRUHÉ A O TO,
CO NÁS OBKLOPUJE.

/ Radim Schreiber

NADACE VIA

VIA CLARITA
DÁVAME BOHATSTVÍ SMYSL